

Edvard Gregorin:
»OČE NAŠ«

Prizor iz najnovejšega slovenskega dramskega dela: sodobnega misterija, ki ga je z velikim uspehom uprizorilo narodno gledališče v Ljubljani. Glavno vlogo — Učenika in Neznanca — igra pisec, ki je delo tudi režiral. Poleg njega Potokar v vlogi Igralca — (Foto J. Vertin)

Ilustrirani družinski mesečnik

11-12

IZ KRAJESTVA BENČK

kamor za MIKLAVŽA in BOŽIČ
roma toliko hrepenečih drobnih src

Ta svetla zvezda, ta je vzšla
za ono stran črne gore.
Ona nam sveti široko,
široko in visoko.

V zvezdi stoji Dete mlado,
v rokci drži en križ zlati.
V križu so zlati puštobi,
da je to Dete pravi Bog,
da je to Dete rojeno
notri v tem mestu Betlemu,
v eni preprosti štalici,
v enih volovskih jaslicah.

Spoznal ga je oslič, volem,
da je to Dete pravi Bog,
ki je ustvaril zemljo, nebo,
krščeniku dal dušo, telo.
Potlej so prišli kralji trije,
Gašper, Melhijor, Boltežar
ino oni so k ofru prinesli
veroh, miro in čisto zlato,
ino darujejo Jezusa,
tega kralja nebeškega.
Veseli se, Jeruzalem,
Jeruzalem, mesto lepo!
V tebi nam se je eden rodil,
ki bode kralj čez kralje vse.
O hvala tebi, Marija,
ki si nam dala sina svojega.

Stara slovenska ljudska božična pesem,
zapisana v prvi slovenski katoliški knjigi
iz leta 1607. Risbe Fr. Smerdu.

Ves svet je poln skrivnosti, polno skrivnosti naše življenja! Skrivnost je, kako je ne samo naše srce, ampak tudi naš duh navezan na kak kraj, da se spet in spet, celo v sanjah, vrača vanj. Srecu zelo blizu mi je iz dijaških let Celje, vse ožarjeno z lepimi spomini na šolo in na dogodke izven šole. Pa ne sanjam o Celju tolikokrat kakor o Ptujju. Mogoče je to od tega, ker sem preživel tam prva leta v tujini, in se mi je, dečku, v kakor vosek mehki in za vse sprejemljivi spomin vtisnilo vse tamošnje bivanje in doživetje tem globlje, tem jasneje? Resnica je, da hodim v sanjah dostikrat po Ptujju. In če pride skrb: »Kam pa čez noč?« je odgovor redno isti: »K stari gospe Evi Apel.« Menda zaradi tega, ker sem pri ti gospe stanoval v Ptujju najdalje, v prvi in četrti gimnaziji, in ker je s svojo pobožnostjo, resnostjo in strogostjo name najbolj vplivala. In me starka, se mi sanja, kadar pridem — v ulici pod gradom, prav na voglu, kjer se razlije ulica v dva rokava dol proti Gosposki ulici, je bila njena hiša — sprejme vedno prijazno, včasih pač malo z začudenjem, da sem v Ptujju in še mislim nanjo in prihajam k nji. Samo enkrat je bila v kuhinji, skozi katero se pride v sobo, tuja ženska, in sem se kar ustrašil, če je stara gospa bolna, morda že mrtva.

Vdova po bivšem ptujškem cerkovniku je bila. Majhna, zelo pobožna, silno odločna, še na stara leta prav prijetnega obraza. Nezrel fant sem se zaradi njene strogosti večkrat jezil, skušal je včasih nekoliko ukantiti, če sem kdaj predolgo izostal ali bi rad dobil dovoljenje, da smem izostati. Posebno če sem hotel v četrtem letu kdaj v gledališče, je bil navadno hud boj. Zdaj spoznavam, da je bila ta strogost sreča zame in sem gospe hvaležen.

V ne veliki sobi je stal ob steni med oknom proti cesti na grad težak, prav čeden predalnik, na njem pa v stekleni omarici ura s stebrički iz lepe bele matice. Nad uro je za okras klečal Kristus, menda iz bron; križ ga je vrgel na kolena in ga še tako težil, da se mu je desna, na znotraj obrnjena rama pod to težo kar povescila. Obraz Kristusov, sem v sobo obrnjen, je bil izredno lep, oči čudno otožne, kakor bi prosile sočutja.

Večkrat sem videl gospo, kako postaja pred to uro vsa zamišljena, z rokami, sklenjenimi na prsih, kakor v tiho molitev ali pobožno premissljevanje pogreznjena.

Zaspanega zimskega večera je bila pravkar navila uro in je spet zamišljena stala pred njo. Sedel sem za mizo pri knjigi, a sem že slabo videl, iz vseh kotov je lezel mrak, le od zunaj s ceste, ki se dviga na drugi strani ulice, obzidane s škarpo, proti gradu nekako v višini naših oken, se je odbijala belina snega. Slabo sem videl, menda mi tudi ni bilo posebno za učenje, pa sem povprašal: »Gospa, zelo stara že mora biti ta ura, kaj?« — »Stara, stara,« je prikimala in se počasi, kakor še vsa v mislih in spominih, obrnila proti mizi in meni. — »A lepa je! In radi jo imate, kaj ne?« — »Seveda jo imam,« je pritrdila že nekako živahneje in je sedla na zofo na drugi strani mize. »Človek se pač privadi rečem, ki so že dolgo pri hiši.« Pomolčala je, čez nekaj časa nadaljevala: »In posebni spomini me vežejo nanjo, hvaležna ji moram biti.« Vzbudila se mi je radovednost, a pač tudi, da se mi ne bi bilo treba učiti, če bi gospa naredila luč, sem naglo poizvedoval: »Tako? Hvaležni? Uri? Za kaj pa?« — »Čudna zgodba je to. Morda je marsikdo verjel ne bi, pa je vendar resnična.« — »Povejte, gospa, povejte!« sem prosil. »Učiti se tako ne vidim, za luč je pa še prezgodaj.«

Še je nekoliko pomolčala, kakor da je šla nazaj v preteklost in zbira spomine, ali kakor bi pomišljala, ali naj pove svojo zgodbo ali ne. Pa se je odločila in mi pripovedovala:

»Moj oče, Bernard mu je bilo ime, Bog mu daj sveta nebesa, je bil — dokončal je samo nižjo gimnazijo — uradnik pri mestni občini. Bil je po poroki, kakor mi je večkrat pravila rajna mati, še prav dober, saj ga sicer vzela ne bi. A na nesrečo so ga dobili sčasoma mestni

dobrovoljčki in vinski bratci v svojo družbo, začel je z njimi popivati. In kakor je ob tem navadno, zanemarjal je dom, samega sebe in tudi v uradu ni bil več tak kakor prej. Mati je pri tem silno trpela, svarila in rotila ga, naj se spametuje, naj neha s takim življenjem. A čeprav ji je vedno obljubljal, ker je mater rad imel, ga je slabost spet premagala, premamili, spet in spet v svojo družbo so ga zvalili prijatelji. Postal je že nevarno, da bo ob službo. Mati je šla k županu prosit zanj. Tudi župan je obžaloval, da se je vdal poprej vendar vesien uradnik takemu popivanju. Da bo zaradi nje in zaradi otrok — troje nas je bilo, jaz, najmlajša, šele triletna — potrpel, dokler bo pač mogoče. A tudi ona naj vpliva nanj, morebiti ga bo še mogoče rešiti. — »Jaz ga ne bom predelala,« je mislila in si je govorila mati, »ko je pa tako slab ter spet in spet zabrede v gostilno in naj mi še tako sveto obljubi, da ne pojde več. Samo Bog še more pomagati. Da bi se nas ta usmilil!« Kolikokrat — mi je pozneje pripovedovala — se je v tisti stiski obrnila h Kristusu: »Ti, ki si nesel še težji križ in najbolj poznaj trpljenje, tudi naše, ti nam pomagaj! Kaj naj počnem z otroki, če službo izgubi?«

Bilo je jesenske nedelje — jaz sem bila tedaj še otrok, ne pomnim, vem samo, kar mi je pravila mati. Oče, ki je zadnje dni nekaj bolehal, je bil do desetih v uradu, potem ga je zaneslo v gostilno. Prišel je domov proti poldnevu, ne pijan, vendar se mu je poznalo; moker in premražen, hudo je dežilo in že prav hladno jesensko vreme je bilo. Zahteval je čaj, čimbolj močan, da bi se ogrel.

Prinesem mu ga, mi je pravila mati. Hlastno ga pije. Prav tedaj se omrsi ura in začne biti dvanajst. Oče se zagleda v njo, skodelica mu zdrkne iz rok, tekočina se mu zaleti, začne hlipati po zraku, grgrati, se daviti. Na smrt sem se prestrašila, zgrabila sem ga za rame, tresla ga, tolkla ga po hrbtu, kakor sem pač mislila in vedela, da je v takih primerih potrebno. In čeprav je bil že ves višnjev v lica, je tekočino srečno izpljuval, počasi si oddahnil.

Vendar se dolgo ni mogel prav zbrati. Šele čez dalj časa mi pravi: »Eva, zahvaliva Boga, da se je tako končalo. In slovesno ti obljubim, da ne bom več pil.« Lahko si misliš, mi je mati večkrat dejala, kako sem se čudila, bila pa tudi vesela in srečna. Ko je videl moje začudenje, čutil pa menda tudi, da mu preveč ne verjamem, mi pravi: »Da bolj spoznaš, kako resno mislim, ti bom vse povedal. Sanjalo se mi je dve noči zaporedoma skoraj isto. Stal sem tam pred predalnikom in gledal uro. Kar me Kristus pogleda — videl sem čisto jasno, da je živ — s presunljivim, karajočim pogledom in pravi: »Ali misliš, da tebi ne bo bila nikdar dvanajsta in zadnja? Le še pij, prej ti morda odbije, kakor sam misliš.« Ko je bila zdaj poldne, sem pogledal tja in bilo mi je, da Kristus vstaja, raste, stopa iznad ure, stopa iz omare, sem proti meni. Spreletala me je čudna groza. — Morda je bilo zadnje svarilo — saj bi mogla biti tudi smrt. Pa to pred Kristusom obljubim, da ne bom več zahajal v te pivske družbe. Pomagaj mi Bog, in pomagaj mi ti, Eva!« Eva je bila mati, kakor jaz.«

»In je oče držal besedo?« sem vprašal, ko je starka prenehala in se s hvaležnim pogledom zazrla spet v uro.

»Držal. Zivela sta po tem dogodku mirno in srečno, da je oče, primeroma še mlad, umrl. In hvaležna sta bila ti uri in božjemu Zveličarju. Hvaležna sem tudi jaz. Zato večkrat pomolim tu pred njegovo podobo na uri.«

Utihnila je. Razmišljal sem tudi jaz. Čez nekaj časa pa vendar vprašal: »Ali mislite, da je oče res videl živega Zveličarja?«

»Bog ve, kako je bilo: ali se mu je samo tako zdelo, ker je bilo v sobi temotno, zunaj je zelo lilo, ali so mu prikazali tako podobo prenapeti živci in bolehnost zadnjih dni, ali pijača, ali je res Bog čudežno pomagal; po-

(Nadaljevanje na strani 180).

Daj nam danes naš vsakdanji kruh

+ ČETRTA + PODOBA + IZ + DRAMSKEGA + CIKLA + OČE + NAŠ +

Drugi del.

Mojster v tovarni Jerač.

Njegova žena Martina.

Njuni otroci: Stanko, Roman, Tina.

Sosedovi otroci: Pavla, Jože, Francka, Florijan.
Znanec.

V božični noči med enajsto in polnočjo.

V stanovanju tovarniškega mojstra na deželi.

Roman (štirinajstleten, videti je bolehen, sedi pri oknu, ki je odgrnjeno, ter gleda ven): Jaz bom šel k polnočnici!

Stanko (suhljat in potegnjen, prižiga svečice na obranem drevescu): Le, če si upaš; saj veš, kakšen je stari!

Tina (osemletno, gosposko dekletce): Stanko, če je tako, kakor praviš, zakaj je potem »sveta noč«?

Stanko: Kako — sveta? Temna je in snežena.

Roman: In zakaj so božični prazniki?

Stanko: Da dobro jedo in pijo, kateri imajo.

Roman: Katerim Bog da, že imajo.

Stanko: Ej, bratec, vsak si mora sam prisluziti, naprositi, ukrasti ali prigoljufati.

Roman: Torej po tvojem kruha ne dobimo od Boga?

Stanko: Kruh speče mati, kadar ima moko; če ni ne moke ne denarja, kakor zdaj pri nas, kar čakaj, lakota, kdaj ti ga bo Bog dal.

Roman (vstane od okna): Čemu pa, misliš, ljudje molijo: Daj nam vsakdanji kruh?

Stanko: Molijo! Za kaj vse molijo!

Roman: Molitev pomaga, uče v šoli.

Stanko: Kdor verjame.

Roman: Saj, verovati moramo.

Stanko (gleda Romana ter se potrka s kazalcem po čelu).

Zunaj pod oknom zagori umetna svetloba.

Stanko (k oknu): O tri sto mulcev! Le noter, kar noter: smo sami! (Romanu.) Kaj sem rekel: odgrni okno; jih bo dražilo! (Pripravi žvižgaje gramofon, zaigra koračnico.)

Tina: Čigavi pa so?

Stanko: Čigavi? Sosedova zijala!

Jože (trinajstleten, praznje oblečen, prihiti; v roki vrti iskrenčo se božično svečico).

Florijan (v sedmem letu, priteče s štirinajstletno Francko; oba lepo napravljena): So šli vaši že v cerkev?

Stanko: V cerkev? Očeta še ni iz tovarne in ga je šla mati iskat.

Florijan: Tale vaša smreka se pa vidi ravno k naši peči.

Francka: Pa od daleč je videti lepša.

Stanko (sprevidi, da se ne more bahati): Stari je nekaj privlekel; je še bolj neumen kakor mi otroci.

Jože: Kdo?

Tina: Stari — naš oče.

Jože (se spogleda s Francko in Florijanom): Stari mu pravite?

Francka: Ko dela in skrbi za vas.

Stanko: Hudiča, za nas! Koliko pa da materi, ko vse zapravi z ženskami.

Francka: Ampak, če bi videli naše jaslice!

Florijan: Prav kakor je bilo takrat... nocoj, ko se Kristus rodi.

Tina: Ti, Francka, da Jezus ni bil Bog?

Jože: Kdo je rekel?

Tina (pove, s pogledom na Stanka).

Florijan: Te bo kaznoval, če boš tako govoril.

Stanko: Si ga ti, Florijan, že videl?

Florijan: V tabernaklju je.

Stanko: Hostija!

Florijan: I, saj!

Francka: Pri obhajilu molimo, da je Jezus rekel: »Jaz sem živi kruh. Kdor pride k meni, ne bo lačen. In

Edvard Gregorin,
pisec in režiser
»Očenaša«

kdor je ta kruh, ne umrje.« Kateri človek bi govoril take besede?

Tina: Za ta kruh ljudje prosijo?

Francka: Nekateri.

Roman: Kajne, drugi pa...

Francka: Veliko je ljudi, ki prosijo, da bi imeli mnogo več, kakor potrebujejo. Naša mati pa pravijo, naj Boga prosimo, da bi nam dal toliko, kolikor potrebujemo. Ker kaj pomaga človeku, če si svet pridobi, svojo dušo pa pogubi.

Tina: No, Stanko!

Roman: Pusti ga! Ta bo verjel, kadar bo videl, da Bog res daje kruh dol iz nebes.

Francka: Šestnajst let si star —

Jože: — pa si tako neumen! Bog ne daje sam kruha, ampak blagoslovi delo in drugo, da je človeku dobro in je zadovoljen.

Stanko (je zaigral valček, požvižgava): Bunkica — deklica! (Zagrabi Francko.) Lahkih nog, tako okrog — in izpod nog... (Jo vrti po sobi.)

Tina: Jože! (Ga vabi plesat.)

Jože: Če ne znam.

Stanko (ga oponaša): Če ne znam; te bomo pa naučili, medved.

Tina: Poglej: s to roko me primi takole, s tole takole in kar takole... (Zasuče nekajkrat Jožeta.)

Pavla (šestnajstletna, zelo modra, napravljena za polnočnico, pride in obstoji pri vratih).

Stanko (pleše, pogleduje Pavlo, zapoje): Oj dekle, kaj s' tak žalostno, obračša mi oči? (Izpusti Francko, pograbi Pavlo ter jo zasuče.) Ker usahnil mi je..

Pavla (se mu iztrga ter ga pahne od sebe): Nimaš strahu, ne sramu, divjak!

Stanko (zagrabi Florijana, ga dvigne ter zadivja z njim, pojoč): Kaj nam pa morejo, morejo, morejo, nič nam ne morejo, če smo vesel'... (Ustavi se, zavriska.)

1. podoba: Oče naš, kateri si v nebesih, posvečeno bodi tvoje ime. Stari oče (Vl. Skrbinšek), Izidor (***)

Pavla: Naši, ste pozabili, kaj so vam rekli oče in mati?

Stanko: O nas — garjevih ovcah!

Pavla: Domov! Čaj je na mizi in potica; potem gremo v cerkev.

Francka, Florijan, Jože, Pavla (*odidejo*).

Stanko: Le hitite, nocoj dobi vsak zlato uro. (*Kriči pri oknu.*) Ej, ti velika, pa vzemi še zame eno! Tako, za na roko! Pavla, tako — za poroko!

Tina (*Stanku*): Še sneži?

Stanko: Pu... in še kako, kakor bi se angeleci skubili!

Tina: Kako dolgo ni matere! Kje že spet hodi in tako je slaba; še zamedlo jo bo.

Stanko: Kje hodi? Saj veš!

Tina: Ko nič ne pomaga! Da se ji ljubi!

Stanko: Ne ljubi se ji nič več, samo prepričati se hoče, pravi. In stavim, da ga bo spet dobila z Marjano, in kar slišim jo (*oponaša mater, ki je že otopela*): Še nimaš dosti? Karla te toži, Kristina te toži in zdaj bi rad še tretji plačeval! On pa (*očitaje*): Sebe glej! (*Oponaša mater, kakor da je užaljena.*) Kdaj si me videl? — (*Se surovo zadere.*) Otrok te je videl! (*Romanu.*) Kako si že videl?

Roman (*se obrne stran in molči*).

Odpro se vrata.

Stanko (*presenečen*): Kaj pa... In tako...

Tina (*šepetaje*): Tisti je, s knjigo!

Stanko (*ustavi gramofon*): Oče ti je dejal, da nam daj s tem mir; in mi ti pravimo: pri nas še za potrebno nimamo denarja.

Znanec (*z ljubeznijo*): Vem, da ste ubogi.

Stanko: Kako bi rekel...

Znanec: Da ste lačni.

Stanko: Pa kaj hočeš? Čemu prihajaš...

Znanec: Da bi vam dal...

Roman (*upre vanj oči*): Kaj, gospod?

Znanec: Kruh življenja.

Tina (*ga bistro in otroško spogledljivo gleda*): Kje imate ta kruh?

Znanec: Jaz sem ta kruh. (*Vidi osuple obraze; z rahlim smehljamem.*) Pisano je namreč... (*Potrka s prsti na knjigo božje besede, ki jo je prinesel s seboj, ter jo da Stanku.*)

Stanko (*prime začuden knjigo in izmakne oči pred njegovim pogledom*).

Martina (*postarana in od trpljenja izmučena, odpre vrata*): Stari gre! Vi...? (*Toliko da ga pogleda.*) Stopite, da vas Jerač ne dobi! (*Stanku.*) Zaigray, da ne bo kaj sumil.

Stanko: Je bil tam, pri Marjani? Si se prepričala? Martina: Čakala sem pri oknu, dokler ni zaškripal ključ v veži in... tu okrog ogla sem ga prehitela. Je že na vratih!

Plošča igra, Stanko žvižga.

Jerač (*koščen debetintridesetletnik, se z žepno svetilko v roki opoteče v sobo*): Mane bi nam nasul dol, mane, če je res... (*Zamahne z roko. Kakor bi nekaj izpljunil.*) Pa! (*Omahne, sede. Brunda po melodiji nekaj časa sam zase, kar zagleda Znanca.*)

Trenutki molka.

Roman (*pristrčno zaupljivo*): Oče, ta gospod je dejal...

Jerač (*se iztrga iz Znančevega pogleda, pokaže z veliko, trdo kretnjo vrata*).

Znanec: Resnično (*čudno skrivnostno*), nihče me ne more spoznati, ako mu ni dano od zgoraj. Zato prosite, ljudje, samo prosite! (*Odhaja.*)

Stanko (*s knjigo v roki*): Knjigo vzemi!

Znanec: Pustim jo vam. (*Odide.*)

Stanko: Od tehle besed (*vrže knjigo za njim*) da bomo živeli!

Glas Znanca: »Človek ne živi samo od kruha, ampak od vsake besede, ki izhaja iz božjih ust!«

Martina (*onemogla, pod težo svojega križa*): Od vsake besede, ki...

Jerač: Kam obračaš, ti...

Martina: Kar reci: tvoja dekla, ki je lačna in zato onemogla!

Jerač: Jej besede, hudič!

Martina: Rekla sem ti takrat... Stane! Za vsak kruh moramo trpeti, tudi za kruh ljubezni! In žrtev je treba in odpovedi, da nam ne bo vzeti! Povej mi, ali tega nisi hotel ali nisi mogel razumeti.

Jerač: In če vprašam jaz tebe?

Martina: Odgovori najprej ti, ki si oče te družine! Jerač: Ker že hočeš: hudournik je zadel ob ovce, jo potegnil s seboj in... usmilil sem se te — matere.

Martina (*v srce zadeta*): Zakaj nisem takrat imela te pameti!

3. podoba: Zgodi se tvoja volja. Sosed Matija (Koščič), oče Tomaž (Vl. Skrbinšek), Cecilija (Verdonikova), gospod župnik (M. Skrbinšek) in cerkvenikovi otroci.

Jerač (se norčuje): Ker ti ni bilo dano, ženšče; od zgoraj dano.

Roman: Zato prosimo, je dejal ta... za vse prosimo.

Jerač (izbulji oči vanj): A?

Roman (ljubko): Nočes razumeti.

Jerač: Drži jezik, zelenec, ali... (Dvigne pest, da bi ga udaril.) Jaz naj prosim? In kaj naj prosim in koga? Svojega sosedu, da mi bo dal kamen namesto kruha? Pomagaj si sam, bedak, kakor si moreš in znaš, ter glej življenje kakor je. Le zijaj me: kakor je! (Vzame svojo odpustnico ter pokaže Stanku, naj bere.)

Stanko (bere): Z današnjim dnem odpuščeni. Imenovani je bil kot mojster v službi natančen in sposoben. — O prekleto! In zakaj!

Jerač: Opoldne se je med odmorom sprožil pogovor o božjem detetu. Jaz pa in moja pamet sva odprla usta in...

Stanko: Kaj si rekel?

Jerač: Da se Bog ne more roditi. Če je, je; a da ima svetovje življenje samo v sebi; da se presnavlja iz bitnosti v bitnost, iz zavednosti v nezavednost. Pobožnjakarice pa vkup in krik in vik, da je dvignilo gospodarja, ki živi — Bogu po volji: naj obžalujem to in neham z »večnim pohujševanjem«! Ha! Jaz, mojster Jerač, da bi kot petolizec hinavčil? (Se posmehne ter zaškriplje z zobmi.) No, in ko smo zapirali tovarno, so mi pomolili tole (pokaže na odpustnico) »mojstrovino« in me plačali za dva meseca. Pogledali smo se ter... (Pove s kretnjo: se razšli.) Pa če poginem kakor pes!

Molk.

Martina: Pričakovala sem tega! In kako misliš zdaj?

Jerač: Kako mislim... stanovanje sem plačal (iz-oleče potrdilo); kar manjka, zapil in ostalo imaš (vrže denar na mizo).

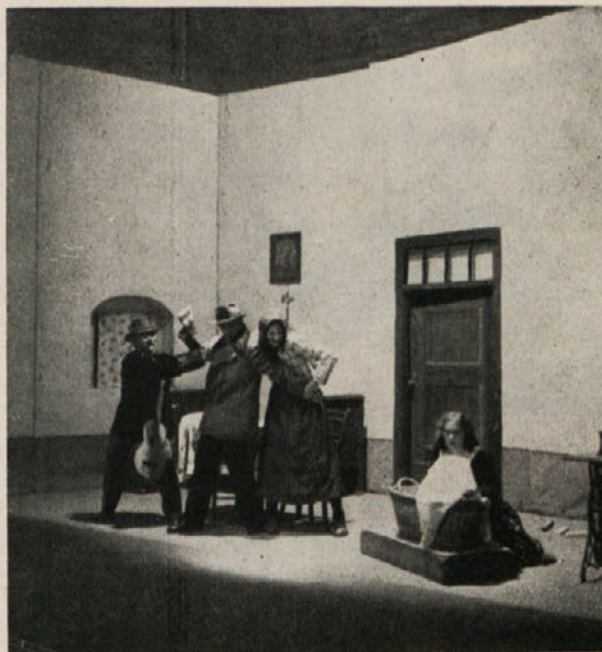
Martina: Vprašala sem te, kako misliš zdaj.

Jerač (jo pogleda, pomolči in pove z drugačnim glasom): Zdaj mi je rekla (naznači z glavo, češ ona tam), da imam dolgove, ženo in otroke! (Kakor bi nekaj izpljunil.) Pu! Če me razumeš...

Martina: ... da imaš otroke, je rekla! Poglej jo, glej, pošteno dušo! (Loteva se jo obup.) In jo morda celo skrbi, kaj jim boš dal jesti, s čim jih boš oblačil in kaj bodo postali?

5. podoba: In odpusti nam naše dolge, kakor tudi mi odpuščamo svojim dolžnikom. Znanec (Gregorin), Helena (Ukmar-Boltarjeva).

5. podoba: Druga maškara (Košič), Miha (Brezigar), prva maškara (Raztresen), Helena (Ukmar-Boltarjeva).

Jerač: Ne skrbi, svet je velik in bogat; od setve se vrta do žetve. Naprej in kar naprej!

Martina: In kar naprej... (z zadržano mržnjo) potem ko si jih spravil v življenje več, kakor jim hočeš priskrbeti kruha, ki si ga kot oče...

Jerač: Kdo ga je priskrbel meni? Od vsega našega obilja ni ostala zame skodela! Dvanajstleten sem ostal sam ter stopil — nič kam, nič kako — naprej: v borbo za kruh! (Zgrabi ga misel, ki ga trezni, da prihaja k zavesti.) No, da, ali kaj bo zdaj z nami, to te skrbi, draga žena!

Martina: Zdaj da bi ti bila žena »draga«! Mojster Jerač, odslej boš fanta prevzel ti, deklinu jaz — in razen.

Jerač (stisne ustne in zapre oči; čez nekaj časa, hladno): Si dejala...

Martina: Jaz naj bi se pretrgala, ti pa hudouril! Ne gre več; zaklinjam se ti, da ne več! Kar glej me: trinajst let si uničeval, poniževal in pretepal svoje »ženšče«! Ali zdaj... zdaj vidiš, kam si spravil šestindesetletno Martino: tisto zdravo, pošteno dekle, ki si mu govoril, da je verovalo tvojim besedam kakor Bogu! Tako si naredil svojo »gospo«, ki si jo slepil, da bova sedela za belo mizo in jedla bel kruh: stregel si sebi, lisjak! In poglej tudi tele revčke! Vsaj nocoj jih poglej: božične potice bi radi in da bi se preoblekli in preobuli ter odšli za drugimi tja — proti cerkvi...

Stanko: Eh, po kaj in čemu!

Martina: Imaš prav, po kaj in čemu — če je vse laž in prevara, razen...

Stanko: Kaj, razen?

Martina: Da se je tisti, ki nas je spravil v svoj brlog, zdaj, ko nič ni in nič nima, priklatil nazaj kakor lačna zver k svojim sestradanim...

Jerač (v pošastnem miru skozi zobe): Umolkni, če ne, te raztrgam, ker, pri duši...

Martina: Raztrgaj me, raztrgaj, in pogoltni še te kosti, te obrane kosti! (Zgrabi jo krčevit jok.) Čemu sem bila rojena, čemu ste bili rojeni, tako ubogi, ubogi!

Od sosedovih se sliši pesem »Sveta noč, blažena noč...«, ki jo pojo otroci.

Jerač (je ugašal svečice na drevescu, ene ne ugasne; sam zase in kakor da se v njem vse podira): Nocoj da se je rodil... (Odide v stransko sobo in zapre vrata za seboj.)

Ura tiktaka in Martina joka.

6. podoba: In ne vpelji nas v skušnjavo! Bogoslovec Janez (Verdonik), osmošolka Marta (A. Levarjeva), mož s palico (M. Skrbinšek).
(Vse fotografije J. Vertin.)

Tina: Mati!

Stanko: Nikar no, za vraga!

Martina (*osa strta*): Dokler sem mogla še jaz za-sluziti... A ta dva meseca in odslej...

Tina: Dejala si, da pojdemo narazen.

Stanko: Eh, kaj, jaz bom šel okrog: malo bom delal, malo prosil — in bo že kako.

Tina: Nam bodo sosedomi in drugi kaj dali!

Roman (*hudo prevzet in malo da ga ne preмага jok*): Kdo nas mara? Kako je oče ravnal z ljudmi v to-varni! In kadar je revež prišel k nam, kaj mu je rekel? Zdaj ga je Bog kaznoval.

Stanko: Je tovarnar Bog? In te njegove bogomoljke preklete!

Roman: Po ljudeh Bog daje in jemlje, pravijo.

Stanko: A če ljudje komu store krivico?

Roman: Zato je Bog poučil pravične in krivične, da dobro plačuje in hudo kaznuje.

Stanko: Fante, ljudje sami dajejo in jemljejo drug drugemu, kakršen je kdo.

Roman: Kaj pa, kadar ljudem vse toča pobije?

Stanko: To stori narava.

Roman: In po naravi Bog.

Tina: Roman, in zakaj stori tako?

Roman: Ker lahko vse, kar da, tudi vzame.

Tina: Bomo pa odslej Boga prosili, da bi nam dal kruha in vsega in še stokrat več.

Roman: Da bi nam dal, kolikor potrebujemo. Ali nisi slišala...

Mimo oken prisvetijo bakle.

Tina: Glej, bakle.

Roman (*k oknu*): K polnočnici gredo!

Martina: Tina, spremim te. (*Stanku in Romanu.*) Tudi vidva zdaj gor v sobo! Gremo v kraj. (*Spravi potrdilo o plačanem stanovanju in ugasne luč.*)

Tina (*pokaže proti vratom, kamor je odšel oče, z otroško spravljenostjo*): Lahko noč mu bom še rekla in za božič voščila; mogoče bo pa za naprej res... (*Potrka na vrata. Potrka drugič.*) Tinčka trka. Oh, kar lepo zaspi, čeprav... In vesele praznike! — Kaj že spi? (*Pritisne na kljuko.*) Zaklenil se je.

Martina: Zaklenil? (*Poskusi sama odpreti.*) Da bi si vzela vsaj odejo...

Stanko: Odkleni! Slišiš! (*Tolče na vrata.*) Kako bo šla mati spat?

Tina: Potuhnil se je.

Stanko: Od same trme, zlodej. Mu bom posvetil skozi okno! (*Vzame žepno svetilko, ki jo je oče pustil na mizi, in odhiti.*)

Roman (*k zaklenjenim vratom*): Ne misli tako hudo! Dobil boš službo. Saj so ti napisali, kako si sposoben. In mi vsi bomo drugačni... (*se nehote ozre tudi na mater*) vsi; in ostali bomo skupaj! Kaj si rekel? Nisi zdaj nekaj rekel? In reci, da smem k polnočnici! Od vseh strani gredo luči... In sam si dejal: nocoj se je rodil... (*Se ozre na drevesce.*)

V zimsko noč pojo zvonovi.

Tina (*se nagne k vratom*): Zdi se mi, da joka.

Martina: Saj lahko joka, lačna duša!

Stanko (*zavpije čez nekaj časa od zunaj skozi okno*): Obesil se je!

Martina, Roman, Tina: Obesil?

Stanko: Na kljuki za luč visi.

Martina: O, Kristus! In kako ga naj... Okna imajo križe, vrata je... (*Stanku.*) Steci k sosedomim ali priklči koga, ki so šli mimo! (*Se ozre na zaklenjena vrata.*) S sekuro... Otroci, še bomo lačni! (*Hiti iz sobe.*)

Tina (*beži v joku za materjo*).

Roman (*duši ga in kakor da lovi zrak*): O Jezus!

Ura v sobi bije polnoč.

Tone Kralj:
Mati (lesorez).

(Nadaljevanje s strani 176).

vedati tega ni mogel za gotovo ne oče, ni vedela mati, kakor mi je večkrat pravila. Mislila je tudi, če ni vplival na očeta morda še bolj čudovit primer, ki se je dogodil malo prej, in je vse mesto govorilo o njem. Bil je med očetovimi pivskimi bratci kleparski mojster, mož že bolj v letih. Temu se je sanjalo, naj pusti popivanje in se poboljša, sicer bo prišel hudobec ponj. Pripovedoval je sanje tudi v gostilni in so njegovi prijatelji zbijali z njimi svoje šale. A kaj se zgodi? Čez teden dni sedi mož spet v gostilni, je dobre volje, a na mah umolkne, se zgrudi s stola, mrtev, kap ga je zadela. Vinski bratci so bili vsi prestrašeni, vse mesto je govorilo o teh sanjah in kako nepričakovano so se izpolnile.

Čisto zmračilo se je medtem v sobi. Molče, globoko zamišljen sem strmел v uro: beli stebrički so se skozi steklo omarice nejasno svetlikali, Kristus je že skoraj čisto utonil v tmuni, vendar se mi je zazdelo, da iz njega izžareva v neslišno se prelivajočih valovih sem proti meni in vsenaokrog skrivnostna, božja moč.

Pismo

Dragi oče in mati!

Bliza se božič. Zato moram prijeti za pero in Vama napisati nekaj besed, ki Vama jih bom poslal. Naj Vama bodo nadomestilo za moj obisk, ki ga, pri najboljši volji in kakor bi rad, res ne morem narediti. Prosim, nikar ne mislita, da me je sram priti domov in stopiti z Vama na sveti večer v našo domačo cerkvico, kamor se bodo zgneti ljudje iz okoliških vasi in strmeli v jaslice. Nikakor ne! Nasprotno: prav rad bi prestopil spet prag skromnega vaškega svetišča, na katerega so vezana najlepša leta moje šolske dobe — ministrantovska leta, stisnil roko ljudem, ki so tako preprosti, da jim nisem našel para.

Kar boli me, ko berem v slehernem Vajinem pismu, da me tako zelo pogrešata doma. — Sama da sta vse dneve, od jutra do večera, od ponedeljka do sobote. Sama sedita za mizo in le dve žlici šklepetata po lončeni skledi. Ali je res vse tako tiho, mirno, kakor bi bilo izumrlo življenje? Ali res v našem domu ni nič več smeha, petja in mladostnega vriskanja? Pravita, da sem prinesel domov vedno košček življenja, kadar sem se vračal na počitnice... Nekaj, česar ni bilo pri nobeni drugi hiši...

Mogoče res, čeprav se tega nisem zavedal. Veseli me, če sem Vama ga res mogel prinašati, a tudi sam sem bil zadovoljen, ker sem ga našel za sebe doma pri Vama, pri svojih božjih muhah-čebelah, ki so mi pele svojo živo pesem, na cvetočih travnikih, ki so poživiljali moje moči, in za sanjavo Polskavo, kjer sem z drugimi študenti poležaval v prostih urah na mehki travi in strmel v oblake na nebu, ki so plavali svojo pot. Kako lepo je bilo nekoč!

Verjamem, da Vama je prav hudo, ko bi po vsej pravici lahko terjala od mene pomoči, ker so Vajine moči opešale in oslabele roke ne zmorejo več vsega dela. Zaradi mene trpita. Upravičeno mi v svoji potrnosti stavljata vprašanje, čemu sta me vzredila? Čemu? Da, čemu?

Resnično veselo bo Vajino srce, če bosta videla, da Vajina žrtev ni bila vržena v prah in blato. Hotela bi videti, da bi vsaj drugi kaj od tega imeli. No, vsaj drugi, če že vidva ne: drugi vaščani, ljudje okrog naše vasi, vsi ljudje na naši zemlji. Saj nista skopa, ne odmerjata le sebi dobrih stvari. Dobra sta za druge, čeprav vidva zaradi tega trpita.

Včasih mi gre na jok, ko sanjam o domu in Vaju v duhu gledam, kako se samemu sebi zdita zapuščena in pozabljena. Ze zaradi tega mi bol trga srce, ker vidim, oče, da imate že sivo glavo in da je materin obraz vedno bolj razoran. Nekateri v vasi Vaju gledajo po strani in se Vama za hrbtom smejiyo, češ, dala sta ga v šole, da bi jima bil kdaj za hasek, a se zdaj še ne zmeni za njiju. Marsikako grenko besedo morata požreti na moj račun; ljudje so tako darežljivi, da ne rečem, celo razsipni, s takimi besedami, ki požro človeku dobro voljo in srce. Celu sprašujejo Vaju po meni, a Vama je hudo odgovarjati.

O, vse to vem, kakor bi mi bila do pičice natančno povedala. To slutim, moje srce čuti, sanjam o tem. In pri vsem tem še vedno z dobro mislijo v srcu mislita name in me sprašujeta, kako se mi godi. Kako sta vendar dobra, s čim naj Vama povrnem? Kaj naj storim, da bo seglo do Vaju? Kako naj Vama pošljem pozdrav, topel in mehak, da bosta slišala moj glas? Prisluhnita: tolikokrat v nočeh vzdihujem k Bogu vdane prošnje, da bi Vama naklonil samo dobro in takó, da bi bilo prav za Vaju. Ne mislita, da sem nehvaležnež!

Mislím na grad, ki Vama bi ga postavil. Samo za Vaju! Moral bi biti čudovito lep, kakor v sanjah zamišljen, da bi bil za Vaju. V njem bi živela, ker sta si ga zaslužila. Mirno bi Vama potekali v njem dnevi kakor otrokom, ki ne vidijo življenja, kako pólje v svetu za grajskimi zidovi. O, vidva bi bila vredna takega gradu, ker sta dobra! Najlepšega kot je sploh mogoče!

Cez nekaj dni bo božič. Ze drugo leto me ne bo doma; da bi skupaj sedli za toplo peč in čakali na polnočnico. Navadno sta mi naročila, naj prinesem za praznike povesti in pravljice s seboj. Brali smo jih, na sveti večer, drugi dan in tretji dan, da so nam ure bile lepše in slajše.

Letos vzemita sama tisto z omare, ki sem jo nekoč prinesel in pustil kar doma, da mi je bila pri roki, ko sem se vračal. Obračajta stran za stranjo nežno, kakor sem delal to nekoč jaz. — — —

Ob brleči luči bosta sedela in precumala ob topli peči sveto noč. Tako je bilo vedno. Še besede bodo najbrž zamrle na Vajinih ustih. Vsak v svoje sanjarije se bosta potapljala. Tudi jaz bom z Vama. Ves večer, že od mraka, ko se bodo v cerkvi zamajali zvonovi. Med Vajine misli se bom vmešaval, košček življenja Vama bom prinesel, pesmi in veselja. Prisluhnita, mogoče bosta zaslišala glas kitare, ki se bo oglasila kakor nekoč pod mojimi prsti. Toplo nam bo, sama sreča in radost nas bosta prevevali.

Lepo misel pošljita k meni, da bo tudi meni toplo in prijetno pri duši. Čisto, polno domačnosti in diha domače hiše, pozdrav z naših krajev. Vse naj mi pove, kar koli jo bom vprašal.

Na sveti večer bom prišel tiho in skrito k Vam v vas. Vse hiše v vasi bom po vrsti obiskal, v vsako bom stopil, na okna bom potrkal in izmenjal nekaj besed. Saj veste, dolgo se res ne bom mogel zadrževati pri vsaki hiši, sicer bi bili nekateri užaljeni, če bi k njim ne prišel. Pravim, da bom povsod potrkal na okno in pogledal, kako živite. — Sosedje, Vi mi boste povedali, kako gospodarite. Sošolci in sošolke, ki smo nekoč gulili skupaj šolske klopi, mi boste govorili, kaj vse je pri Vas novega, odkar se nismo videli. Vi, stari, ki kimate za pečjo in čakate božje toplote, se mi boste lahko potožili, če se Vam gode krivice. Mogel Vam bom dati kak dober nasvet, zdaj bom že kaj zmožel. In z otročki se bomo pomenkovali o šoli, a če bomo zelo dobre volje, si bomo povedali tudi kako pravljico. Recimo, tisto o ubogem pastirčku, ki najde končno pot k domu.

Draga oče in mati, povejta vaščanom, da bom prišel z dobro mislijo v vas k njim. Nisem jih pozabil. Kako neki, ko pa so tako dobri ljudje?

Prosim Vaju tudi, da mi ne štejeta v hudo, če ne pridem domov. Res sem Vama obljubil že lani, da bomo letos zbrani vsi skupaj pri jaslicah.

Pa saj je vseeno! V duhu bom tako pri Vama, celo šepetaje se bomo pomenkovali. Kaj hočeta še več? Preberita pravljico, ki leži na omari! Nekega dne bom prav gotovo tudi jaz srečen kakor je bil ubogi pastirček in Vama bom bral pravljico o ugrabljenem pastirčku, srečen pastirček za toplo pečjo! Zeja ga že po njej, saj je že tako dolgo, kar jo je bral.

Sédite, oče, za mizo in napišite mi dolgo pismo. Tako napišite, kakor Vi znate: odkrito in preprosto. Zejen sem Vaše besede, ki bi govorila domačo govorico. Slišal bi rad iz nje smeh naših fantov, ki hodijo zvečer dekletom vasovat, in njihov vrisk, ko se spet vračajo po vrhovih domov. Poletnega vonja pod plamenčim soncem, jeseni z zrelim grozdem v goricah, spomladi s trobenticami in belim cvetjem po sadnem drevju, vsega tega se dotaknite vsaj z eno samo besedo. Pa še mati naj kaj dodajo: in sosedov Cenca in Jakec, Micka in Tilika, Malika, Julčka in trgovčeva Berta, vsi naj dodajo kako lepo besedo zame! A ne pozabite na Jožeka v goricah, ki sem mu včasih nosil zavitke tobaka in cigaret. Kako živi? Recite mu, da mu bom še prinesel dišeče travice in bo spet zapuhal oblake dima.

Povejte vsakemu, na vinskih vrhovih ali na ravnem polju, da ga pozdravljam. No, čisto se jih spominjam, kadar hodim v duhu po stezah mimo belih hišic, viničarij, kleti z zlato kapljico, po cestah med vasmí in žitnim poljem. Pišite, kako je zdaj tam ob tistih cestah! Kdo hodi po njih? Pravite, da jih popravljajo drugo za drugo. Prav! Se bomo vsaj laže podili po njih, če bodo gladke. Podili in dvigali dušec prah kakor nekoč. Človek je včasih tako rad ták kot otrok...

Za sveti večer mi pošljita dobro misel, polno ljubezni in toplote, da mi bo prijetno! Brez nje bi bil pač preveč sam...

Našim krajem in ljudem, predvsem naši domači hiši in Vama, želi blagoslovljen božič

Vajin sin!

ROMANONJANKA

Zvečer sem se nekoliko zamudil v knjigarni. Vsi drugi so že odšli in ostal sem sam. Bil je lep mir, povsod je vela tihota, svečanost bogastva knjig in lepote v njih. Zdelo se mi je, kakor da sem v samotnem hramu, kjer vonjajo rdeče vrtnice. Nikamor se mi ni mudilo. Sedel sem v skrit kot, segel v polico po knjigo ter listal sem in tja.

Nenadoma sem začul mogočen glas. Prepričan sem bil, da je gotovo nekdo, ki je v knjigarni kaj pozabil in se zdaj z nejevoljo in upravičevaje svojo pozabljenost vrača. A korakov ni bilo od nikoder, glas pa tudi ni potihnil.

»Preljubi kerščeniki!« sem razločil govoriti globok bas. Ozrl sem se po policah in opazil, kako stopa po lestvi možic v stari noši 16. stoletja, z dolgo brado, čisto podoben slikam našega Trubarja. Možic je bil zamišljen in pod pazduho je motovilil debelo knjigo, ki je bila skoraj večja kot on sam. Ko je dosegl tla, se je ogledal okoli sebe. Potuhnil sem se za knjige. Ni me opazil. Zanimalo me je, kaj bo. Po vsej dvorani je nastal živahen živžav, kakor da bi učiteljica spustila otroke iz šole domov. Postal sem pozoren. Lestve so škripale in po njih so plezali škratom podobni ljudje, v različnih oblekah, zelo starih, ki so se mi zdele smešne, posebno še zato, ker so bili ljudje tako neznatno majhni, potem srednje starih, in tudi v sodobnih oblačilih jih je bilo nekaj. Vse police so bile žive, povsod je kar mrgolelo ljudi, ki so premetavali knjige sem in tja. Čakali so, da pridejo do lestve. Nekaj izmed njih je splezalo

na vrh polic, se tam udobno razleknili, odprli vsak svojo knjigo in brali. V enem sem prepoznal dr. Breznika, v drugem dr. Nahtigala s sivo brado, dr. Grafenauerja in Čopa. Šele sedaj sem stuhtal, da niso

niško haljo okrog sebe, da se je hromemu Zoisu kar dobro zdelo, ker se mu ni bilo treba pahljati z robcem. Med poeti je imel glavno besedo Prešeren, ki je podpihoval Korytka, naj vendar stopi do Kolvrata in prinese kak štefan cvička ali rizlinga. Saj je vse dobro, samo da je vino! Slomšek se je kislodržal.

»Prešeren, Prešeren, vsaj zdaj se zdrži vina. Poglej, kaj imaš vendarle od vina! Preveč si prešeren!«

»Tiho, škofiček!« je zagrmel Prešeren.

Slomšek je nehote utihnil in drobnil kruh, ki mu je ostal od večerje, v Drobtnice za Blažeta in Nežico, ki sta spet v nedeljski šoli.

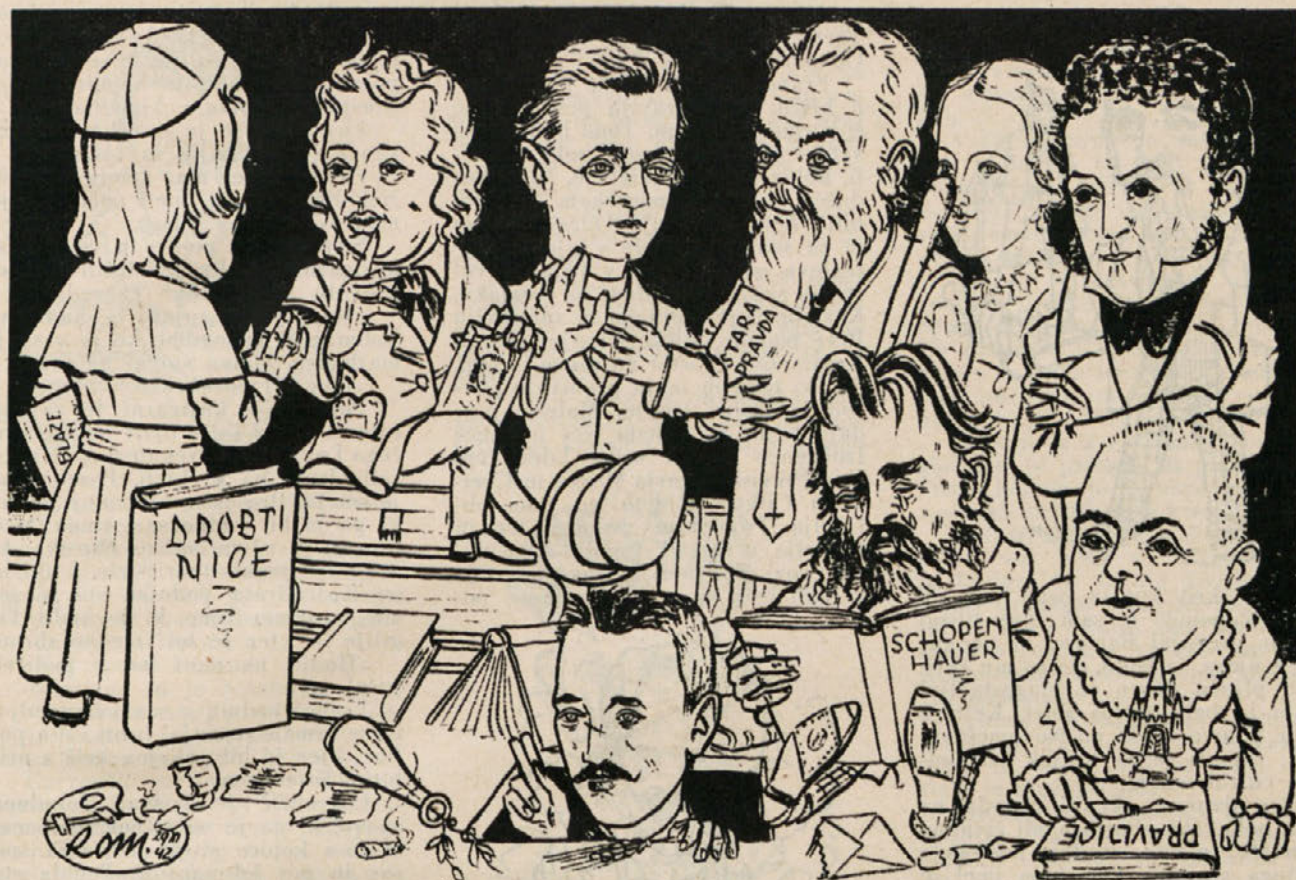
Cigler je učil Stritarja, ki je večinoma sam zase citiral z napetim svetožaljem Dunajske sonete, kakšni bi morali biti današnji pisatelji. Takrat še ni bilo kavarn, seveda, ki jih danes kar mrgoli na vsakem oglu. In današnji literatje sede po kavarnah, greše s kelnaricami in zanemarjajo svoje talente. Pa pravijo, da mislijo! Mislijo! Nič ne mislijo! Moj Bog, kam smo prišli! Bog bi moral poslati streljo v kavarne in take literate pobiti. To sploh literatje niso! Kar naj si njega, Ciglerja, vzmó za zgled. Po vse dni je prečepel doma v farovžu in pisal, da je kar lilo z njega. In s kakšno vnemo in čustvovanjem je popisoval usodo le-teh dveh dvojčkov. Stritar je kimal, a njegove mi-

ti človečki nič drugega kakor naši pisatelji, odmaknjeni svetu in živeti med knjigami. Po tleh jih je bilo vedno več. Shajali so se po trije, štirje, se sprehajali po dvorani, ali pa se pomenkovali ob straneh. Mene še vedno ni nihče opazil.

Srednjo pot po dvorani so ubrali Trubar — sedaj sem bil prepričan, da je on — Dalmatin, oča Marko, discalceat, Krelj, in poslednji čas se jim je pridružil še učeni Valvazor, ki je bolj molčal in se ni spuščal v njihove pogovore o Zimskih uricah in Slovnici slovenskega jezika. Premišljeval je raje o gradovih, prodanih na javni dražbi, in o popolnoma razprodani Slavi vojvodine Kranjske. Trubar je bil ves v ognju, odpiral je svoj Catechismus, nervozno preletaval z listi, se razburjal in bruhal s citati. Dalmatin je bil ves v svetem pismu, Krelj pa se je zaman ukvarjal s svojo Slovnico. — Krog zase so bili Linhart, Zois, Kumerdej, Japelj in Vodnik, ki je tako živo opletal s svojo me-

sli so se razgovarjale s Schopenhauerjem in Goldsmithom. Ko je Cigler uvidel, da z njim ne bo nič opravil, je zavil drugam. Obregnul se je ob Erjavca, ki je proučeval mravljo in žabo in poleg še ugotavljal, kako bi pes in mačka lahko sklenila večno prijateljstvo.

»Kako prazni ljudje so to!« se je hudoval Cigler. »S takimi stvarmi se bavijo, ki ne bodo nikdar prav prišle. O zabloda!«

Jenko se je v skritem kotu šalil z Josipino Turnograjsko in ji zaman dopovedoval, da je tudi ona slavna, saj ima v Ljubljani vendarle svojo ulico, četudi je bolj zakotna... Josipina je drhtela od veselja, Jenko pa se je smejal in dobro se mu je zdelo. Vlekel je cigaro, da je zavil ves kot v prijazno sivino. Blizu teh dveh so zborovali ostali vajejci, med katerimi je imel glavno besedo advokat Mencinger. Poslušalcem je govoril o svoji Hoji na Triglav, vpletal vmes dognanja iz filozofije ter filozofsko dokazoval, kako se bo končala vojna in uredil svet.

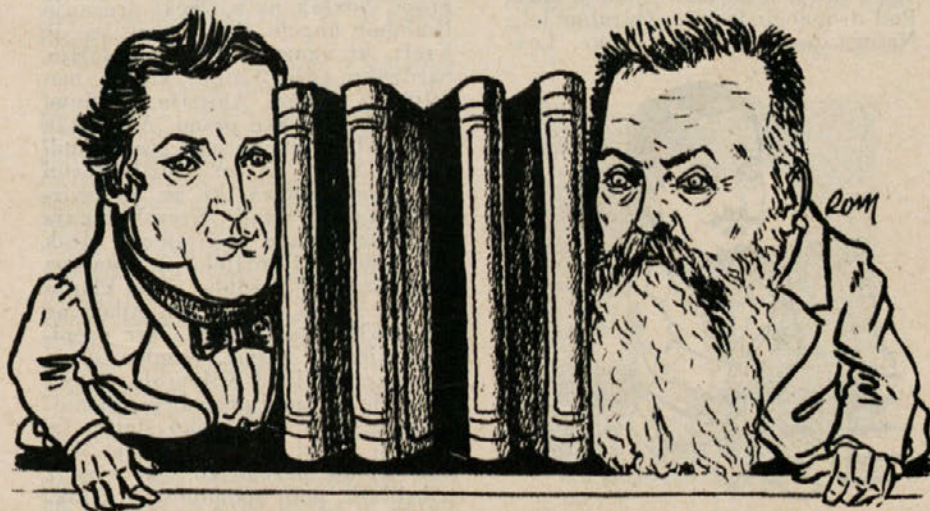
Levstik je blizu mene pravkar sédel na svoja Pisma in učil Martina Krpana, kako se mora drugič vesti na cesarskem dvoru, da ne bo ujezil cesarice ali finančnega ministra. To, da je huda stvar, je še pikro pripomnil. In zelo važno. Odkrit bodi vsekdar, Krpan, saj si vendar Krpan! Jurčič je sedel ob Doktorju Zobru Med dvema stoloma, užival Cvet in sad, opazoval, kako

se prepejajo Rokovnjači, katerim je načeloval Deseti brat, in se pomenkoval z Lepo Vido. Tavčar je snoval menda drugo knjigo Visoške kronike in se veselil Cvetja v jeseni. Kersnik pa je popolnoma opustil literarno delo in se poglobil v mislih, kako bi njegov Molek najlaže našel tatu. Aškerc je ošteval Pahorja, čemu je tako pozno izdal svoj roman »Matija Gorjan«.

Čudo vseh čudov pa je bil Mahnič in z njim Gregorčič. Sprehajala sta se skupaj in držala za roko kot stara prijatelja in znanca. Mahnič je zahteval Več luči, Gregorčič Človeka nikar! Meško je na blagaj-

niškem pultu sanjal Ob tihih večerih o izgubljenih in zakletih kraljičnah, ugibal, Kam plovemo v sedanjih resnih časih, in se sploh bavil z vprašanjem, če nismo morda vsi Požigalci, ki netimo ogenj različnih sovražnosti. Kmetova se je potegovala V metežu pisateljic za ženske pravice in potem v Večernih pismih vabila prijateljice, naj si rajši po novem načinu pečejo kruh s krompirjem.

Cankar, ki je ravno prišel od Kolovrata, je zmerjal vse skupaj za Hlapce, da je imel Hlapec Jernej le svojo pravico, a ko ga ni nihče poslušal, je zavil z Erotiko in Lepo

Vido v skrit kot in ostal tam do jutra. Zupančič je sam zase citiral Dumo, prevajal Balzaca, da je kar lilo z njega, in kadil, da so mu škripala pljuča. Murn je blagoslavljal polja in belo sestro smrt, Ketteju se je gotovo tožilo po Novomeščankah; zato si je za kratek čas poltiho citiral sonete.

Vsa dvorana, ki je postala na mah nekakšna zbornica ali živahno sejmišče, je bila izredno pestra. Iz svojega skritega kota sem imel le površen razgled.

O, kaj vsega nisem mogel videti! — Glej, tam sanja Finžgar Pod svobodnim soncem in vlačí po knjigarni zarjavelo Verigo, da bi ukrotil Divjega lovca. Pugelj si slika Naša leta, Kraigher sentimentalno Mlado ljubezen in razmišlja o usodi Kontrolorja Škrobarja. Zorec se z mislimi potepa Ob Témenici in s svojo Tetralogijo izganja Bele menihe, Cvelbar sanja o Fridi in ji piše ljubavna pisma. Tolminec kolne in se huduje, ker današnji rod ne zna več pošteno kleti. Tudi taroka ne znajo več igrati, kakor so ga igrali fajmoštri v nekdanjih časih, ko so nosili v enem žepu brevir, v drugem tarok. Velikonja zbira Pod drobnogledom in Zbiralno lečo Našega psa in svoje Otroke, Lov-

renčič vzgaja ob zgledu Šolarja iz Trente svojega Tonco iz lonca, in Govekar živi ves V krvi.

Francè Vodnik pleza po policah h križu in pripravlja pestí, da se spoprime z Bogom. Tone hodi Skozi vrtove in vije žalostne roke in molí, kolne ter poje Vigilije. Vital Vodušek sanja o ameriškem avtomobilu, Božo občuduje Odčarani svet in se sam ne znajde v njem, Tauerferjeva misli, da ždi v Vejah v vetru in sanja o Pomladi na Kozjaku. Kastelic poje Requiem in razstavlja Prve podobe, Miško Kranjec išče za Kapitanove Prostor na soncu in trdi, da Do zadnjih meja prebivajo povsod le Dobri ljudje. Malešič prodaja Kruh za Skledo leče in meče Izobčence v živo vodo. Jalen ženi Nad Previsi Ovčarja Marka in Cvetkóvo Cilko, za doto pa jima obljublja Trop brez zvoncev ter ju spravlja v Ograd, Ingolič se v mislih vozi Na splavih, Javornik rije v Črni breg in misli Neznance po-

peljati na Pomlad v Palestino. Magajna zaznamuje v Gornjem mestu Brate in sestre, Čampa goni v Belih nočeh ob šotoru v zatišju Mlin v grapi, Novšak pa z Dečki preganja Hudobne angele. Čisto sam zase je Kreft, ki uganja Veliko puntarijo, Sardenko veže Trojno klasje, meditira o svetem Alojziju in Romi ter poje Dekliške pesmi. Albreht in Albrecht kujeta pesmi, večasih tudi prozo. Samo da se služi! Bartol snuje nov roman, ki bo še izvirnejši kakor ostali, Kresal vzgaja študenta Štefana za življenje, Mrak vodi Mono Gabrijelo in Starega Rimljana pod pazduho in se klanja na vse strani, četudi mu nihče ne odzdravlja. Jakac slika, Jarc prepisuje njegova pisma, Gruden se je pravkar vrnil od Kolovrata in Seliškar je pretrgal poslednjo dopisnico komisarja za ljudsko štetje. Po najvišji polici pa se vzpenja Mlakar, ki ga neznanško teži njegov nahrbtnik, poln spominov in kljuk-

cev. Med mladimi sem opazil še zgovornega Dularja, Ludvika S potepuško palico, Šalija, ki se pod Slapom tišine potaplja v mistiko, in Kocipra, ki piha v klopotec.

Lovrenčič se je naveličal urejanja svojih knjig in rokopisov.

»Kdo bi se, ma, zmeraj trudil. Nekoliko moram imeti počitka!« je modroval sam s seboj.

Stopil je od police in se ozrl po knjigarni. Hotel si je izbrati družbo, kjer bi se nekoliko razvedril.

»Ma, kje je rojak, ta hudikavi Tolminec?« je ugibal, ko je v svoji majhnosti zaman stopal na prste.

»Janez!« je zakričal.

Pogovor v knjigarni je za hip utihnil in vsi so se ozrli na klicajočega Lovrenčiča. Nekateri so se smejali, drugi pa so kleli. Posebno se je smejal Prešeren, nič manj Jenko, ki ga je bil vedno sam smeh. Med literati je užival sloves človeka, ki se smeje vsaki stvari, celo jetiki in smrti... Brata Vodnika sta se jezila, posebno Tone, ki je molil Vigilije in kjer je bil izredno zbran.

»Hudič, ne moti me v molitvi, Joža!«

Francè Vodnik je samo zamomljal in se zaman vzpenjal proti vrhu police, kjer je bil pritrjen križ s pribitim Kristusom.

Lovrenčič je pozval Tolminca znova, ki ga je sedaj čul. Skobacal se je s kopice svojih Izbranih spisov in mu šel naproti. Podala sta si roke in napravila sprehod po knjigarni.

Lovrenčič je prvi spregovoril:

»Kako je, Janez?«

»I, hudika! Vina ni, vina. Ko sem prejle dremal na svojih Izbranih spisih, no, saj veš, kje ložiram, se mi je sanjalo, da pijem šampanjca!«

»O, vinum bonum!«

»Kaj vinum bonum!«

Tolminec se je zasmeljal.

»Seveda, s teboj je drugače. Zate je vseeno: ali vinum bonum ali vinus bonus. Sicer pa, kaj vino!«

Lovrenčič je zmajal z roko in pozdravil Prešerna, ki sta mu drugovala Korytko in Smole. (Čop je studiral na najvišji polici zadnje poglavje boja črkarske pravde.)

Smole se je takoj zadril:

»Vina ni, prijatelji!«

»Popolnoma so nas odtujili svetu,« je dodal Prešeren. »Tu v knjigarno so nas zaprli in dejali: Živi, tu je tvoj življenjski prostor, tvoj delokrog! Na vino in drugo niso pomislili.«

Magajna, ki je ne daleč stran poslušal pogovor, je pritajeno vzkliknil:

»Zalostno dejstvo!«

»Ti pa kar tiho bodi, Magajna,« se je dobrovoljno nasmehnil Prešeren. In potlej so se smejali vsi, le Tolminec je togo molčal.

»Le čemu sploh pišemo, ljudje božji?« se je končno spomnil Tol-

minec. »Morda zato, da se mestne frajlice sladkajo in bogatijo z našimi izrazi, ki jih uporabljajo za svoje ljubavne izjave ob luninem svitu. No, pa to bi še bilo, ker vsaj bero naša dela, ampak to je, ker nas poleg knjižničarjev sploh nihče ne kupi.«

Vsi so kimali in resno zmajevali z glavami, tudi Prešerna je izginil prešerni nasmeh.

»Poglejte,« je nadaljeval zopet Tolminec, »pred letom ali kaj so nas dali celo v kolekcijo. Jaz sam ne vem, kje so dobili besedo za te vrste prodajo.«

Njihov krog se je vedno bolj večal. Prihajali so mladi in stari literatje, kimali z glavami in glasno

pritrjevali Tolmincu. Na policah so ostali samo oni, ki jim ni bila mar nobena družba in ki so se življenju popolnoma odpovedali. Živeli so samo idealom in iz idealov. Tak je bil Čop, Nahtigal, Breznik in še nekaj drugih.

Čez čas je spregovoril Prešeren:

»Sedaj raste nov rod. Kar poglejte nova imena, kot na primer: Kociper, Šali, Dular, Novšak, Kastelic, Vipotnik, no, in še cel roj drugih mladih talentiranih ljudi. Kam bomo z njimi? Kam, prijatelji? Nihče ne sprašuje več po nas! Vzemimo si samo moj primer in tovariša Aškerca! Mojo malo izdajo kupujejo ljudje samo zato, ker je moderno imeti moje poezije pri hiši ali v žepu. A da bi jih kdo bral, tega pa ne! Kar vprašajte kako bledolično mestno gospodično, če kaj bere Prešerna! In povedala vam bo, da nosi moje poezije vedno s seboj v ročni torbici. To je vse! — Menda je v meni nekaj preroškega duha, ko sem že pred toliko in toliko

leti zapisal, da kupujejo ljudje rajši knjige, kot so 'kuharice' ali razni 'domači vrtovi' in 'gojenje breskev'. Za slovstvo je Kranjcem odklenkalo.«

Vsa knjigarna je zašumela kakor v panju, ko roje čebele. Eni so pritrjevali, drugi so pomišljali, nekateri pa so trdovratno zmigovali z rameni. Med njimi je bil tudi nekdo, ki je zavrnil Prešerna.

»Ej, ne bo tako hudo, ne! Slovenci se bomo še kaj fletno imeli. Sedaj raste nov rod in za tem zraste drugi. V mladini je naša moč, ponos, narodna bodočnost. Današnja mladina je pripravljena na vse, tudi na najhujše. Vêrujte mi!«

Govoril je z globokim basom in glas mu je prihajal iz polnih prsi. Svoje besede je živahno podprl z močnimi, prirojenimi kretnjami.

»Mladi rod vzgaja življenje,« je nadaljeval. »Nas so vzgajale šole in knjige. Če vzgaja življenje, je nekaj drugega. Vêrujte mi, prijatelji! Mladi ljudje nas bodo prekosili v vnemi, s kakršno začenjajo oni vsako delo. Mi smo bili preveč popustljivi.«

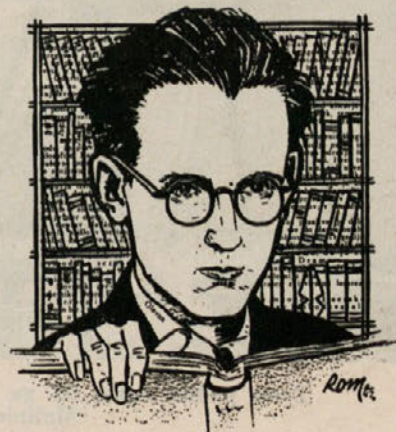
Prešeren je molčal in skomignil z rameni. Tudi drugi so molčali in nihče ni vedel, kaj bi rekel. Nastala je mučna tišina.

Noč se je spreminjala polagoma v jutro. Na cesti je postajalo živahnije: ropotali so mesarski vozovi in čul se je klepet trnovskih branjaric. Sonce je prisijalo skozi zavese in križalo svoje žarke po pisanih knjigah in pisateljih, ki so večinoma že spali ali pa se vsaj pripravljali k spanju.

V stolnici je bila ura sedem. Zupančič je poslednjikrat vzkliknil: »Hamburk, Hamburk!« in zaspal v mislih in sanjah na domovino, Cankar, ki se sploh ni zmenil za družbo, je sklenil roke, zrl mrko po knjigarni in globoko zavzdihnil: »Lepa Vida, ti čudežna žena!« In potem se je obrnil v kot, za svoje v polusnje vezane Zbrane spise in znova zadremal. Tone Vodnik je dokončal z Vigilijami ter zaprl knjigo.

V stolnem zvoniku je bila ura osem in sluga je hrešče odprl knjigarniško roletu.

(Vse risbe: Rom.)

ZVON PADLIH V ROVERETU

Na Malipierovem braniku starega beneškega gradu v Roveretu, ki je videl sijaj dožev in bojno slavo Sere-nissime zdaj pred obličjem gora, posvečenih po mučeništvu tridentinskih junakov, postavljajo kraljevski prestol, ki bo sprejel zvon, posvečen padlim iz svetovne vojne.

Misel o zvonu se je porodila pod Slavolokom miru v Milanu rovereškemu duhovnu donu Antoniu Rossaru, čigar domoljubna duša je med vojno trobila budnico za odrešenje domače zemlje. Zvon je 24. maja 1925 posvetil tridentinski knezoškof in ga krstil na ime Žalostne Matere božje. Za botro mu je bila Vis. kraljica Margherita. Kr. Vis. knez Umberto Savojski je položil temeljni kamen za ogrodje, ki bo nosilo zvon, Nj. Vis. kralj pa je zvon izročil njegovemu namenu 4. oktobra 1925.

Zvon je dobrih trinajst let izpolnjeval svojo vzvišeno nalogo, da je izkazoval čast padlim iz velike vojne brez razlike vere ali narodnosti in to vsak večer s sto udarci, zmeraj enako. 13. junija 1939 so ga sneli s stolpa in ga prepeljali v veronsko livarno Cavadini. Tam so ga prelili in povečali, tako da tehta namesto dotodanjih sto centov sto šestdeset centov in ga je moči prištevati med največje zvonove na svetu, ki zvone za izpolnjevanje posebne naloge. Zvon so ulili iz topov, ki so jih za to darovale skoraj vse države sveta, katere so sodelovale v svetovni vojni. Sijajno okrasje je zvonu dal tridentinski kipar Štefan Zuech, ki je na njem upodobil velik sprevod: slovo, odhod, begunci, pohabljeni, jetniki, poveljanci Neznanege vojaka, Zmaga, Mir. Na vrhu zvona so urezana znamenja, v katerih so stale zvezde ob zori 28. julija 1914, na prvi dan vojne, ter 11. novembra, ko je počil zadnji strel na svetovnih bojiščih. Okoli gornjega dela teče napis: »Dormite in umbra noctis laetamini in lumine Christi dum aere iungo populos et vestras laudes celebros.« (»Spite v sencah noči in se veselite v luči Kristusovi, medtem ko jaz v bronu družim narode in

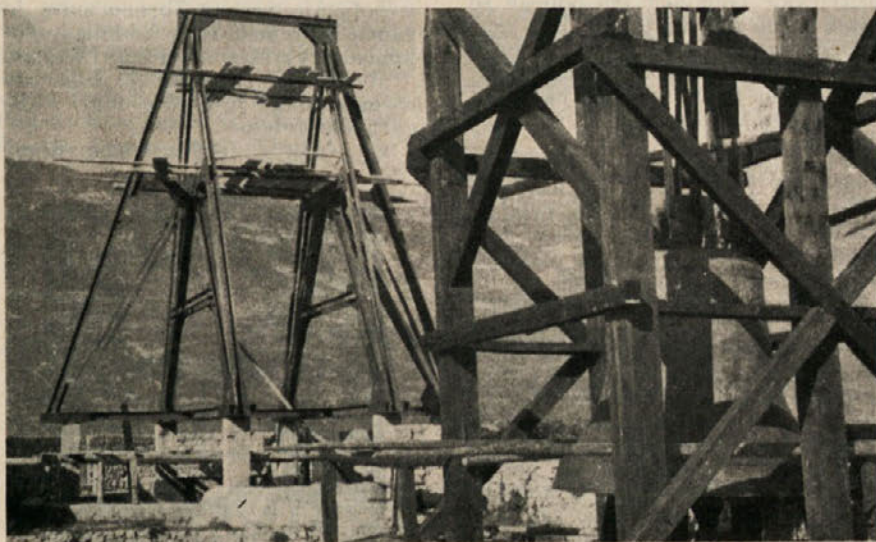
pojem vašo slavo.«) Na notranji strani je graver Tino Mendini iz Trenta urezal v zvon vojne pesmi raznih narodov ter rokopise izrekov, ki so jih različni vojskovo-dje iz te vojne napisali nalašč za zvon padlih.

Po srečnem prelitju je zvon slovesno bil prepeljan v Rovereto, in sicer 26. maja 1940, isti dan so ga z velikimi slovesnostmi izročili v varstvo neodvisnemu vojaškemu Malteškemu redu, škof Fr. Beretti pa ga je znova blagoslovil. Med globoko ganjenostjo vseh prisotnih se je zvon oglasil s prvimi 19 udarci, medtem ko je kraljev zastopnik knez Filibert vojvoda Pistojski pokleknil v družbi velikega mojstra Malteškega reda, kneza Chigi Albanija in odlikovancev z zlato kolajno, ki so se za to priliko sešli iz vse Italije. Za njimi je pokleknila ogromna množica, ki je napolnila ves prostor. Zastopstvo vseh panog vojske je pozdravilo z orožjem, zastave so se priklonile in z višine je odletelo tisoč golobov, da bodo veselo novico ponesli na vse strani.

Veliko visokih in vplivnih osebnosti je počastilo zvon s svojim obiskom in naklonjenostjo, kakor sv. oče Pij XI. in Pij XII., Nj. Vel. kralj in cesar, njegova vzvišena družica, Kr. Vis. knez Umberto. Omenimo naj še obiske generala Cadorna, Gabrijela D'Annunzia, generala Nobila, slovitega pisatelja Pirandella in drugih.

Omeniti velja češkoslovaško romanje k zvonu l. 1928, bolgarsko romanje iz l. 1935 in 1937, vsakoletno avstrijsko romanje na dan 30. avgusta. Nešteto je generalov, ministrov, škofov in drugih odličnih osebnosti, ki so se mu prišli klanjat. Poleg njih so prihajali tudi veliki vojskovo-dje iz prve svetovne vojne: italijanski Diaz, avstrijski Dankl, Bolgar Volkov, Francoz Petain, Nemeec Hindenburg, Japonec Togo, Amerikanec Pershing, Portugalec Rosado, Anglež Cavan, Romun Averescu in dosti drugih.

Kakor so nekdanj vzhodnjaške kraljice krščevali z vodo iz vseh rek v državi, tako so tudi zvon Žalostne Marije krstili z vodami njenega velikega kraljestva: z

Zvon padlih čaka, da ga bodo vzdignili na prestol vrh Malipierovega stolpa.

Com. D. Antonio Rossaro, vodja ustanove Zvona padlih.

vodami s front velike svetovne vojne, zlasti iz rek, ki so znamenite zaradi krvavih bitk. Vodo so zajeli iz rek, jezer in morij med slovesnimi obredi ter jo v razkošnih cevkah poslali iz posameznih držav. »Svete vode«, ki so jih uporabljali za krst zvona, so naslednje:

Prva voda, ki je prišla v Rovereto, je bila iz Jordana, v katerem je bil krščen Kristus. Njen prihod je sporočil radio 11. junija 1938. Nato so poslale vodo naslednje države:

Italija: iz Soče, Tagliamonta, Livenze, Brente, Astica, Adiče, Lena, Piave.

Francija: iz Marne, Somme, Aisne, Moselle, Oise, Meurthe, Severnega morja.

Belgija: iz Isere.

Nemčija: iz Mazurskih jezer.

Poljska: iz Visle, Njemena, Styra, Baltiškega morja.

Grčija: iz Vojuše.

Jugoslavija: iz Vardarja, Ohridskega in Dojranskega jezera, Save, Drine in Morave.

Albanija: iz Adrije.

Turčija: iz Dardanel, Egejskega morja, Tigrisa, Evfrata.

Mogočni zvon padlih poje vsak večer za vse padle, enkrat na leto pa se s posebnim obredom spominjajo padlih posameznih narodov, in sicer po naslednjem redu:

8. januarja je obred za padle iz Turčije, na obletnico, ko so Angleži in Francozi zapustili Dardanele (1916).

29. marca za padle ruske vojake: na obletnico zavzetja Premysla po Rusih (1916).

9. aprila za padle portugalske vojake, na obletnico krvave bitke ob Lysu 1918.

2. maja za padle Madžare, na obletnico pričetka bitke pri Gorlicah.

30. maja za padle Amerikance: na uradni spominski dan za padle v Združenih državah.

30. maja za padle Grke: v spomin bitke pri Skraji.

15. junija za padle Čeh in Slovake: v spomin na prvi dan bitke pri Piavi 1918, kjer so Čehi in Slovaki sodelovali.

27. junija za padle Črnogorce: ta dan pomeni višek prehodne sreče za Črno goro.

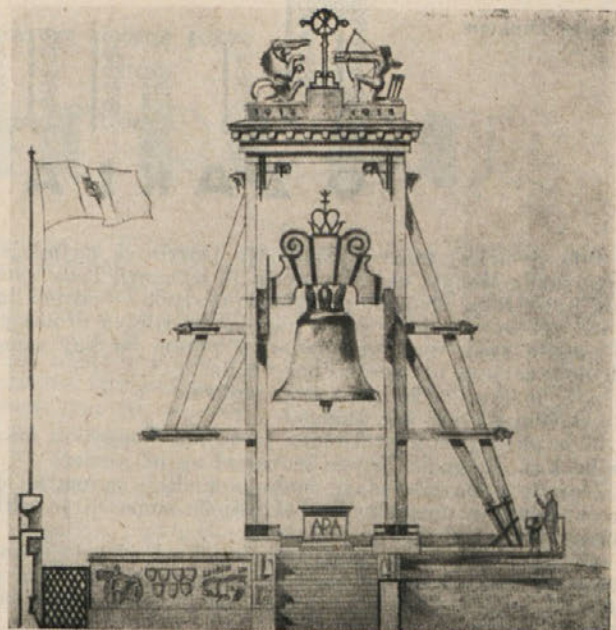
22. avgusta za padle Nemce: v spomin na krvavo bitko v Loreni (1914).

30. avgusta za padle Avstrijce: v spomin na krvavo bitko za Lvov (1914).

11. septembra za padle Francoze: v spomin na krvavo bitko ob Marni (1914).

15. septembra za padle Srbe: v spomin na krvavi predor solunske fronte.

20. oktobra za padle Belgijce: v spomin na krvavo bitko ob Isere.

Načrt ogrodja za zvon Marije Zalostne.

29. oktobra za padle Angleže: v spomin na krvavo bitko ob Piavi, v kateri so sodelovali Angleži.

4. novembra za padle Italijane: slavni dan zmage.

7. novembra za padle Japonce: narodni praznik.

11. novembra za padle Poljake: v spomin na doseg svobode in neodvisnosti.

27. novembra za padle Bolgare: spominski dan za padle v Bolgariji.

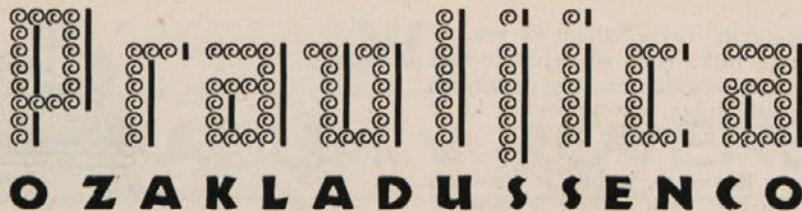
1. decembra za padle Romune: obletnica začetka slavite bitke pri Argešu.

Sanje pisateljev in pesnikov bodo dobivale pobude iz te bližnje, pa vendar daljne zgodovine, kakor govori o njej ta zvon padlih. Črne tančice skromnih mater in bleščeči se grbi, neznano ihtenje in ponižne molitve, ponižni darovi zamišljenih žena in bogata darila plemenitih gospa, vse se v njem staplja v neskončen utrip ljubezni, iz katere se oglašča in v soncu lesketa ta zares vzvišeni zvon, katerega je v svojih rokah držala velika kraljica, radost in ponos svojega rodu.

Blagoslovitev novega »Zvona padlih«
v Roveretu 26. maja 1940.

O ZAKLADU S SENCŦ

Bilo je nekaj težave, preden je Dorritova najmlajša pregovorila Maggy, naj se vrne in jo izgovori. Toda zmaga je obljuba, da ji bo povedala pravljično — od nekdanj neno veliko veselje — če bo napela vse sile za to nalogo in pustila svojo malo gospodarico potem še kaj samo. Ob dogovorjeni uri se je spet vrnila.

»No, mamica, zdaj pa katero dobro.«

»O čem pa naj bo, Maggy?«

»Oh, pa naj bo o kraljični,« je dejala Maggy, »a taka, da bo kaj. Taka, da človek še verjel ne bi, veste!«

Dorritova najmlajša je malo pomislila; potem se je precej klavrno nasmehnila. Zahajajoče sonce ji je rdilo smehljajoči se obraz, pa je začela:

»Maggy, nekoč je živel mogočen kralj. Imel je vse, kar mu je srce le moglo poželeti in še goro več. Imel je zlata in srebra, diamantov in rubinov in vso sorto bogastva. Imel je gradove in imel —«

»Bolnišnice,« ji je segla v besedo Maggy in lepo pestovala kolena. »Naj ima še bolnišnice, zakaj tam je tako udobno. Bolnišnice in ocvrtih pišk na kupe.«

»Da, imel je čudo tega in čudo vsega, kar si je moči misliti.«

»Čudo pečenega krompirja, na primer?« je vprašala Maggy.

»Čudo vsega.«

»Ježeš!« se je zahihitala Maggy ter si stisnila kolena.

»Ali ni bilo lepo?«

»Kralj je imel hčer, ki je bila najmodrejša in najlepša kraljična, kar jih je kdaj svet videl. Ko je bila še majhna, je znala vse, še preden so jo učitelji kaj učili. In ko je odrasla, je bila čudo sveta. No, blizu gradu, kjer je prebivala kraljična, je bila kočna in v njej je čisto sama zase živela uboga, drobna ženička.«

»Starka,« je rekla Maggy in pomlaskala z ustnicami.

»Ne starka. Čisto mlada je še bila.«

»Čudno, da je ni bilo strah,« je rekla Maggy. »Kar naprej, prosim.«

»Kraljična je skoraj slednji teden hodila mimo hiše. Kadar se je pripeljala v prelepi kočiji, je videla ubogo, drobno ženičko, kako je predla na kolovratu. Pogledala je drobno ženičko in drobna ženička je pogledala njo. In lepega dne je dala kočijo ustaviti malo od kočje. Stopila je iz nje, krenila do tja in pokukala skozi vrata. Notri je kakor po navadi sedela drobna ženička in predla. Pogledala je kraljično in kraljična je pogledala njo.«

»Ko da bi se skušali z očmi,« je rekla Maggy. »Kar naprej, prosim, mamica.«

»Kraljična je bila tako čudovita kraljična, da je imela moč videti skrite reči. Pa je rekla ženički: 'Zakaj pa skrivaš?' Te besede so ji povedale, da kraljična ve, zakaj živi tako samcato sama ter prede. Pokleknila je pred kraljično ter jo prosila, naj je nikar ne izda. In kraljična je rekla: 'Nikdar te ne bom izdala. Daj, da pogledam.' Zdaj je drobna ženička zaprla oknice in zapahnila vrata in trepetala od nog do glave v strahu, da bi kdo utegnil kaj sumiti. Odprla je zelo skrit predalček ter pokazala kraljični senco.«

»Ježeš!« je vzkliknila Maggy.

»Bila je senca nekoga, ki ga že zdavnaj ni bilo. Nekoga, ki je odšel daleč, daleč, da ne bi nihče mogel do njega, da ga ne bi bilo nikdar več nazaj. Senca je bila vsa svetla in bleščeča. Ko jo je drobna ženička pokazala kraljični, je bila iz vsega srca ponosna nanjo kakor na velik, velik zaklad. Kraljična jo je časek gledala, potem je drobni ženički dejala: 'In jo varuješ zmeraj, noč in dan?' Ženička je pobesila oči in šepnila: 'Da!' Potem je kraljična rekla: 'Povej, zakaj?' Ona ji je odgovorila, da še ni njen živ dan nihče tako dober in tako prijazen kakor tisti človek hodil tod mimo in da zato. Povedala je

tudi, da senca živa duša ne pogreša, da ni zaradi tega nihče nič na slabšem in da je tisti nekdo šel k takim ljudem, ki so ga pričakovali —«

»Tisti nekdo je torej bil možki?« se je vtaknila Maggy.

Dorritova najmlajša je plašno pritrdila in rekla, da se ji tako zdi. Potem je nadaljevala:

»— Šel k tistim, ki so ga pričakovali in da ta spomin ni nikomur ukraden ali da bi kdo bil prikrajšan zanj. Kraljična je odgovorila: 'Ah! A ko boš umrla, bodo senca našli tukaj.' Drobna ženička je dejala, da ne. Ko bo prišla njena ura, se bo senca z njo vred pogreznila v grob in je ljudje ne bodo nikoli našli.«

»Kje neki!« je rekla Maggy. »Kar naprej, prosim.«

»Kraljična se je močno začudila, ko je to slišala, kakor si lahko sama misliš, Maggy.«

»Kaj se ne bo,« je dejala Maggy.

»Zato je sklenila, da bo drobno ženičko opazovala, da bi videla, kaj bo iz tega. Slednji dan se je v tisti prelepi kočiji vozila mimo njenih vrat. Tam je videla drobno ženičko zmeraj samo za kolovratom. Pogledala je drobno ženičko in drobna ženička je pogledala njo. Nazadnje pa je lepega dne zagledala, da kolovrat stoji in da drobne ženičke ni videti. Ko je kraljična spraševala, zakaj je kolovrat obstal in kje je tista drobna ženička, so ji povedali, da se je kolovrat ustavil, ker ni nikogar, da bi ga gnal, zakaj drobna ženička je umrla.«

»Moralí bi jo bili spraviti v bolnišnico,« je menila Maggy, »pa bi bila prestala.«

»Kraljična je zaradi smrti drobne ženičke nekaj malega jokala, potem si je otrla oči in stopila iz kočije prav ondi kakor vselej poprej. Šla je do kočje in pokukala skozi vrata. Tam ni bilo nikogar, da bi ga bila pogledala, in nikogar, da bi bil pogledal njo. Zato se je takoj odpravila iskat zaklad s senco. A nikjer ni bilo najti sledi za njim. Zdaj je vedela, da ji je drobna ženička povedala resnico in da zaradi senca ne bo nikogar nikdar več skrbelo in da se je mirno pogreznila z njo vred v grob in da sta konec koncev senca in ženička le skupaj.

In to je vse, Maggy.«

Ko je bila pravljična pri kraju, je rdečica zahajajočega sonca bila na njenem obrazu tako huda, da jo je morala zasenčiti z roko.

»Ali se je postarala?« je vprašala Maggy.

»Drobna ženička?«

»Da.«

»Ne vem,« je rekla Dorritova najmlajša. »Pa saj bi bilo prav tako, če bi bila stara ko zemlja.«

»Kajpada!« je dejala Maggy. »No, mislim, da bi bilo vseeno.« In sedela je ondi ter zgodbo v mislih premlevala.

Sedela je ondi tako dolgo z razprtimi očmi, da je Dorritova najmlajša konec koncev vstala in pogledala skozi okno, da bi jo zapeljala od misli. Ko je pogledala na dvorišče, je videla, da prihaja Pancks in da jo s koncem očesa gleda, ko je šel mimo.

»Kdo pa je to, mamica?« je vprašala Maggy. Stopila je k njej do okna in ji slonela na rami. »Pogosto ga vidim, kako prihaja in odhaja.«

»Slišala sem, da mu pravijo vedeževalec,« je odgovorila Dorritova najmlajša. »A dvomim, da bi mogel dosti ljudem uganiti nekdanjo ali bodočo srečo.«

»Ali je ne bi mogel prerokovati kraljični?« je rekla Maggy.

Dorritova najmlajša je zamišljeno gledala v temno dolino jetnišnice in zmajala z glavo.

»In tudi drobni ženički ne?« je vpraševala Maggy.

»Ne,« je odgovorila Dorritova najmlajša in zahajajoče sonce je močno zasijalo nanjo. »A pojdiva od okna v kraj.«

(Odlomek iz romana »Dorritova najmlajša«, ki je izšel v zbirki »Naša knjiga« v založbi Ljudske knjigarne.)

Pripovedka o

ZLATOROGU

Drago Gornik:

Vsako jesen, kadar obiram rdečerumene hruške na drevju, mi oživi spomin na Zlatoroga. Bilo je v tistih lepih, starih časih, ko sem pasel drobnico nad očetovo hišo. Marsikdaj je prišel med nas vaške fantiče star lovec, ki ni mogel več v gore, rad pa je pripovedoval zgodbe, ki jih je tam doživel. Strašne stvari nam je pripovedoval o Triglavu, kadar je bila njegova siva glava zavita v megle; in tudi veselih se je znebil, kadar so bile orjaške skale tako jasne, da smo razložili vse podrobnosti na njih. O silnem Zlatorogu je govoril tako prepričevalno, da smo še dolgo pozneje mislili, da se je vse v resnici tako zgodilo, kot je videl naš bradati lovec.

Ko sem dobil prve okorne bloške plohce, sem moral biti hudo nadležen. Kako bi mi sicer oče obljubil, da me bo vzel pozimi v gore, da bom videl Zlatoroga. Nebogljjen hlačar sem bil, ki je sveče pod nosom prodajal, in vse kar bi zmožel, bi bila ura hoda. Mikalo pa me je v pravljeno pečevje kakor vsakega fantička, ki je slišal o belem kozlu z zlatimi rogmi, o belih ženah in bogastvu v Bogatinu. Ko se je dobri oče vzpenjal po vrhu drevesa, da bi obral poslednje in najlepše hruške, mi jih je veselega srca prinesel in ponudil. On jih je nabiral enostavno za zimo, jaz pa za najino tako željno pričakovano potovanje. Izbral sem jih šest in jih še dandanes vidim, kako so bile krasne: dve za Zlatoroga, ko ga bova srečala, dve za očeta, ki bo hodil z menoj, in dve zame.

Ne spominjam se več, kako je bilo pozneje s tistimi hruškami. V gore kajpada tiste zime nisva šla in tudi Zlatoroga še nisem videl, če ne varajo spomini na ono svetlikanje njegovega zlatega rogovja v daljnem, visokem pečevju. Spominjam pa se še zgodbe, ki jo bom zapisal, čeprav najbrž ne z vsemi tistimi besedami in s tisto gorečnostjo, s katero je pripovedoval rajni lovec Luka, Bog mu daje dobro.

„Bilo je v davnih, davnih časih, ko še ni bilo železnice v dolinah in tudi ne tovaren. Takrat so prebivale na planini Jezerci in na skalnati Komni dobre bele žene, katerih so se naši stari še dobro spominjali. Kadar so bili reveži v sili, so prihajale v dolino in jim pomagale. V posebno tolažbo so bile onim srečnim materam, ki so jih obiskale v kočah, kadar so rodile. Tebi nič meni nič so se pojavile v izbi, opravljale dobra dela in skrivnostno šepetale besede, ki jih ni nikdo prav razumel. Z novorojenčki so ravnale čudovito nežno in pametno. To pa so ljudje dobro vedeli, da so bili fantički, ki so jih obiskale ob rojstvu, odslej naprej v njih varstvu.

Približale pa so se tudi najbolj čuječim pastirjem in jim razlagale rastline, ki imajo zdravilno moč. Tu pa tam so storile, da se je pusto in kamnitno ruševje spremenilo v sočni pašnik, kjer so potem pasli revni ljudje svoje koze. V višje predele svojega kraljestva pa niso pustile. In če se jim je hotel kdo kljub temu približati, so mu grozile; če pa ni odnehal, so ga podile s strašansko burjo in viharjem, pa tudi s točo kamenja ali snežnim plazom. Ne, v najvišje predele, kamor hodijo dandanes samo najdrznejši lovci, niso pustile nikogar.“

»Zakaj so varovale vrhove?« smo silili v lovca Luko, on pa je dejal, da pride vse na vrsto.

„Na visokem grebenu, do katerega človek skoraj ne more, so imele bele žene svoje črede. To so bile same izredne živali, bele koze z mehko dlako. Tudi te so bile na straži in so valile kamenje nad strmino, če se jim je kdo približeval po pečini. Nad vsemi pa je kraljeval — in bele žene so ga imele na moč rade — lepo raščen kozel bele barve in zlatih rogov — Zlatorog. Bil je edini,

imel je pa v oblasti vse vrhove okrog Triglava, ki se gajo v oblake. Bil je ponos vsega življenja v gorah. Tudi najdrznejši in najbrezobzirnejši lovci mu niso mogli blizu. Če bi se zgodilo, da bi ga zadela svinčena krogla in bi kapljala Zlatorogova plemenita kri na zemljo ali skale, tedaj bi zrasle v naslednjem hipu na krvavih tleh čudovite triglavske rože. Zlatorog bi jih použil in bi postal spet čil in zdrav. To so pošteni lovci vedeli in so ga spoštovali, v resnici pa so se ga tudi bali.

Ni čudno, da se je našel kljub vsemu lakomni človek, ki je prežal na njegovo zlato rogovje. Pa ne zaradi zlata v njem, temveč zaradi neizmernega bogastva, ki je skrito v gori Bogatinu. Kaj vse je tam, v čudoviti votlini orjaškega Bogatina? Zlatá in srebrá kakor kamenja ob Savi, po vrhu pa še potok, po katerem se pretaka čisto zlato. Ni pa lahko priti do te votline. Težko

Triglav, kraljestvo Zlatorogovo, po risbi F. Ks. Baraga iz l. 1776.

Triglav s Tosca. (Foto C. Švigelj.)

jo najdeš in če imaš že srečo, da jo odkriješ, ti brani zverinska kača z mnogoterimi glavami vhod v njo. Kdor pa bi dobil en sam Zlatorogov rog, bi imel ključ v rokah do vseh bogatinskih dragocenosti, kakršnim ni para na svetu. Vsi bogataši bi bili v primeri z njim le navadni reveži!

Daleč naokrog se je razširil glas o zakladih zlata v tej gori in prav zaradi tega je dobila ime Bogatin. Tudi za Zlatoroga se ljudje najbrž ne bi toliko brigali, če ne bi vedeli, da nosi na glavi ključ do bogastva.

Zgodilo se je pa, da je trgovec iz daljnega mesta dolgo prežal ob jami in čakal, da bi se vanjo prikradel. V grmu skrit je zagledal Zlatoroga, kako je prišel in ukrotil kačo. Samo z rogom se je dotaknil in postala je krotka. Kakor gospodar se je Zlatorog oziral po votlini, si osvežil rogove v zlatem potoku in se spet vrnil na plano. Ni še bilo rogovje suho, ko se je Zlatorog obdrgnil ob skało in tam je zablestel drobec zlata, ki je bil košček roga.

Trgovec ga je pohlepnihi oči pobral. »Bom poskusil,« si je mislil in se s strahom prikradel v jamo. Strahotna kača se je vzpela in začela kazati strupene zobé, trgovec pa se ji je ves drgetajoč približal in se je dotaknil s koščkom zlata. V hipu je bila krotka. Tako je začel odnašati zlato in ga je dolgo nosil v svoje mesto, ki je začelo bogateti.

Sedaj pa se začne zgodba, ki ni več tako srečna. Kar milo se mi stori, če se spomnim na zalega fanta Andreja, ki je živel v lepi sončni dolini pod Triglavom. Bil je lovec, da le malo takih, in gornik, kateremu nobena stena ni bila prestrma. Dandanes sploh ni več takih, kot je bil ta Andrej. Veliko veselje je imel z lovom. Njegova kroglja je zadela vselej prav in marsikdaj je prinesel domov rejnena gamsa ali divjega petelina, za kakršnih bi si bogati lovci oblizovali vseh petero prstov. O Andreju so pripovedovali, da je imel slepo mater, kateri je z delom in skrbjo, z dobroto in sočutnim srcem lajšal bridkosti. Bil je fant, pošten in junaški, da so ga tudi bele žene vzljubile. Tako so mu zaupale, da niso rušile kamenja, če je zlezal previsoko v pečevje.

Kdor pa ima mehko srce za mater, ga ima tudi za ljubo dekle. Lovec Andrej je kaj rad zahajal v slovečo gostilno, ki je stala ob stezi, po kateri so potovali trgovci iz daljnih krajev. Ni prihajal zaradi pijače in jedače, ki je bila tam okusna, da je dišalo okrog vogalov — in pristna, da si postal dobre volje, če si srebnil iz poliča, pač pa zaradi zalega dekleta, ki je bilo v tej hiši doma. Temu je prinašal najlepše gorsko cvetje in Ančka ga je bila tudi vredna. Brhka je bila kot breskvini cvet in dobrega srca kot zemlja. In rada je imela svojega lovca Andreja. Bogate snubače je odklanjala, zakaj njeno sree je utripalo samo za enega. Za Andreja.

So pa stvari, ki včasih tudi dobrim ženskam zmešajo pamet. Vi ste še mladi in tega ne razumete, jaz pa vem, da je tako. Včasih je suho zlato, ki meša pamet, včasih denar, nakit, lepa obleka in še marsikaj takega. Prišli so v krčmo k Ančki trgovski popotniki z dragocenim blagom ter naročili gnjati in cvrtja, pečenke in kruha. Krepko so zalivali okusno jedačo z vinom, čistim kot sonce. Ančka jim je stregla, kot se spodobi, trgovci pa so se gostili in naročili godcem, da jim igrajo okrogle. Najmlajši med njimi je vrgel oko na zalo dekline in jo poprosil za ples. Vrtela sta se, da je bilo veselje, tujec pa ji je šepetal lepe besede in ji napolnil roko z blestečimi prstani.

Vedno znova je prihajal po Ančko, vedno lepše ji je govoril, vedno bolj vroče jo je vrtel. Krog vratu ji je obešal biserno ogrlico, ko je stopil Andrej v sobo med goste. Stisnilo ga je v srcu, ko je vse to videl, storil pa ni nikomur nič žalega. Ko so godci zaigrali novo poskočnico, je pristopil k dekletu, ga prijel za roko in hotel plesati. Zlato pa je zmešalo Ančki pamet;

Zlatorog. (Slika K. Hucka.)

začela se je kujati in ni več marala zanj. Tudi plesati ni marala z Andrejem. Nevoljno jo je pogledal in v srcu ga je stisnilo; Ančka mu je kar naravnost povedala, da so ti gospodje prikupnejši od njega. »Lepše tako govoriti, urneje plesati in bogati so, o bogati!« Zako je rekla.

»In ti? Vse zaklade poznaš pod Bogatinom, meni pa še triglavske rože nisi prinesel!« Še to je dodala.

Andreja je zadela v živo in ga hudo užalila. Iz oči v oči ji je povedal, da ve za ključ od Bogatina in če ga dobi, bo kralj napram popotnemu kramarju. »Ti pa mu lahko postaneš točajka,« ji je zabrusil, zaloputnil vrata in odšel.

Šel je sam po stezi, z žalostjo v srcu in z jezo, ki je kipela. Srečal je hudobneža, o katerem so pravili, da je s samim vragom v zvezi. Še krščanskega imena ni imel, pač pa so ga imenovali za »zelenega lovca«. Ta se je kaj rad ustil o zlatu in lepih dekletih, ki ti padajo v naročje, če jim ga pokažeš. In če ga imaš, seveda! Zeleni lovec mu je govoril in šepetal in sredi noči sta res krenila v kraljestvo Zlatoroga. Nabite puške sta nosila na ramenih. Razen puške pa je nosil Andrej še nekaj: težko srce, z razočaranjem in jezo napolnjeno.

Hodila sta ure in ure, se plazila po nevarnih kozjih stezah in se vzpenjala vedno višje. Kdo ve, kje so bile tokrat bele žene, da bi svarile Andreja! Vrelo je v njem in se je vzpenjal kakor brez glave. Vedel je za najljubše bivališče belega Zlatoroga in že dopoldne sta ga res zagledala. Andrej je zastrmel. Strelec je pomeril, pok je odjeknil in Zlatorog se je zrušil. Še je odmeval strel od stene do stene, ko se je težko ranjeni Zlatorog plazil na ozko polico nad strmim prepadom.

»Pohiti, zdaj je čas!« je bodril zeleni lovec Andreja in mu šepetal o bogastvu, ki bo njuno, če se polastita zlate krone te bele kraljevske živali. Medtem pa je zagledal Andrej prekrasne rože in med njimi tudi očnico, lepšo od vseh, kar so jih doslej videle njegove oči. Kakor z onega sveta je slišal notranji glas, ki mu je branil dalje. Zdelo se mu je, da čuje mater, ki mu govori: »Ne lazi, Andrej, za Zlatorogom, ne lazi, za božjo voljo! Angel varuh ti je pokazal triglavske rože, teh natrgaj in jih nes! Ančki. Hudo ji je in joče in prosila te bo odpuščanja...«

Tako je govoril Andreju notranji glas. Glasnejši pa je bil oni zelenega lovca: »Pohiti, Andrej, pohiti, potem bo prepozno. Zdaj, samo zdaj imava priložnost, dokler se ne naužije rož, ki že rasejo na krvavih tleh!« Andreju je bila glava težka in prav nič ni vedel, kaj dela. Sedil je zlobnemu tovarišu in lezel po stezi, porasli s čudotvornimi rožami. Nekaj jih je tudi natrgal, najbrž kar nevede. Tedaj je dvignil Zlatorog svojo glavo. Njegov pogled, drugače tako mil; je bil ogorčen in strahoten, da je bodel naravnost do srca. Rogovje je bleščalo vedno mogočnejše. Naravnost žarelo je kakor sonce, če bi ga gledal od blizu. Že je stal Zlatorog na svojih nogah, že se je vzpel in pognal v skok. V pečevju je začelo grmeti, orjaški vihar je potegnil čez ruševje. Svetloba, ki je prihajala z Zlatorogovega rogovja, je jemala Andreju vid, v glavi se mu je zavrtelo in preden je bil pred njim, je strmoglavil v prepad.

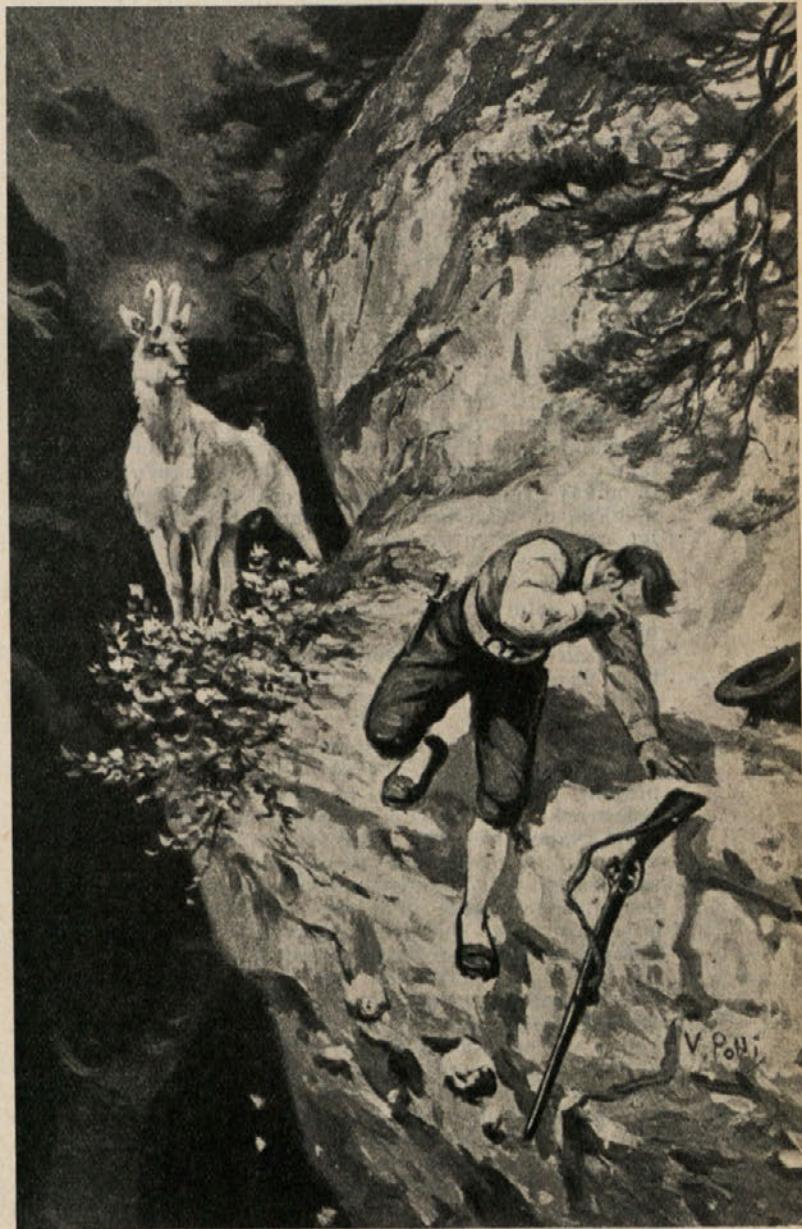
»Srečno pot — na oni svet!« se je krohotal zeleni lovec.

Ančka v dolini pa je čakala. Vedno bolj je pogrešala dobrega Andreja, da bi prišel in da bi mu rekla: »Oprosti, moj dragi, sama ne vem, kako je prišlo do tega. Žal mi je in odpuščanja te prosim.« Tako bi mu rekla in nikoli več ga ne bi žalila. Spraševala je pastirje, lovce, kmete in popotnike, ki so prihajali z one strani, nikdo pa ji ni vedel ničesar povedati.

Prišla je zima in Ančki je bilo vedno huje. Minila je zima, priletele so spet lastovice in pletle gnezda v podstrešju. Takrat šele je prišel glas o lovcu Andreju, Ančkinem fantu. Snežni plazovi so se topili v gorah in se zlivali v potoke, ki so hudo narasli. Potoki so se družili v reko in ta je tekla mimo Ančkine hiše. Takrat

je pripravila voda telo mrtvega Andreja. Šopek triglavskega rož je držal v rokah.

Ko so pognali poleti pastirji svoje trope v planino, so bili hudo razočarani: tam ni bilo več pašnikov, temveč samo pusto skalovje. Zlatorog je bil tako hud, da je uničil vse, kar je bilo zelenega. Tudi bele žene so se umaknile v pečevje, ki še dandanes ni pristopno človeškim nogam.

Pripovedka o Zlatorogu. (Slikal V. Polli, Milan.)

Sim šal
Gamse smertit,
Al Bog je djal,
Toja smert more bit.

Jest Andre komac,
Prositate Boga za mojo
Verno dušo Amen.

(Napis na križu ponesrečenega planinskega lovca.)

Napeti trenutki...! (s posebnim ozirom na...)

Zorko Simčič

»Prav gotovo zopet poročilo z nogometne tekme!« bo zamrmral upokojenec in pričel brskati za drugimi poročili.

»Ze spet vojno poročilo!« bo vzdihnil študent in si šel ogledovat reklamne strani.

»Aha! Nova detektivska knjiga ali pa film, kjer bo vsaj pet mrtvih za liro!«

V resnici pa nič takega! Govora bo le o čisto navadnih napetih trenutkih, ki jih je naše vsakdanje življenje popolno.

Delili bi jih lahko v tri skupine:

a) napeti trenutki pred nekim dejanjem,

b) napeti trenutki med nekim dejanjem oziroma stanjem,

c) napeti trenutki po nekem dejanju.

V prvo skupino spada znana napetost, ki je navadno izražena z reklamo: Fantek ali punčka? V drugo skupino, napetost med dejanjem, spada primer o fantku, ki se je nekaj pregrešil in mu mamica izprašuje vest in hlačke. Poleg napetih hlačk bi se prav gotovo dalo tukaj govoriti tudi o napetih trenutkih, ko fantek premišljuje, kdaj se bo mamica naveličala oziroma utrudila. Primer napetosti po dejanju. Še manjši fantek je pojedel očkove zapestnike in nekaj gramofonskih igel raznih vrst. Ker je mamica mnenja, da taka hrana ni primerna za fantke njegovih let, mu pospešijo prebavo. Ko sedi fantek sredi pričakujoče družine na svojem tronu in slednjič vsi predmeti srečno zagledajo »luč dneva«, sledi burna napetost, ki jo prekine babica, češ bogve, ali bodo gramofonske igle še uporabne...

Takih trenutkov je mnogo in ne samo pri najmanjših. Celo davčni izterjevalci in drugi starejši ljudje jih doživljajo. Ni rečeno, da iz dneva v dan, toda doživljajo jih le.

Napeti trenutki so za študenta, ko profesor odpira katalog in s prstom drsi preko imen, študent pa je ves prejšnji popoldan nabijal po dvorišču žogo in ima sedaj poleg nekaterih oteklina na nogi tudi krasen vakuum v glavi. Napeti trenutki so takrat, ko uradnik bere »Umor v X. ulici« in to ravno v trenutku, ko se pojavi med vrati sam gospod šef. Napeti trenutki za cestnega pometarja so takrat, kadar najde sredi ceste lep zavitek in po dolgem odvijanju najde slednjič v njem skrbno zavite breskvine koščice. Napeti trenutki za vlomilca, ki vlamlja po ogromnih hotelih, so takrat, ko vlomi v sobo in spozna, da je šel nadstropje previsoko in tako prišel na obisk k samemu sebi. Napeti trenutki za gledališkega igralca so takrat, kadar v vlogi Kaske, ki naj prvi zabode Cezarja, sredi najbolj napetega pričakovanja in pri besedah: Roke, ve zame govorite!, izvleče izpod halje namesto bodala — samokres... Napeti trenutki za davčnega izterjevalca so tisti, ko frči preko stopnic s čevljem pod hrbtom, ki pa ne spada k njegovim nogam, in med potjo premišljuje, da se dol pride mnogo hitreje kakor gor. Ali pa, ko se študent bliža katedru s pripravljenim izgovorom, zamudil je namreč pouk, češ da mu je očka bolan, pa ga razrednik pozdravi: »No, danes bi me pa vaš gospod oče kmalu povozil pred šolo...«

Napeti trenutki so... in tako dalje. Vsak, pa mu ni treba biti avtomobilski dirkač, detektiv, da ne omenim davčnih izterjevalcev, jih je vsaj nekaj doživel na svoji življenjski poti...

Tako se zdi, da je ta sestavek prav dobro pisan v obliki razprave. Pisan je zato v obliki razprave, ker je piscu znano, da je dandanes v modi le še branje resnih zadev. Da je to res razprava, prav gotovo nihče ne dvomi. Vsaka razprava ima naslov. Tudi ta ga ima. Ima začetek in bo imela konec, o čemer so lahko vsi bralci mirne duše prepričani. O jedru pa se danes pri razpravah itak ne splača govoriti... Kakor vsaka druga razprava, ima tudi ta v

naslovu — »s posebnim ozirom na...«, kar je bistvenega pomena. Potem še druge lastnosti razprav. Polovica bralcev ne razume tega, kar bere. O tem je tudi tu pisec popolnoma prepričan. Tudi pisec razprave večkrat ne ve, kaj bi prav za prav rad imel. (O tem sem jaz prepričan! Op. ur.) Vsaka razprava je pisana precej na široko. Ta tudi. To pa le zaradi honorarja. O tem pa smo lahko vsi prepričani!

Prizna pa pisec, da je pisal precej poljudno. To pa zato, ker mu ni všeč tista razdelitev, namreč: Vsa razprava se deli na I, II, III, I se deli potem v A, B, C in A dalje v a, b, c. Sledi potem še aa, bb, cc in tako dalje, da postane vsa stvar že tragična in se zdi, da so začele črke jecljati...

Kakor že omenjeno (to je ena izmed sijajnih fraz, ki naredi vsako razpravo bolj znanstveno), ima ta kakor skoraj vsaka druga razprava še svoj praktičen del. Ta bi naj imel nalogo razjasniti in predočiti dejstva, ki jih obsega, oziroma ki bi jih naj razprava obsegala.

Piscu te razprave se sicer to zdi nepotrebno, toda da se ogne morebitnemu očitanju »opozicijskega duha«, dodaja tudi praktično razlago.

Vlak se je vil preko puste pokrajine. Bil je opoldanski in zato ni čudno, da je bilo le malo potnikov, ki so se ozirali iz kupejev, pa se kmalu zopet vračali od nezanimive pokrajine k svojim pogovorom.

Pred kupeji na hodniku sta stala dva mlajša potnika. Ob nogah sta imela vsak svoj kovčeg in nekam živčno sta ga prijemala. Spretnemu detektivu bi njuno vedenje takoj vzbudilo sum. Dvigovala sta kovčeg, se ozirala proti vratom sosednjega voza in ga zopet polagala na tla. Tu pa tam sta se ozrla eden na drugega, potem na vrata, nato na prtljago in pri vsem tem nista odprla ust.

Stroj je zapiskal. Počasi se je vlak ustavljal. Postaja. Manjši potnik se je sklonil skozi okno, pogledal proti koncu vlaka, v hipu zgrabil za kovčeg in stekel proti prvemu koncu železniškega voza. Drugi je bil kmalu za njim. Vlak se je že pričel pomikati, ko sta se preselila v voz, ki je bil tik za lokomotivo in poštnim vozom.

Ta je bil še bolj prazen kakor prejšnji. Neka kmetica, ki je dremala v kotu in ki so se ji muhe sprehajale po čelu. Potem v nekem drugem kupeju skupina mladih fantov, nato neka solidna gospa z belimi, pol metra dolgimi rokavicami in z dvema punčkama in slednjič mlad eleganten gospod, oblečen po zadnji modi z razpočenim sukničjem, ki je sameval v kotu svojega kupeja in bral revijo »Film«.

Pokrajina je postajala zanimiva. Prve breze so hitele mimo oken, hišice in potoki z na pol trhlimi in z zelenjem ovitimi brvmi. Toda teh dveh potnikov vse to očitno ni prav nič zanimalo. Ves čas sta se ozirala proti vratom, od koder sta prišla. Manjši si je drgnil čelo, večji pa je tolkel s petama ob tla.

»Dalje ne gre! Zadnji vagon je to!« je čez čas pričel manjši.

Večji je skomizgnil z rameni, češ »pukne kao pukne«. Potem zopet moreča tišina.

Vlak drvi vedno hitreje, potnika postajata bolj in bolj živčna. V vedno manjših časovnih presledkih se obračata k vratom.

»Bogme! Nikdar več se ne bom tako vozil!« prične mlajši. »Prav nikakega užitka nimaš od vožnje!«

»Kar je, je!« pravi čudovito mirno večji, ki pa le ne more prikriti bojazni.

»Tako dolga postaja! Bi vsaj izstopila...« in čez čas doda: »Se skrijeva?« in pomigne z glavo proti začetku voza.

»Prepozno!« in v tistem hipu stopi kontrolor v voz. S ključem zaklene vrata in potnika se pomenljivo spogle-

data, češ sumi naju! In obenem se jima zazdi, da ju je nekam čudno pogledal. Stopi v prvi kupe. Potnika se brž pomakneta proti zadnjemu, da bo ja kontrolor moral prej vstopiti v še dva oddelka, in se ustavita pred vrati kupeja, kjer sedi gospod s »Filmom«.

Manjšega že prične srbeti koža in pomenljivo gleda na večjega, ki si ves poten otira potoke s čela. Nekaj bi rad spregovoril, toda grlo mu je nekam zatečeno. Srca jima bijeta neenakomerno kakor kakšen stari Ford. Kontrolor stopi v zadnji kupe, kjer je samo gospa z dvema punčkama. Niti prav noter ne stopi, kakor da bi se bal, da mu ta dva ne pobegneta. Potnika se spogledata, toda manjši je nekam miren in prav brezbržno gleda proti kontrolorju, ki se že obrača. Zdaj (glej točko a) v prvem delu razprave!) že dviguje pogled — odpira usta in dviga kosmate obrvi — večji naredi obraz, kakor da izgublja zavest — se že prime za usnjati jermen, ki visi z okna — toda... Manjši stopi prav vljudno korak naprej...

»Oprostite, gospod kontrolor!« prične mali z očarujočim nasmeškom Mone Lize. »Dovolite, da se vam predstaviva. Sva časnikarja na potovanju. Izredna prilika se nama nudi. Prosim vas, da se ne ozrete! Tu v kupeju za vami je namreč znani filmski igralec Bibi Bobby. Izredna prilika za intervju. Če bi nama šli tako na roko, da bi za nama zaprli kupe in da bi tudi na prihodnji postaji nekoliko gledali na to, da ne bi novi potniki vstopili ravno v ta voz...«

»Zakaj ne?« Toda zdi se, da se še ni popolnoma znašel, kakor tudi večji potnik še ne. Še vedno sloni ob oknu in oči se mu odpirajo in zapirajo, kakor da bi hotel delati z njimi veter.

»Na uslugo! To pa res ni nič takega... Saj se mi je že na kolodvoru, ko je vstopil, zdel nekam znan...«

»Njegove sijajne kreacije Peera Gynta... če se spomnite?«

»Da, da... Peera Gynta...« počasi in previdno ponavlja kontrolor.

»...njegove odlične gestikulacije, mimika...«

»Odličen, naravnost odličen...«

Mali je ves v ognju in je sila važen, oni pa skuša biti še bolj.

»Toda najbrž potuje inkognito in se vam ne bo pustil... no...«

»Intervjuvati?! Hm! Brez skrbi.« Čez nekaj časa pa doda: »Človek ima že prakso...«

V hipu sta oba »časnikarja« v kupeju in manjši že ima beležko v rokah.

»Oprostite, gospod Bibi Bobby! Dovolite, da se vam predstaviva... Časnikarja sva... in... in prosila bi vas samo...«

Gospod je ves preplašen. Revija mu je padla iz rok, požira slino in ves preplašen gleda zdaj enega zdaj drugega. Za potnikoma se kupe zapre. Slišati je samo še skok zaklopke.

»Oprostite, gospoda... pomota... jaz nisem... res... jaz sem...«

»Nikar, gospod! Saj sem vas takoj spoznal. Sicer sva tujca, toda tudi pri nas so vrteli vaš film...«

Gospod se počasi umiri in se slednjič prične smehljati. Manjši se ozre zmagovito skozi steklena vrata na kontrolorja, ki še vedno stoji zunaj, in jima podjetno pomežikne ter odide.

»Pomota! Božansko! Kaj takega se mi pa res še ni zgodilo!«

»Nama tudi ne!« si misli mali in pogleda na večjega.

»Filmski igralec! Ali se bodo smejali, ko jim bom to pravil!«

»Torej res niste?«

»Prav res, da ne!«

Manjši pospravi beležko, se ozre previdno skozi vrata in ko ne vidi nikjer kontrolorja, že hoče pričeti z razlago, zakaj sploh ves ta navidezni intervju.

»Sem namreč čisto navaden železniški upravnik iz S.«

Manjšega kar dvigne in prične se prisiljeno smehljati.

»To je pa res bilo čudno, ha... ha...« in postrani nekam kisló pogleda na soseda.

»Oprostite torej... pri nas se pač večkrat lahko kaj takega pripeti...« pravi in se prične bližati vratom. »Bog-

me, če izpregleda!« pravi manjši sam pri sebi in kar nekam toplo mu postane po telesu. (Glej točko b) v prvem delu razprave!)

»Nikamor ne bosta šla! Kar ostanita! Bo vsaj družba! Do kam pa sta namenjena?«

»Do... do...« Prav za prav nimata nikakega določenega cilja, ker potujeta le za zabavo.

»Kar izvolita!« in ponudi jima sedeže. »V družbi je mnogo bolj zanimivo potovati. Ha, ha! Kaj takega!«

»To pa res ni vsak dan!« pravi prav odkritosrčno manjši in med siljenim smehom spravljata »časnikarja« svoje beležke v žep.

Kmalu se razvije pogovor o potovanju, o bodočnosti časnikarstva. Prva postaja je že mimo, tretja... razgovor je vedno živahnejši in slednjič ju gospod povabi, če res nimata določenega cilja, da gresta z njim vsaj za nekaj dni na pristavo, kamor ravno potuje na dopust k svoji ženi. Vsaj za nekaj dni. To bo smeha!

»Časnikarja« nista nič kaj preveč navdušena za ta podvig, slednjič se le vdasta.

Vlak že drvi v mrak. V kupeju pa se razlega smeh.

»In vesta, kaj je še zanimivega na vsem tem?« prične gospod. »To, da nisem plačal vožnje! Ha, ha! V S. bi kmalu zamudil vlak in sem kar skočil v voz. Bom že med potjo doplačal kontrolorju, sem si dejal. No, pa ni bilo nič. Sta ga najbrž vidva zmotila zunaj, kakor sem videl... ha, ha... Lep potnik, kaj...?«

»To je pa res zanimivo!« pravi manjši in se ves bled smehlja. Potem pa globoko vdihne zrak, napne prsi in podjetno pogleda skozi okno.

Vlak pa drvi v temo in vozovi se enakomerno zibljejo. V drugem vozu pa sloni kontrolor in kot Cerberus čuva vhod nepovabljenim...

Teden dni za tem sta že zopet na kolodvoru. »Bibi Bobby« in še nekaj novih znancev, ki sta jih spoznala v zadnjih dneh, ju spremlja k vlaku.

Zvižg. Kmalu za tem prihiti iz gozda vlak. Zavore cvilijo, še nekaj udarcev — vlak stoji. Zadnji pozdravi, stiski rok in smeh, brž skok v voz. Vrata se zaloputnejo in tla se že prično odmikati. Mahanje z robcem in postaja se vedno bolj zmanjšuje, dokler ne izgine izpred oči. Konec!

»Pa naj še kdo reče, da se tako ne izplača potovati!« V hipu pa večji zbledi.

Mali se brž ozre za pogledom večjega. V kotu stoji kontrolor in ju nepremično in resno gleda. Da, prav tisti je! Slučaj, smola, privid? Počasi se jima bliža.

Kar mehanično jima gresta roki v žep in preplašeno, nekam pobožno izvlečeta vsak svoj listek in ga molita v zrak vsak tik pred svojim nosom.

»Vozni listek!« zašepeče nekam hripavo mali. (Glej točko c)!

Resni obraz kontrolorja pa se razleze v mirne, nekam žalostne gube, prime ju za rameni in jima prav tiho zašepeče na ušesi:

»Prej sem bil mlad kot vidva!«

Potem pa se obrne in odide, ne da bi preluknjaj listka.

Vlak že drvi s polno paro. Ta dva pa stojita pred kupejem, molita svoja listka v zrak in molčita.

Na koncu vasi, tam, kjer vaški voli vdirajo v živo mejo in sosedovi prašiči izpodkopujejo ograjo, je stala nekoč hiša. V tej hiši je stanoval mož in ta mož je imel ženo. Žena pa je bila ves božji dan žalostna.

»Ljuba žena, kaj te trapi, da posedaš venomer na soncu kakor brstič, ki ga je slana osmodila?« jo je vprašal mož nekega dne. »Saj imaš vsega, česar ti je treba, bodi vendar vesela kakor drugi ljudje!«

»Pusti me in me ne vprašuj!« je odvrnila žena in še otožnejša je postala kakor poprej.

Mož jo je vprašal še enkrat, torej v drugo, in dala mu je prav isti odgovor. Ko pa jo je vprašal tretjič, mu je odgovorila obširno in natanko.

»Moj Bog,« je rekla, »ali si hočeš še ti s tem beliti glavo! Če boš zvedel, boš prav tako žalosten kakor sem jaz. Bolje je, da ti ne povem.«

Tega pa človek ne prenese. Ravno takrat, če mu rečeš, naj obsedi, ga bolj ko kdaj koli popade želja, da bi hodil. Zdaj je hotel Stan prav zares vedeti, kaj je z njegovo ženo.

»Če torej že hočeš vedeti, ti bom povedala,« je rekla žena. »Ni je sreče v hiši, mož, ni sreče!«

»Ali krava ni lepa? Ali sadno drevje ni polno kakor čebelni panj, ali polja ne plenjajo?« je vprašal Stan. »Nespametno govoriš, če se kaj pritožuješ.«

»Ali, mož, nič otrok nimava.«

To je šlo Stanu do srca. In če gre človeku kaj do srca, ni dobro. Odslej sta bila v hiši na koncu vasi dva žalostna človeka: mož in žena. In žalostna sta bila zato, ker jima Bog ni dal nič otrok. In kadar je žena zagledala, kako žalostno poseda, je postala sama še bolj žalostna, in čim bolj je bila ona žalostna, tem večja je bila spet njegova žalost.

To je trajalo dolgo časa.

Po vseh cerkvah sta naročala službe božje, plačevala molitve, pri vseh večerih sta se oglasila, ali daru božjega ni bilo!

Nekoč, ko je bil naš Gospod Jezus Kristus na poti po svetu, se je oglasil tudi pri Stanu. Hodila sta skupaj z apostolom Petrom in sprejeli so ju kot draga gosta z velikim veseljem v Stanovi hiši. Postregli so jima z najboljšim, kar je bilo pri hiši, in prijaznih besed ni manjkalo ne pri Stanu ne pri njegovi ženi. Kristus je spoznal, da sta dobra človeka, in ko je vrgel vrečo spet čez ramo, da bi krenil naprej, je vprašal Stana, česa si želi, da mu lahko izpolni tri želje.

»Gospod, daj mi otrok!« je odvrnil Stan.

»Kaj naj ti še dam?«

»Otrok, Gospod, daj mi otrok!«

»Pazi,« mu je rekel Gospod, »da jih ne bo preveč. Ali imaš zadosti blaga, da jih boš lahko redil?«

»Samo daj mi jih, Gospod, in ne vprašaj zaradi drugega!«

Kristus in sveti Peter sta odšla na pot, Stan pa ju je pospremil do glavne ceste, da ne bi zašla in se ne izgubila med njivami in gozdovi.

Ko je prišel Stan spet domov, je našel v hiši, na dvorišču in na vrtu polno otrok. Drug je bil zraven drugega in vseh skupaj ni bilo ne več ne manj ko sto. In eden je bil manjši od drugega, eden bolj srborit, bolj predrzen, bolj prebrisan, bolj kričav od drugega. In ljubi Bog je dal, da je Stan čutil in se zavedal, da so vsi njegovi.

»Ljubi Bog, koliko jih je, za pet ran božjih!« je vzklikal, ko je stal sredi med njimi.

»Preveč jih pa ni, mož,« je rekla žena, ki je pripeljala s seboj drugo gručo.

In prišli so dnevi, kakršni morejo biti le pri možu, ki ima sto otrok. Hiša je bila polna klicev »oče« in »mati« in ves svet poln veselja.

Tako silno preprosta pa stvar z otroki vendarle ni. Kjer je veliko stiske, je veliko veselja, in veliko stiske je tudi, če je veselja veliko. Ko so začeli otroci čez nekaj dni vpiti: »Oče, lačen sem!« se je začel Stan čohati za

ušesom. Saj se mu ni zdelo, da je otrok preveč, zakaj dar božji je dober, če ga je še toliko, ampak njegova kašča je bila premajhna. Krava je hiralala in pridelkov ni bilo zadosti.

»Veš kaj, stara,« je rekel Stan nekega dne, »meni se zdi, ko da pri nas ni prave mere. Če nam je ljubi Bog že dal toliko otrok, bi bil lahko dobroto izkazal do kraja in bi nama bil lahko poslal tudi živeža zanje.«

»Le išči, mož,« je odvrnila žena, »kdo ve, kje je živež zanje skrit. Ljubi Bog nobene reči ne naredi naspol.«

Stan je šel v širni svet, da bi našel dar božji. Trdno je sklenil, da se bo vrnil domov otovorjen s samim živežem.

Hehe, ampak pot sestradancev je najdaljša pot. Tako meni nič tebi nič ne prisluziš živeža za sto požrešnih otrok. Stan je hodil, hodil, hodil, da si je pete obrusil, pa še ni naletel na nič truda vrednega.

Ko je tako došel nekako do konca sveta, kjer se tisto, kar je, meša s tistim, česar ni, je zagledal v daljavi na nekem polju, ki je ležalo iztegnjeno kakor vlečeno testo, nekakšno ogrado. Ob ogradi je stalo sedem ovčarjev, v ogradi pa je ležala v senci čreda ovac.

»Ljubi Bog, stoj mi ob strani,« je rekel Stan in stopil proti ogradi, da bi videl, ali bi s potrpljenjem in preudarnostjo ne našel tukaj nečesa zase. Polagoma pa je spoznal, da se tudi tu nič boljšega ne obeta, nego je našel tam, koder je hodil doslej.

Bilo je namreč tako: Tisti dan, ravno opolnoči, je prilomastil divji zmaj in si vzel ovna, ovco in jagnje iz črede, mleko sedem in sedemdesetih ovac pa je odnesel svoji stari zmajevki, da bi se v njem okopala in se tako pomladila. — In pastirji so bridko tožili, tako da je Stan videl, da se od ondod ne bo ravno prebogato natovorjen vrnil domov.

Ze, toda ni je hujše reči, ko če vidiš, da ti otroci doma gladujejo. Stanu je šinila misel v glavo in predrzno je rekel:

»In kaj bi mi dali, če bi vas rešil požrešnega zmaja?«

»Od treh ovnov naj bo eden tvoj, od ovac vsaka tretja in od jagnjet eno tebi in dva nam,« so odvrnili pastirji.

»Dober domenek,« si je mislil Stan, ampak vzmernirjalo ga je, kako neki bo sam gnal čredo proti domu!

Sicer se pa za to še ni mudilo. Do polnoči je bilo še dosti časa. In naposled — po pravici povedano — Stan tudi ni vedel, kako se bo odkrižal zmaja. »Ljubi Bog mi bo že poslal dobro misel,« je rekel, potem pa je spet prešteval čredo, da bi vedel, koliko drobnice mu bo pripadlo.

Ravno opolnoči, ko sta dan in noč, trudna od boja, za hip obmirovala, je čutil Stan, da vidi nekaj, česar še nikoli ni videl. Bilo je takšno, da se ne dá popisati. Tako strašno namreč, kakor če zmaj prihaja. Bilo je, ko da skale meče v drevje in si tako krči pot po starih gorskih gozdovih. Tako je bilo, da je še Stan pomislil, da bi bilo prav, ko bi ubral najbližjo pot in ne bi čakal zmaja. Ze, ampak doma so gladovali otroci! —

»Jaz tebe ali ti menel!« si je rekel Stan in je obstal, kjer je bil, za krajem pri ogradi.

»Stoj!« je zaklical Stan, ko je videl zmaja tik ob čredi, in zavpil je tako, kakor da je kdo ve kaj.

»Hm,« je rekel zmaj, »od kod si se pa ti vzela, da tako zijaš name?«

»Jaz sem Stan Bolovan, ki ponoči pečine žre in se čez dan po drevju v gozdovih pase, in če se črede samo dotakneš, ti zarežem križ v hrbet in te okopljem v blagoslovljeni vodi.«

Ko je zmaj zaslišal take besede, je sredi poti obstal, zakaj spoznal je, da je naletel na pravega moža.

»Poprej se boš pa že pomeril z meno,« je rekel tako bolj po tihem.

»Jaz s teboj?« je rekel Stan. »Pazi se, kaj si rekel. Moja sapa je močnejša ko tvoj korak.«

Divji labodi na begu

Po daljnih samotnih švedskih, norveških, finskih in ruskih krajinah živijo jate plašnih divjih labodov in severnih rac svojsko samotarsko življenje daleč od vseh človeških bivališč. V hudih zimah pa — kakor je bila lanska — jih lakota in prehud mraz prisilita, da se zatekajo k človeški dobroti. Tak nenavaden prizor imajo že nekaj let sem v švedskem pristanišču Landskrona, kamor priromajo v nepreštevni množicah in jih ljudje vsak dan hranijo. Tako so se zdaj navadili, da pot do Landskrona že kar nagonsko najdejo, in čeprav jim je človek največji strah, se tu krotko bližajo in preživljajo, dokler mraz ne popusti. Fotograf je tu nabral 700 divjih labodov in 1000 rac, ki so toliko domači, da jo včasih kar prisekajo po ulicah v mestu Landskroni in beračijo milodare.

Potem je potegnil iz svoje malhe kos belega sira in ga pokazal zmaju. »Ali vidiš ta kamen?« je rekel. »Vzemi si tudi ti tamle enega z groblje, pa bova pomerila svoje moči.«

Zmaj je pobral kamen z groblje.

»Ali znaš sîrotko stisniti iz kamna?« je vprašal Stan. Zmaj je stisnil kamen v taci, da se je zdobil v sončni prah. Ampak sîrotka ni pritekla iz njega.

»Saj se to sploh ne dá,« je rekel nejevoljen.

»Jaz ti pokažem, če se dá,« je rekel Stan in stisnil beli sir v roki, da se mu je sîrotka poodila med prsti.

Ko je zmaj to zagledal, se je začel ozirati, kje bi bila najkrajša pot, da bi jo potegnil od ondod, Stan pa se je postavil pred gozd.

»Daj no, da malo poračunava,« je rekel, »zaradi tistega, kar si si tukaj vzela. Tu ni nič zastoj.«

Ubogi zmaj bi bil pobegnil, ko bi se ne bil bal, da utegne Stan za njim pihnuti in ga pokopati pod drevjem v gozdu. Tako je pač obstal kakor nekdo, ki mu pač nič drugega ne preostaja.

»Poslušaj me,« je rekel čez hip. »Vidim, da si poraben človek. Moja mati že dolgo išče takšnega hlapca kakor si ti in ga ne more najti. Štopi k nam v službo. Leto ima tri dni, za vsak dan dobiš plače sedem vreč dukatov.«

Trikrat po sedem vreč dukatov! Lepa reč! Teh je bilo Stanu ravno treba. »In,« je mislil sam pri sebi, »če sem zlodeja ofrnal, mi tudi njegova mati ne bo delala preglavice!« Tako ni nič kaj dosti opletal, ampak je odšel z zmajem.

Bila je dolga, neudelana pot, pa še zmeraj prekratka, ker je vodila k vragu. Zakaj Stanu se je zdelo, da je že na cilju, še preden sta krenila na pot.

Stara zmajevka, stara ko svet, ju je pričakovala. Kurila je pod velikim kotlom, kjer je menila kuhati mleko z jagnječjo krvjo in mozgom, da bi imela tekočina zdravilno moč. Stan je videl že od daleč njene oči: predirale so noč na tri streljaje daleč.

Ko sta pa prišla do nje in je zmajevka videla, da ji zmaj ničesar ni prinesel, se je močno razjezila. In ni bila zmajevka prav nič ljubezniva. Razorano lice je imela in odprti gobec, razkuzmane lase in vrte oči pa suhe ustnice in sapa ji je dišala po čebuli. Tako ni bila nič kaj prikupna videti.

»Tukaj ostani,« je rekel zmaj, »grem, da mater malo pogovorim.«

Stan bi bil rad stal še malo dlje stran, a ni bilo več izbire. Glavo je imel v zanki, tako je pač moral pustiti, da gre zmaj noter.

»Poslušaj, mati,« je rekel zmaj, ko je stopil v vežo, »privedel sem ti človeka, da se ga iznebim. Strašanski brdavske pečine žre in sîrotko stiska iz kamnov.« Potem je povedal, kaj in kako se je zgodilo.

»Kar meni ga prepusti,« je rekla ona, ko je vse izvedela, »meni se še noben človek ni izmuznil.«

In tako je ostalo pri doménku. Stan Bolovan je postal hlapec pri vragu in njegovi materi. To je dosti hkrati; ne vem, kako se bo izteklo.

Naslednji dan mu je zmajevka naložila delo. Z zmajem naj bi šel na polje in dal drugim zmajem nekakšno znamenje s kijem, ki je bil sedemkrat okovan z železom. Zmaj je vzdignil kij in ga zagnal tri milje daleč. Nato sta šla s Stanom, da bi ga zagnal tudi Stan tri milje, mogoče pa še dlje.

Ko je prišel Stan do kija, ga je začel nekam zaskrbljen ogledovati. Videl je, da bi ga z vsemi svojimi otroki ne mogel niti privzdigniti.

»Kaj pa zdaj stojiš in čakaš?« ga je vprašal zmaj.

»I, saj vidiš, lep kij je to. Škoda zanj,« je odvrnil Stan.

»Kako? Škoda zanj?« je vprašal zmaj.

»Zato, mislim,« je odvrnil Stan, »ker ga svoj živ dan ne boš več videl, če ga bom jaz kam zagnal. Zakaj jaz že poznam svojo moč.«

»Nič se ne boj, kar zaženi ga!« je rekel zmaj.

»Če že kljub temu hočeš, pa vsaj pojdiva domov in si vzemiva za tri dni živeža s seboj — zakaj, če ne več, bova vsaj tri dni morala hoditi, da bova spet prišla do njega.«

Po teh besedah se je zmaj zbal, vendar pa le ni verjel, da bi bilo tako hudo, kakor je pravil Stan. Šla sta torej domov po brašno, čeprav mu ni bilo prav, da bi Stan eno leto že s tem odslužil, da bi hodil po kij. Ko sta bila spet pri kiju, je sédel Stan na vrečo z brašnom in se zagledal v luno.

»Kaj pa delaš?« je vprašal zmaj.

»Čakam, da se luna umakne s poti.«

»Čemu pa?«

»Ali ne vidiš, da mi je luna na poti?« je rekel Stan.

»Ali pa hočeš, da ti vržem kij v luno?«

Zdaj se je pa zmaj zares vznemiril. Bil je kij, ki ga je podedoval po starem očetu in za nič na svetu bi ne bil rad obenj, pa še da bi se mu izgubil na luno.

»Veš kaj?« je rekel. »Pústi rajši, nikar ne méči kija!«

»Zakaj pa ne? Bog ne zadeni!« je rekel Stan. »Le počakaj, da le luna premine.«

In začelo se je dolgo pravdanje in šele za sedem vreč dukatov se je dal Stan pogovoriti, da ni vrgel kija.

»Ojej, mati,« je rekel zmaj svoji materi, »to ti je silak! Komaj sem ga zadržal, da mi ni vrgel kija v luno!«

Takrat je postalo tudi zmajevki tesno pri srcu. Samo pomisli! Ali je to šala, če zna kdo lučati naravnost v luno? Naslednji dan si je izmislila še nekaj hujšega.

»Nanosita vodo,« je rekla zjutraj in dala vsakemu dvanajst bivoljih mehov z naročilom, naj ju do večera natočita z vodo in jih vse hkrati spravita zvečer domov.

Odšla sta do obzidanega vodnjaka. Kot bi trenil, je zmaj vseh dvanajst mehov napolnil in se je že odpravljal domov. Stan pa je bil truden. Komaj je privlekel prazne mehove do tja. In zona ga je obhajala, če je pomislil na polne. Pa kaj je storil? Obrabljen fôvč je potegnil izza pasu in začel z njim grebsti ris okoli in okoli vodnjaka.

»Kaj pa počenjaš?« je vprašal zmaj.

»Saj nisem na glavo padel, da bom v mehove vodo natakala!« je odvrnil Stan.

»Kako boš pa prinesel vodo domov?«

»Kako? Kakor vidiš,« je rekel Stan. »Vodnjak vzamem kratko in malo s seboj.«

Tedaj je obstal zmaj z odprtim gobcem. Za nič na svetu tega ni maral, saj je bil vodnjak še iz dedovih časov.

»Veš kaj?« je rekel ves v skrbeh. »Pústi rajši mene, da nesem tvoje mehove domov.«

»Tega pa ne, Bog ne daj!« je odvrnil Stan in je kar naprej grebel okoli vodnjaka.

In spet se je začelo dolgo pravdanje in tudi to pot je zmaj Stana komaj s sedmimi vrečami dukatov potolažil.

Tretji dan, ki je bil zadnji, ju je poslala zmajevka v gozd po drva.

Preden bi utegnil prešteti do tri, je izruval zmaj toliko dreves, da jih Stan svoj živ dan še ni videl toliko na kupu, in jih zložil.

Stan si je pa začel ogledovati drevje in je izbiral najlepša drevesa. Potem je zlezal na eno izmed njih in je zvezal njegov vrh s srobotom na sosednje drevo. In tako je vezal brez besede eno lepo drevo z drugim.

»Kaj pa počenjaš?« je vprašal zmaj.

»Saj vidiš, kaj delam,« je odvrnil Stan in mirno vezal naprej.

»Zakaj pa vežeš drevje?«

»Lej si, zato, da si prihranim nepotrebno delo! Vendar ne bom vsako drevo posebej pulil iz zemlje!« je rekel Stan.

»Kako jih boš pa spravil domov?«

»Odvlekel bom ves gozd. Ali ti to ne gre v glavo?« je menil Stan in je kar naprej vezal.

Zdaj pa je bilo zmaju tako pri srcu, da bi jo bil najrajši pobrisal in se šele doma ustaval.

Bal se je pa, da mu bo Stan vrgel ves gozd v glavo.

To pot pa pravdanja ni bilo ne konca ne kraja, saj je bilo tudi službeno leto pri koncu. Stan se sploh ni maral spuščati v pomenek, ampak je trmasto vztrajal, da bo za vsako ceno gozd naložil na hrbet.

»Veš kaj?« je rekel zmaj in se tresel od strahu. »Plačilo naj ti bo sedemkrat sedem vreč dukatov, pa odnehaj!«

»No, pa naj bo, ker vidim, da si poštenjak!« je rekel Stan in privolil, da si je zmaj naprtil še njegov delež drevja.

Leto je bilo okoli. Stana je skrbelo samo eno: kako bo vse te vreče dukatov zvelkel domov.

POGLEDO V AVSTRALIJO

Melbourne, poleg Sidneyja in Canberre največje avstralsko mesto. Pred sto leti je bil kraj tod še skoraj neznan in neraziskovan, danes pa šteje en milijon prebivalcev in obsega kakih 250 kvadratnih milj.

Ta konjiček ni lesen in ne piska, pa ga je trojka vseeno vesela... Harpuniran »dugong«, morsk sesalec iz avstralskih voda, ki daje — če je dorasel — okrog 400 l ribjega olja, 100 kg ralne kože in kosti za sladkorne čistilnice. Na desni: Težka pot v klavnico. — Takole seženejo velikan-ske črede na pol divje goveje živine in jih »v znoju in prahu« gonijo po dolgih stepah proti poslednjemu cilju.

Čreda 2000 ovac se pomika proti novim pašnikom v zahodni Viktoriji. Pastirji so vajeni dolgih poti »s trebuhom za kruhom«, a so si življenje olajšali s tem, da jih spremljajo v lepo urejenih vozovih.

V Avstraliji je vse čudno: čudni so ljudje, čudna pokrajina, čudne šege, čudna mesta, čudna zgodovina in še marsikaj je čudnega. Tako popotnika na primer ne sme presenetiti, če mu Avstralec domačin hoče kaj tehtnega povedati o svoji domovini, pa mu že ob prvem srečanju poda kako takole oznako: »Obširne avstralske pokrajine so obljudile ovce in govedo. V naši deželi je sedemnajstkrat toliko ovac in dvakrat več goveje živine kakor ljudi. Ob pristaniščih in obalnih rekah so se razvila velika nagnetena mesta, a nikjer na svetu ni toliko prostora kakor pri nas v Avstraliji. Kaj hočete? Pri nas je vse čudno.«

Avstralija je skoraj tako velika kakor Združene države, a od okroglo 7 milijonov prebivalcev se jih je več ko 62% stisnilo v šest velikih mest. Najbolj čudno pa je to, da je vse veliko bogastvo zunaj teh mest: nepreštene črede ovac se pasejo po neskončno raztegnjenih neobljudenih pokrajinah, množice goveje živine mulijo izsušene trave in tam se zibljejo morja žitnih klasov.

Iz najbolj razkošnega modernega mesta prideš v notranjost dežele pa najdeš najbolj preprosto človeško življenje in če greš še naprej, naletiš celo na divjaka, ki še danes živi tako, kakor so živeli njegovi dedi v kameni dobi. Avstralija je najmanjša, a stara, prastara celina, ki je še danes znanstvenikom, ki jih zanima njena starožitnost, njeno živalstvo in rastlinstvo, v marsičem precejšnja zagonetka.

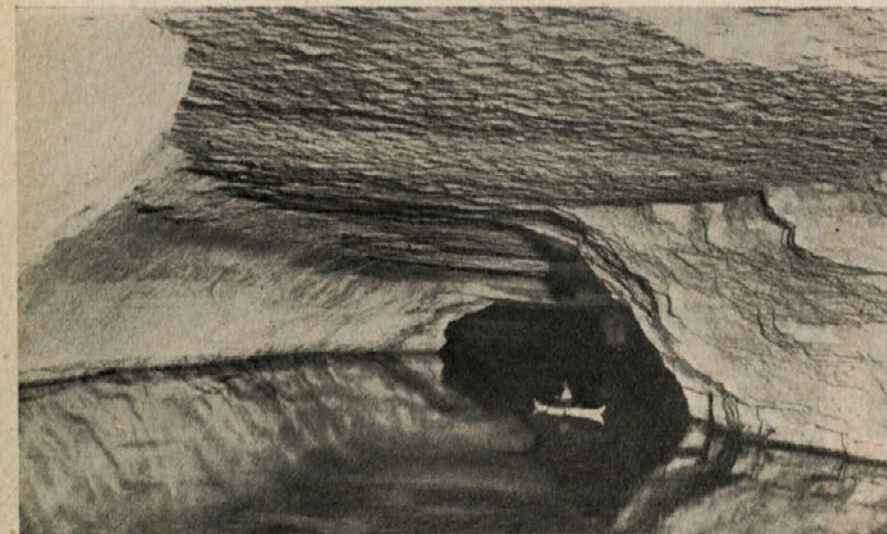
Obredni ples avstralskih domačinov: na glavah nosijo čudne stisnjene svaljke iz trave in peres. Ples, ki ga imenujejo »ples divje rase«, kažejo dva ali tri tedne v letu vsak večer.

Najboljši avstralski skakači na begu. Kenguruj lahko preskoči 10 m v enem skoku in še tako isker konj bi se kmalu upehal, če bi mu bil za petami.

Mount Kosciusko, najvišji vrh v Avstraliji, po katerem često razsajajo hudi snežni viharji.

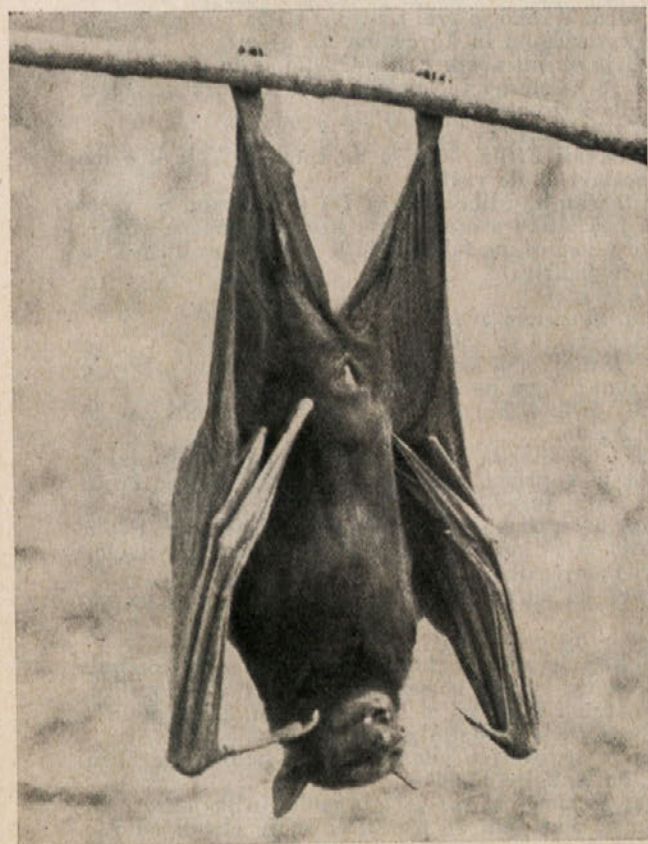
100 m pod Nullaborsko planoto si je narava sama izkopala dolgo vodno pot. Deževnica nica skozi puste apnenčaste sklade in se spet zbira in močno razvejano mrežo podzemskih kanalov.

V Avstraliji še danes živi 200 raznih vrst večjih ali manjših kuščarjev: tale »amphibolurus barbatus« nosi bodice in brado, ki jo napihne, če hoče napadalca preplašiti.

Pohlep po zlatu je zgradil take gore ob »zlatem mlinu« v Kalgoorlieju. Tu se naplavlja zmleti pesek, v katerem se skrivajo drobcí zaželene »plemenite kovine«.

Leteči psi spijo z glavo navzdol. Podnevi počivajo, ponoči pa se klatijo v gručah po sadovnjakih in se lotijo breskev, hrušk, sliv in drugih sadežev ter tako delajo mnogo škode.

Avstralski rajski ptič, znan po svojih bogatih glasovnih premenih in svoji dramatski izurjenosti: ko ga izvabi tihl somrak, sede na zemljo, zapleše, zaigra in zapoje.

Zvečer sta sedela zmaj in njegova mati v hiši in se menila. Stan pa je v veži prisluškoval, kaj se menita.

»Gorje nam,« je rekel zmaj, »ta človek naju bo ugonobil. Daj mu denarja, daj mu ga še več, samo da se ga iznebiva.«

Ze, ampak zmajevki je šel tudi denar težko izpod palca.

»Eno ti povem,« je rekla. »Tega človeka mi moraš nočoj ubiti.«

»Bojim se, mati,« je rekel v strahu.

»Nič naj te ne skrbi,« je rekla njegova mati. »Ko boš videl, da spi, vzemi kij in ga udari ravno na sredo čela!«

Tako je bila stvar domenjena. Ze, ampak Stan je imel zmeraj pravo misel o pravem času. Ko je videl, da sta zmaj in njegova mati ugasnila luč, je vzel svinjsko korito, ga položil z dnom navzgor v svojo posteljo, ga pokril s svojo kosmato kmečko bundo, sam pa je zlezel pod posteljo in začel smrčati kakor nekdo, ki trdno spi.

Zmaj je šel tiho ven, se približal postelji, vzdignil kij in udaril tja, kjer je bilo vzglavje. Korito je votlo zabobnelo, Stan je zastokal pod posteljo, zmaj pa je počasi odšel nazaj v hišo.

Nato je zlezel Stan izpod postelje, jo očedil in legel vanjo. Bil je pa toliko moder, da vso noč ni zatisnil očesa.

Drugo jutro sta zmaj in zmajevka kar obstala, ko sta zagledala Stana čilega in zdravega.

»Dobro jutro!«

»Dobro jutro! Kako si pa nočoj kaj spal?«

»Dobro,« je odgovoril Stan. »Samo sanjalo se mi je, da me je bolha pičila ravno semkaj sredi čela, in zdi se mi, kakor da me še zdaj skeli.«

»Poslušaj vendar, mati!« je vzkliknil zmaj. »Poslušaj, govori o nekaki bolhi — jaz sem ga pa s kijem mahnill!«

To je bilo tudi zmajevki preveč. S takimi ljudmi, to je uvidela, res ni dobro češenj zobati! Tako sta se podvzela in mu brz napolnila vreče z dukati, da bi se ga čimprej iznebila.

Stanu je pa zdaj šele začelo vroče prihajati. Ko je zagledal ob sebi polne vreče, se je začel tresti kakor trepetlika, ker ne bi bil mogel niti ene vreče vzdigniti od tal. Tako je torej obstal in gledal.

»Kaj pa tako stojiš?« ga je vprašal zmaj.

»Hm! Tako stojim,« je odvrnil Stan, »ker sem si premislil in bom rajši še eno leto pri vas. Sram me je, da bi me utegnil kdo videti, kako malo nosim. Bojim se, da poreko: »Glejte si Stana Bolovana, v enem letu je oslabel kakor zmaj!«

Zdaj sta se pa ustrašila zmaj in zmajevka.

Zaman sta mu pravila, da mu dasta še sedem, da, trikrat sedem, celo sedemkrat sedem vreč, če le odide.

»Vesta kaj,« je rekel Stan naposled, »ker vidim, da me ne marata obdržati, nočem več siliti v vaju. Naj bo po vajinem: grem. Ampak da me ne bo treba biti sram pred ljudmi, mi nesi ti ta zaklad domov!«

Komaj je izgovoril, si je zmaj že naprtil vse vreče na hrbet in jo mahnill s Stanom.

Kratka je pot in lepo udelana, pa vendarle vedno predolga, če vodi domov! Ko je Stan videl, da bo vsak čas doma in je že slišal vpitje svojih otrok, je začel počasneje hoditi. Zdelo se mu je, da je preblizu, zakaj bal se je, da bi utegnil zmaj, ko bi vedel, kje je doma, priti in mu vzeti zaklad. Le to ga je motilo, da denarja sam ne more prinesiti do doma.

»Res ne vem, kaj naj počnem,« je rekel in se obrnil k zmaju. »Sto otrok imam in bojim se, da ti bo huda predla med njimi, ker so silo bojeviti. Ampak le pametno se zadrži, te bom že obranill!«

Sto otrok, to res ni šala. Zmaj je spustil vreče iz strahu na tla. Iz strahu jih je spet pobral. Ampak tedaj se je šele začelo, ko sta stopila na dvorišče.

Ko so zagledali lačni otroci očeta, da prihaja z zmajem, so planili nad zmaja. Vsak je imel nož v desnici, vilice pa v levici in začeli so brusiti nože ob vilice in vpiti in ves glas: »Hočemo zmajevnega mesa!«

Tega se celo hudič ustraši. Zmaj je spustil vreče in jo ucvrl in se tako prestrašill, da se odtlej ni več upal prikazati na svet.

Stan pa je imel za svoj živ dan dosti blaga.

SLIKA IZ PREDPOTRESNE LJUBLJANE

V tesni sobici mitničarske hišice na Dunajski cesti, v sosesčini Sv. Krištofa, je dišalo po pečenih jabolkih. Na železni pečici za vrati sta se cmarila dva gambovčka in pretakala dišeči sok, ki je polzel na vročo ploščo in na njej v penah cvrkutaje izpuhteval. Zraven jabolk je stalo žičnato stojalo s papirnato kačo, ki se je v vročem zraku urno vrtela.

Zunaj je bil neprijazen ljubljanski novembrski večer. Kaplje so polzele po šipah, za njimi je bila nepredirna sivina goste jesenske megle. Na mizi je stala petrolejka. Gorka rdečkasta luč je lila od nje na mizo.

Ura na steni je zadrdrala in se sprožila.

»Pol sedmih?« je vprašal mitničar Janez Frfila, izrazit Kraševce, ki je sedel z rezljanjem v rokah za mizo.

»Mhm.« je pokimal postrešček Jernej Boštjančič in grizel zadnji konček smotke, kakršne so bile takrat po dva solda in so jih imenovali »štinkadores«. Trudoma je pomežiknil proti uri na steni in si pri tem otrl solzo, ki se mu je bila obesila na bolečo veko. Sedel je pri pečici in se grel. »Preklemansko se zima ponuja, da bi se tako ne.«

»Prehitro bo božič pred vrati. Nemara še jaslic o pravem času ne bom dodelal.«

»Saj rezljaš in se ubadaš z njimi že od Velikega Smarna, če kaj vem.«

»Seveda se, ali prave jaslice niso kar tako.«

»Tako so te obsedle, da bi še kakšen voz brez mitnine v mesto spustil, če bi ne bilo drugače.«

»Ne boš, Jernej. Nobeden mi ne uide, tudi ti ne s svojim kimpežem ali kar že imaš!«

»Ko bi se sam ne bil oglasil, da se malo ogrejem pri tebi, bi jo bil lahko mirne duše sekal v mesto in bi se ti še ganil ne od mize...«

»Kakor da nisem vedel, da moraš priti mimo! Saj sem te hotel dobiti.«

»Mene?«

Zunaj se je ustavljal voz. Frfila je odložil dleto, postavil sohoico na mizo, brž pograbil torbo in stopil k vratom. »Tebe, tebe! Da te bom lahko v jaslice postavil! In je že zaprl vrata za sabo.«

Postrešček Jernej je s težavo vstal. Na predalniku je bilo nekaj dodelanih sohic. Jožef je stal zraven jasli, ki so spominjale na zibelko: na vsaki strani so bili vdeleni po trije gumbi, da bi preko njih lahko napeljal trak. Zraven je stala Mati božja s pobožno sklenjenimi rokami.

»Saj ne rečem, dobro dela Janez, samo Jožefu je naredil prekratek život. In Marija je tudi bolj majhne sorte.«

Vrata so se odprla, Frfila je vstopil, vrgel torbo na posteljo in stopil k pečici.

»No, kaj gledaš?«

»Gledam, ker si naredil Jožefa nekam prekratkega.«

»Ti se pa razumeš na to, Jernej. Ali ne vidiš, da kleči?«

»Kleči?« je zamomljal postrešček in približal nos nad predalnik.

»Sèm rajši poglej!« ga je pocukal Frfila za rokav in stopil k mizi. V roko je vzel figuro. »Ali ga poznaš, tegale možaka z vozičkom in kovčegom na njem?«

Jernej je obrnil nos k Frfili. Obstal je in gledal. Prestopil se je na desno in spet na levo. Najbrž ni mogel verjeti. »Pa kaj boš s tem?«

»Si to ti, ali nisi?«

»Ti prekváti Frfila, česa se ne spomni! V jaslice me ne boš postavljaj, da veš!«

»Tak takšen hud liberalcec si! Da te ni sram! Še vesel bodi, da boš lahko svetim Trem kraljem bagažo vozil!«

»Mene v jaslice, pa takegale!« je godljaj postrešček in iskal svoje pokrivalo.

»Ali kar greš?«

»Grem. Skregana sva.«

Odprl je vrata in zadel ob Frfilovo.

»Oho, Jernej, sem koj vedela, da ste vi tukaj, ker je voziček zunaj. Kam pa že?«

»Jernej je hud, ker ga bom v jaslice postavil,« se je zasmel Frfila.

»No, no,« je tolažila Frfilova, »kaj ne poznate Janeza?« Pristopila je k pečici. »Kaj pa ti jabolki? Saj se bosta pošušili! Náte, Jernej, vgriznite!«

»Jernej bo rajši kozarček žganega!« Že je segel Frfila v omaro in začel natakati. »Boš tudi ti, Mina? Si vendar prala pri Peterčevih!«

»Saj veš, da mi ne stori. Kar dajta vidva, bom pa jaz jabolko.«

Jernej je bil potolažen.

»Poglejte,« je rekla Frfilova, »tudi mene je izrezljal. Vtepel si je v glavo, da bo same znanice postavil v jaslice, češ da moramo tako vsi v hlevček božje Dete moliti!« Vzela je sohoico iz predalnika in jo pokazala.

Jernej je zadovoljen mlaskal. Pa je nato le od blizu pokukal, da bi boljše razločil.

»In kar s cekarjem vas je!« je godel in se muzal. »Si mar samega sebe tudi že naredil?« se je obrnil nato k Frfili.

Frfila je resen odkimal. »Za to je še čas.«

»Kraška betica si in imaš zmeraj svoj prav!« je odkimal Jernej. V tem je moral Frfila spet ven.

Marija Frfilova, že priletna Zirovka, je potegnila za predal v predalniku. Trpeči izraz v obrazu se ji je ublažil. »Jaslice! Kakšne lepé jaslice imamo v Zireh in po vsej Poljanski dolini! Vidite, Jernej, ko je bil Janez nekoč z menoj pri nas doma, v Gornjem Vresniku, jih je videl in se jih ni mogel nagledati. Od takrat mu jaslice ne dajo miru. Saj je tudi meni dolgčas po njih. Letos se jih je le lotil. Seveda, po svoje. Náte, sosedovo Špelo, prav takšno razkuštrano, kakor zjutraj navsezgodaj todle mimo k peku teče!«

Spet je Jernej pokukal. Obraz mu je lezel v prijazne gube.

»Pa Ajnzarjev Pepe, berač, ki vsak teden leze proti Ježici!«

Zaslišali so se moški glasovi v veži in vrata so se hrupno odprla.

»Postrešček.«

»Jožef in Marija z Detetom.«

»Bog daj!« je pozdravil »Slonov« kočijaž Franc Štrus. Za njim se je pokazal hotelski sluga Florijan. Frfila je zaprl vrata za njima.

»Janez pravi, da ima zelenko na mizi,« je pomežiknil Florijan. »Pa čeprav nama konja pred kočijo zunaj zmrzujeta, morala sva jo priti pogledat!«

Štrus je stopil k pečici in podržal roke nad njo. »Kača se ustavlja, Janez,« je pokazal na papirnato kačo, ki se je res čedalje počasneje vrtela. »Trebalo bo še naložiti!«

»Se bo zgodilo, ampak mi pa drugače podkurimo!« je rekel Frfila in natakal v kozarčke. »Dajta, fanta, zvrnita. Ti, Jernej, ga boš tudi še, kaj? Koga sta pa vozila na Posavje?«

»Nekakove generalštablerje, ki zdaj v našem hotelu stanujejo,« je rekel Florijan in si brisal brčice.

»Pa menda ne bo vojske?« je porinil Jernej svoj kozarček vnovič pred Frfilo.

»Kje pa!« je rekel Florijan. »Saj smo brali v 'Brusu', da do vojske ne more priti: srbskemu kralju je komaj štirinajst let, holandski kraljici osem let, španskemu kralju pa celo le štiri. Otrokom bodo pa naš cesar vendar lahko mir ukazovali!«

»Tudi jaz pravim, da ni nobene vojske treba, čeprav repata zvezda nič dobrega ne prinaša.«

»Oh, Štrus, nikar no ne začenjajte spet o repati zvezdi!« je zaklicala Frfilova. »Ves božji dan so mi punice med žehto pri Peterčevih trobile o njej!«

»Bo zvezda repata, bo, ko bomo jaslice postavili! Takrat pa bo!« je menil preprosto Janez Frfila. »To bom naredil na koncu.«

Štrusa je privzdignilo. »Saj res, tvoje jaslice! Tamle nekaj vidim. Sem slišal, da nas vse kontrofiraš, kukmak salamenski! Ali je res?«

Frfila je stopil k predalniku. Vzel je dve sohici iz predala. Hudomušno so se mu bliskale oči, ko ju je postavil k petrolejki.

Jernej je brž pritisnil svoj nos zraven. »Viš ga, viš ga, Štrusa, pa še z jagenjčkom v roki ga je naredil! Ta bo pa blizu jasli stal! — In tale? Pri moji veri — to si pa ti, Florijan! Kje si neki ta zavoj sunil, da ga nosiš k hlevčku?«

Oba prizadeta sta se sklonila nad mizo. Nista utegnili odgovorjati. Samo gledala sta.

»To boš pa lahko na svetovno razstavo v Pariz poslal!« je nazadnje rekel Florijan.

»Seveda, da si bo, misliš, ves svet tvoj kontrofè ogledoval!« ga je v drugo uščipnil Jernej.

Štrus in Florijan sta kar naprej gledala. »Če sta zadovoljna, ga pa dajta še vsak en kozarček!« je menil Frfila.

Štrus je stopil k oknu in poskušal predreti meglo in vedno gostejši mrak. »Konja bi rada domov. Daj, Janez, naj bo — na tvoje zdravje! Pij, Florijan, domov morava!«

»Pri Janezu je od sile prijazno, ko same znanca na mizi gledam! Meni se nič ne mudi. Nocoj sem prost. Od Svetega Krištofa do 'Slona' tudi peš pridem.« Iz žepa je potegnil v masten papir zavito klobaso. »To mi je dala Maruša v kuhinji. Alo, gospa Frfilova, kruha namizo. Malo predvečerka ne bo škodilo.« Iz drugega žepa je izvlekel nož in začel z vajeno roko rezati tanke rezine. »Kaj menite, ali poznajo tudi Nemci špile pri klobasah? Ne poznajo jih. Klobase prevezujejo z vrstico. Zadnjič je bil pri nas v hotelu neki gospod s Pruskega. Ni se mogel načuditi, da je vsaka klobasa z lesenim cvekom zašpiljena. Tuhtal je in tuhtal, nazadnje pa je uganil, da je pri klobasi špila zato, da ima človek koj zobotrebec pri roki. 'O, die praktischen Krainer!' je rekel.«

Možaki so se zasmjeli in so segali po kruhu, ki ga je Frfilova tačas narezala in postavila na mizo.

Frfila je natakal. »Naša Mina je bila popoldne zdoma. Mislim, da si za ričet, ki v peči čaka, teka ne bom pokvaril!«

»Ali ne veš, da je nocoj sobota? Nocoj je zbrana družina pri Mikuliniču!« je zinil Florijan in pridno pri-grizoval.

»Odkar se mi mudi z jaslicami, še nisem šel nič k njemu v oštarijo. Ko bodo dodelane, mu bom pa nesel pokazat njegov kontrafè...«

»Ga imaš, ga imaš?«

Frfila se je zasmjela in privlekel spet dve sohici iz predala. »Prosim: Anton Mikulinič, birt. In tole: njegov Tonček.«

Vsi so se sklonili nad mizo in si ogledovali sohico krčmarja s čepico na glavi in domačega hlapca s sodčkom.

»Si naredil Tončku tudi njegove nove štiflete?«

»Obut je. Kaj pa je z njegovimi štifletami?«

»Se vidi, da zadnje čase nisi zahajal k Mikuliniču. Tonček si je omislil take štiflete, da škripljejo kakor hribovski voz. Pa zakaj to? Zato, ker ga zdaj, kadar gre na Stari trg, njegova Micka koj zasliši in lahko brž steče k oknu, pa čeprav šivalni stroji še tako ropočejo...«

Še Frfilova se je morala zasmjati. Nato je pa sama vprašala: »Ali Mikulinič še poje tisto pesem o novi meri in vagi?«

»O, še, še,« je odvrnil Florijan in začel:

Zmislijo si vsega vraga:
nova mera, nova vaga —
litriček in kilogram,
jaz na to se ne spoznam!

Kdo pač tač'ga vraga zgrunta,
ki še manj je ko pol funta?
Le po starem kupi cent,
potlej boš en čas kontent!

Za natakar'ce je škoda,
ker tak' majhna je posoda —
treba večkrat v klet bo teč',
kadar bo kaj pivcev več...

»No, pa zdaj se je menda že vdal v novo mero in vago. Cviček že prodaja lepo na litre in tudi meso kupuje po kilah,« se je nasmejale Frfila.

Štrus si je obrisal brke. »Florijan, daj, greva.«

»Ne, peljala se bova. Kar je res, je pa res, Frfila, ti si kavelj!« Florijan je vstal. »Pa zahvaljen za žganje in kruh.«

»Zdaj grem pa tudi jaz,« se je vzdignil Jernej. »Na večerjal sem se, hvala Bogu.«

»Greš z nama?«

»Imam svoj voziček zunaj, ne morem.«

»Lahko noč, gospa.«

Možakarji so odropotali po veži. Marija Frfilova je obsedela sama pri pečici. Naložila je bila vanjo in kača se je spet hitela vrteti.

Frfila se je vrnil v sobo.

»Si trudna?«

»Nič mi ni prav. — Boš večerjo?«

»Bom rajši pozneje.« Frfila je sedel k mizi. »Ti si že?«

»Sem že pri Peterčevih.«

Frfila je začel izbirati med kosi lesa, ki jih je imel pripravljene v škatli. Izbral je, vzel nož in ga zasadil v les. Nato se je zazrl v ženo. »K zdravniku bi šla.«

»Saj sem bila v bolnišnici. Meni noben zdravnik ne pomaga.«

»Zmeraj mi to praviš. Za vsako bolezen se najde lek. Zato so vendar zdravniki.«

»Motiš se, Janez. Pa pustiva to. Dokler pojde, pojde. Kaj boš zdaj?«

Frfila je odkimal. Potem je začel rezljati. »Peterčevo deklo bi rad naredil, Maričko.«

Frfilova je bila položila od pranja belkastomodrikaste roke na predpasnik in je gledala, kako mož dela. Hrstal je nož, letele so drobne trščice. Iz kosa lesa se je jela kazati ženska postava v dolgem krilu, kakršna so bila takrat v rabi. »S košarico bo bom naredil, kakor hodi na trg.«

Zunaj so se oglasili koraki.

»Nemara je Lukman,« je pogledal Frfila proti vratom. Potrkalo je.

Vstopila sta dva možka. Eden je bil mitničar Jurij Lukman, drugi pa mestni stražmojster Janez Cvetko.

Frfila je odložil rezbarijo in je vesel vstal.

»Tako pust večer — pa da sta le prišla v vas!«

»Morava vendar videti, kako je kaj s tvojimi jaslicami!« je rekel Cvetko.

»In moja žena se priporoča za kakšno kuhlenco, kadar boš utegnil,« je dodal Lukman.

»Gospodinje«

»Dekla.«

»Berač.«

»Kočijaž.«

»Jo je najbrž na tebi razbila, a?« ga je sunil Cvetko.
 »No, gospa? Kako je kaj? Spet bolni?«
 Frfilova se je trpeče nasmehnila. »Po božiču diši, zdaj bo že bolje,« je rekla.
 Posedli so okoli mize.
 »Tak tako, kaj bo dobrega? Si že dodelal, Janez?«
 »Skoraj bom. Čez nekaj dni začnem s kotom. Figurice so domala vse. Jo vidiš, sosedovo Maričko, jo razločiš?«
 »Glej jo, glej, krepeljna!« si je zavihal brke stražmojster Cvetko.
 »Nič še nima fanta, ti si pa tudi še samski, Janez!« ga je pogledal Frfila.
 »Daj mi mir s tem. Ne utegnem za take reči.«
 »Kaj je novega, gospod Cvetko?« je vprašala Frfilova.
 »Novega? Kaj naj bo novega? Ah, saj res. Velika reč. Velika sleparija v mestu, če še niste slišali.«
 »Kaj pa spet?«
 »Več ljudi smo zaprli, deset let nobenemu ne odide.«
 »Tak, kaj se je zgodilo?« je začel tudi Lukman debelo gledati.

»Lani so vso zimno sneg sušili v pečeh, letos ga pa za sol prodajajo...«
 »Oblast ga počil!« se je po kraševsko razjezil Frfila.
 »Cvetko nas pa zmeraj potegne. Le počakaj! Pogledaj, kakšnega te bom v jaslice postavil!« Vzel je iz predalnika sohico, predstavljajočo široko sedečega možaka s cilindrom na glavi, ko trobi v dolg rog.
 Lukman je bušil v smeh. Cvetko je bil presenečen.
 »To si pa ti, ná!« je postavil Frfila drugo sohico na mizo in pogledal Lukmana.
 »Dobro si me zaklal!« je rekel naposled Cvetko, se muzal in si gladil brke. Lukman pa je vzel svojo sohico v roko in se zadovoljito režal.

»Saj sem čisto spodoben!« je dejal.
 »Kakor da jaz nisem!« je menil Cvetko.
 »Náta, to je pa doktor Črednik!«
 Oba gosta sta se zakrohotala. »Pa kar s korbico si gal!«
 »Ko bi se mogel videti!« je zinil Lukman.
 »Saj se bo,« je rekel Frfila. »Ko se bo spet todle vračal s kakšnega komisijona, mu bom pokazal njegov kontrafè!«
 »Stavim, da te bo povabil na liter terana!«
 »Saj me lahko.«
 »Lahko, lahko. Poleti je bil tam pri Bizoviku na komisijonu in je opoldne sredi razprave nekje za mejo zaspal. Oba kmeta sta obmirovala in sta se le šepetaje dalje menila. »Ga vidiš,« pravi eden, »kako dohtar Črednik spi?«
 »Kaj bi ne,« pravi drugi. »Misliš, da zastonj spi? To spanje bo prekleto drago!«
 »Naj bo že kakor koli. Za Slovence se pa le zmeraj potegne,« je menil Frfila.
 »Slovenec je, kakor je treba,« je dodal Lukman in potegnul iz žepa časopis.

»Že spet ta pregrešni Brus!« je vzkliknila Frfilova.
 »Ni ravno čednih ust, res, ampak tole se pa le lepo sliši,« je rekel Lukman in začel brati: »Slovenec bodi kakor kokoš, ki pridno jajca leže, a vendar ne kakor kokoš, ki mnogo kokodaka. — Slovenec bodi priden kakor čebela, a vendar ne kakor čebela, da bi koga pičil. — Slovenec bodi kakor limona, ki se izžema do zadnje kaplje, a vendar ne kakor limona, da bi delal kisel obraz. — Slovenec bodi kakor knjiga...«
 »Samo s politiko miruj!« ga je prekinil Cvetko. »Politika in jaslice ne hodita dobro v caker. Naj nam rajši Frfila svoje figure razkaže.«
 »Še tri imam tukaj. Na, Cvetko, pogledaj si jo!« Frfila je postavil na mizo sohico, ki je predstavljala dekle v čudni noši s kurnikom na glavi. Cvetko je hlinil pohujšanje.
 »Ampak, gospa, da pustite Janeza, da dela takele podobel! Pa še za v jaslice! Dvakratna pregrešnost!«
 Marija se je nasmehnila, Frfila pa je vprašal: »Ali je ne poznaš?«
 »Ljuba duša, res sem policaj, ampak prav vseh brhkkih ljubljanskih deklet vendar ne morem poznati.«
 »Saj ni ljubljanka. Ovnova je, z Ježice, Jerica.«
 »Kakopak! Lahko je tebi, ki todle po Dunajski cesti postavaš in si ljudi ogleduješ! Nič ne bom drugega vpra-

»Kmetica.«

»Klečeči kralj.«

»Trobentač.«

ševal, samo to mi povej, kako da si takšnote pregrešno naredil?«

»Ná, mater njeno pogledj, Marijano Ovnovo z Ježice.« Frfila je postavil še drugo sohico na mizo. Predstavljala je manjšo, preprosto žensko s cekarjem v roki. »Ali veste, kako je bilo takrat, ko je Ovnova Marijana šla k fotografu?«

Možaka sta odkimala.
 »Hotela ga je povprašati, kako bi dala otroka fotografirati, kakova obleka bi bila najprimernejša. Fotograf ji je rekel, da so otroci najlepši v srajčki. Marijani je postalo nerodno: »To pa vendar ne gre!« pravi. »Kako, da ne?« vpraša fotograf. »I, moj otrok je vendar že sedemnajst let star!«

»In tako si torej njenega 'otroka' naredil takega!« se je režal Cvetko.

»Vse mu prav pride!« se je smehljala Frfilova.
 »Pa še enega imam tukaj, pekovega Nacka!« je postavil Frfila še tretjo sohico na mizo. Predstavljala je peka v jerbasmom peciva.

»Ej, Nacek, Nacek,« se je smejal Cvetko. »Ali je pek še bolan?«

»Mislim, da že dela,« je odvrnila Frfilova.
 »Oni dan sem srečal Nacka in sem ga vprašal: »Kam pa, Nacek?« V lekarno,« pravi. »Ali imaš morda flanelco?«
 »Jaz ne, pač pa mojster.«
 »Ali ga hudo prijema?« vprašam. »Tako je slab,« pravi, »da skoraj ne čutim, kadar me zlasá...«

»Saj pri Nacku je komaj, da bi ga kar venomer lasal,« je rekel Frfila.

»Je še kaj dosti influence po mestu?« je vprašala Frfilova.

»Dosti je je, dosti. Še šole so zaprli zaradi nje, če še ne veste,« je povedal Lukman.

»Je rekel zadnjič Ajnzarjev Pepe: »Že, že, šole so zaradi flanelce zaprte. Brigajjo me šole! Žabjak, Žabjak! Če bi ta bil zaprt, potem bi bil človek vsaj brez skrbi!« In smo ga le priprli za tri dni,« se je hahljal Cvetko.

Ura je odbila devet.

Lukman je vstal. »Greš vsaj nocoj z nama k Mikulniču? Saj imaš že skoraj vse narejeno!«

Frfila je odkimal. »Nak. Me še polno reči čaka.«

»Kaj pa še, za božjo voljo! Figur je že za cel regiment!« je pogledal Cvetko po mizi in tudi vstal.

»Poslikane še niso. In kót me še ves čaka, kót s hribom. Pa žena je trudna. Ne bi mogla vstajati, če bi ravno kak voz priropotal. Ko bom dodelal, tedaj pa.«

»Tak pa zdrava bodita!«

Poslovili so se. Frfila je stopil z njima na cesto. Trda temà je bila in meglà tako gosta, da je bilo kar težko dihati v njej. Od kolodvora se je zaslišal zategel brlzig.

Od nekod je sijala nejasna luč cestne svetilke.

»Lahko noč!«
 Frfila se je vrnil v sobico. »Še ne pojdeš spat?« je vprašal.

»Saj ne bi spala.«
 Frfila je porinil poleno v pečico.

»Ti prinesem večerjo?« je rekla Frfilova.

»Meščanka«.

»Uradnik«.

»Mož s košarico«.

»Kar bodi. Vzamem si jo sam.« Frfila je stopil v kuhinjo.

Frfilova je segla na polico. Potegnila je z nje pratiko. Z njo vred je padla na tla stara knjiga. Frfilova je zastokala in jo pobrala.

Poiskala je v pratiki. »Jutri je prva adventna nedelja,« je pomislila. »Ob tem času začno doma pripravljati jaslice... Tudi meni se bo pripraviti.« Zdravniki v bolnišnici so ji bili povedali, da ima raka. Možu je zamolčala svojo bolezen.

Potem je segla po oni drugi knjigi. Bila je stara pesmarica, ki jo je bila odnesla s sabo zdoma, ko je odšla služiti v mesto. Odprla jo je in pokazal se ji je naslovni list. »Osem inu shesdeset sveteh Pesm... V Lublani. Se najdejo per Marii Anni Raab. 1800.« Poiskala je staro pesem, ki so jo doma peli za advent. Nič je ni motila okorna bohoričica.

Zhudi se voln svejt!	Sdej se teb' letu fgydy:
Glej! kaj se ima fazhet'.	Kar fgruntat mogozhe ni,
Ni ifrezhj,	Kaj je ft'riti?
Moresh rezhi:	Veselliti
Koku revn se bil popred;	Se imamo mi...

»Kaj je st'riti? Veseliti se imamo vsi...« je šepetala Frfilova in se zazrla v Jožefa in Marijo z Detecem v jasliah, ki jih je bil mož poprej razpostavil na predalnik.

Frfila se je vrnil v sobo in si brisal brke. »Še to — potem pa se lotim kota in hribca. Pri vas doma ste imeli imenitnega,« je govoril kakor sam s seboj in začel rezljati. »Kovači so udarjali po naklih, angeli so dvigali in spuščali trobente... vse je migalo... Ko bi bil kak otrok pri hiši, bi poskusil... Tako pa... Tako bom pa naredil samo studenček. Da, studenček mora biti. Kleparju Nandetu bom naročil, naj mi naredi pločevinasto trioglato posodo za v kot. Na sprednjo stran posode bom naslikal mesto Betlehem. Iz posode bom speljal spodaj

Frfilove jaslice v sedanjem stanju.

cevko do hlevčka. Pogledala bo zraven hlevčka kot žlebiček na dan. Voda bo tekla v koritce. Iz koritca bom speljal drugo cevko v ploščnato posodico. To bom pa skrtil v predalčku prav pod hribcem. Ali bo, Mina?»

Frfilova se je nasmehnila. »Bo, Janez. Bo, za zadnje leto. Saj k letu bom gledala jaslice nemara že v nebesih.« Frfila je prenehal z delom.

»Pa glej, da se potem ne pokončajo,« je nadaljevala. »Daj jih pozneje kdaj Peterčevim. Tam jih bodo varovali in jih hranili iz roda v rod.«

Frfila kar nič ni mogel govoriti. »Saj je tudi pri nas doma tako,« je skoraj šepetala Frfilova. »Jaslice se dedujejo iz rodu v rod... Blagor hiši, ki jih ima...«

»Pa bi vendarle legla,« se je zbral Frfila. »Bolje bi ti delo, ko bi počivala. Tudi ne vem, zakaj še hodiš k Peterčevim.«

»S počitkom se mi bolezen ne popravi, z delom se ne poslabša. Pusti me, vsaj pozabim.«

»Kakor veš,« je skomignil Frfila z rameni. »Bog ve, da te ne priganjam k delu.«

»Ne, Janez, ne. Ampak ležat le grem. Lahko noč.« Trudoma je vstala in položila obe knjigi na polico. »Boš še dolgo pokonci?»

»Nič nisem zaspan. In tole bi rad končal.«

»Lepe jaslice bodo, Janez.«

»Ne vem,« je menil Janez. Pogledal je ženi v obraz in se začudil blaženi vedrini v njem. Frfilova se je obrnila in počasi šla v sosodno sobo.

Frfila je rezljal. Pozabil je prejšnji pogovor in skrb. Gledal je pred seboj kót, kakršnega bo naredil. In nič se ni več začudil, ko je slišal ženo polglasno peti tisti stari odpev:

Kaj je st'riti?
Veseliti
se imamo vsi...

Nič ni slišal tožecih brlizgov od kolodvora, ki so motili posvečeno tišino. Tudi se ni menil za uro na steni, ki je enakomerno tiktakala in vsake pol ure zadržala. Niti hladu ni začutil, ko se je papirnata kača na pečici že zdavnaj ustavila. Rezljal je in gladil in v duhu je pristopal kot zadnji pastirček k čudo lepim jaslicam, ki bodo delo njegovih rok... »Lepe jaslice bodo, Janez,« mu je rekla žena.

Nazadnje je vzel Jezuščka iz jasliah na predalniku in si ga položil na dlan. Tedaj se mu je zazdelo, da mu umira v srcu celo najgloblja bolečina: da mu Bog ni poslal otrok.

Jaslice mitničarja Janeza Frfile so še danes ohranjene. Bile so v lasti Peterčeve rodbine in so prešle nato v last rodbine inž. Vl. Remca v Ljubljani, kjer jih hranijo še danes.

Janez Frfila se je rodil 18. avgusta 1837 v Senožcah na Kranjskem. Bil je v Ljubljani najprej kočijaž pri špediterju Pirkerju, postal nato mestni mitničar (»Verzehrungssteuer-Aufseher«), se ukvarjal zraven tega tudi z majhno trgovinico z mešanim blagom (»grajzlarijo«, od leta 1881.) in postal naposled sluga pri Vzajemni posojilnici. V tej službi je umrl 22. decembra 1908 za pljučnico. Poročen je bil dvakrat. Njegova prva žena je bila 7 let starejša Marija Simnovičeva, doma iz Velikega Vresnika v žirovski fari, in je poprej služila v Ljubljani za kuharico pri prof. Mencingerju. Poročila sta se s Frfilo leta 1875., umrla mu je za rakom leta 1890. Drugič se je poročil s Franciško Vatičevo od Zajčevov.

Frfila je bil izredno spreten mož. Izdeloval je vse mogoče stvari, zlasti razne lesene predmete (od kuhalnic do kolovratov). Jaslice je naredil samo ene. Nastale so po letu 1880. in pred letom 1890. — Zanimivo je, da je živel v 17. stoletju v Ljubljani tudi neka rodbina Frfilov, ki so bili znameniti rezbarji in izdelovalci oltarjev.

Pisec je spletel zgornjo zgodbo docela slobodno. Uporabil je le nekaj dognanih dejstev in nekaj ugotovljenih imen iz kroga Frfilovih znancev.

M. K.

(Slike figuric: foto »Obisk«. — Slika jaslic: iz fotoarhiva Etnografskega muzeja v Ljubljani. — Faksimile v naslovu je z nekega akta iz ljubljanskega mestnega arhiva.)

»Dekle s kurnikom«.

»Pek«.

»Žena s cekarjem«.

HUDIČ NA CESTI

LEGENDA IZ DANAŠNJIH DNI

Ko zapuščajo ljudje tudi samega Boga, če jim ne pomaga takoj, takrat si hudič mane roke in pride pri belem dnevu na cesto. In tako se je zgodilo tudi v belem mestu pod gradom. Hudič je prišel med ljudi in da bi se jim prikupil, je prinesel vsakemu malo darilo. Kaj je prinesel? Naočnike, ščipalnice, monokle, mikroskope in povečevalna stekla. Ljudje, ki že dolgo niso bili vajeni darov, so pograbili. Kako tudi ne? Skozi te optične dobrote, zelene, rdeče, rumene, črne, bele — kdo bi naštel vse barve, ki jih je dobri Bog ustvaril, in še tiste, ki si jih je hudič sam izmislil — gledaš svet čisto po svoje. Nekaj novega je v tem in nič za to, če postaneš daleko- ali kratkoviden, če vidiš vse belo, zeleno ali črno.

Ko je hudič videl, kako so ljudje razgrabili njegova kramarska darila, je stopil v gostilno, naročil najprej šilce brinjevca, potem golaž (kruh je prinesel s seboj), pivo in še cel liter cvička. Hudo dobre volje je moral biti skopuh, da si je toliko privoščil!

Potem je šel na ulico, da bi videl, kako se bodo obnašali meščani z naočniki. »Sijajno, sijajno!« je govoril in si gladil brado. Srečal je možakarja, treznega Petra in štedljivega Pavla, ki ju je tolikokrat zapeljeval, vendar doslej brez uspeha. Prvi je nosil rdeče naočnike, drugi zelene. Hudo sta se prepirala o neki mali stvari, ki ni bila vredna besede, videla sta jo vsak po svoje in se primojdušala, da imata prav.

Srečal je spet žensko, mlado, lepo žensko. Všeč mu je bila njena gibka hoja in je stopil za njo in jo, kakor navadno, požiral z očmi prav do golega. Nekje pod obleko je nosila šop papirjev in hudič, ki zna coprati, je bral. Oči so mu žarele, grešna duša se je topila v veselju. »Moje naočnike nosijo,« se je hvalil, »mesto je prijelo, vse gre dobro.«

Kdo je pisal tiste papirje in kaj je bilo napisano? Učeni mož si je nataknil monokel, z drugim očesom je mežal kakor lovec na preži in sestavil par člankov o zgodovini, kulturi, politiki in podobnem. Vse je napisal tako kot je res, kakor je pač videl skozi hudičovo steklo. Na zadnji strani je bil še življenjepis veljaka, o katerem so trdili, da ne mara nositi takih naočnikov. Prvi del je obdelal mož s povečevalnim steklom, drugega pa oni z mikroskopom. In čez noč so razkrinkali veljaka in mu očitali zvižanost, grabežljivost in grehov nič koliko. Pisca pa sta prisegala, da sta črpala iz najboljših virov, da si nista ničesar izmislila, da je vse prikazano tako, kot sta videla. »Sijajno, sijajno,« se je topil hudič in prebral vse do zadnje besede.

Zena je prinesla papirje domov in jih vsa srečna podarila možu. Ta pa jo je že komaj čakal, da bi jo razveselil z branjem, ki ga je ujel v mestu. Izmenjala sta si darila in brala. »Laž!« pravi mož. »Svinjarija!« se oglasi žena, za tem pa so padle še besede, ki so tem hujše, če so napisane. Saj si lahko mislite! Razočarana sta si vrnila »darilic in začela z debato. Žena je čustvovala, mož je napenjal možgane. Začela sta z vneemo in s strastjo; ko je imel mož besedo, ga žena sploh ni poslušala, pač pa je zbirala svoje misli, da bi mu dokazala svoje. Kmalu sta govorila oba hkrati, začela sta kričati, padale so žaljivke, da so začeli otroci preplašeni kukati iz spalnice. Obmolknila sta in si še lahko noč nista voščila. Vse bi bilo dobro, če bi dobila oba iste naočnike. Tako pa, mož je pograbil modre, žena rumene...

Hudič pa, ki vse zvoha, je gledal skozi okno. Vse do konca je poslušal in si šepetal: »Dvakrat sijajno, o, dvakrat sijajno!«

V pozni uri je zavil spet v gostilno in si naročil zlahtne pijače. Možakarja, ki ju je srečal na cesti, je zagledal pri mizi. Besno sta se gledala in točila vsak svojo zelenko. Hudič je prisluškoval in si gladil brado. Peter je trdil, da je vse rdeče, Pavel pa se je trudil, da bi dovedel, kako je vse zeleno, čisto zeleno in nič drugače. Ni šlo brez žaljivih besed in nazadnje sta se stšla.

Takle pretep v gostilni ne bi pomenil nič grozotnega, če ne bi bilo še druge nesreče. Možje in žene, ki so to videli, so nosili kajpada tudi svoje naočnike. Vsak svoje. Zraven so bili, na lastne oči videli in na lastna ušesa slišali, vendar je vsak trdil svoje. Pravili so drugim in šepetali; nekateri so verjeli, drugi so trdili, da lažejo. Vsi lažejo, grdobe!

Minulo je nekaj dni, nekaj tednov in ljudje so se začeli gledati po strani. Sumničilo so drug drugega, nič več zaupanja ni bilo, spravljenost je izhlapela v megli, ljubezen je bila zaničevana kot slabost vseh slabosti. Kdo pa bi tudi maral za človeka, ki laže! Ljudje so nosili svoje naočnike in se sovražili kakor psi in mačke. Vsakdo je gonil svojo, prijatelji so se zapuščali, v družinah so postali molčeci, hudič pa si je gladil brado.

Prišel pa je v mesto popotnik, siromašen po obleki, vendar tako dobrih oči, tako žalostnega obraza in tako star, da je vzbujal pozornost. Ko ga je hudič od daleč zagledal, se je prestrašil, zakaj bil je človek brez naočnikov. Pohitel je, da bi mu jih ponudil. Ko se mu je približal na petnajst korakov, ga je spreletela groza. Križ je čutil pod njegovim plaščem in smrad po žegnani vodi ga je dušil, kakor dušijo najbolj strupeni plini. »Grozno, grozno!« je vzdihoval in se opotekal po cesti. Hitel je proč, samo proč. V lepi meščanski obleki je bil, da ga ljudje, ki so krenili za neznanim popotnikom, še opazili niso.

Popotnik je namignil ljudem, namenjenim v kavarne in cerkve, na sprehode in v gostilne, naj stopijo za njim. Bilo je ravno na žegnansko nedeljo dopoldne. Ko so prišli na travnik, se je popotnik zaustavil, potegnil knjigo iz torbe, objel s pogledom krdelo poslušalcev, stopil na skalo in začel brati evangelij sv. Luke. Bral je o Zahaju, ki je splezal na smokvino drevo, da bi videl Gospoda. Zadnje besede je izgovarjal s posebnim poudarkom: »Sin človekov je namreč prišel iskat in zveličat, kar je izgubljenega.«

Poslušalci so se zamislili, tu pa tam je kdo godrnjal zase. Nekdo se je celo opogumil in zabrusil popotniku v obraz, da tudi on zapeljuje, da je navaden potepuh in demagog.

»Kaj nas vabiš za seboj, če nam nimaš drugega povedati kot tisto, kar smo že stokrat slišali!«

»Star si in moder si videti, govori nam o resnici,« se je oglasil drugi. »Glej, sprti smo med seboj, žena ne verjame možu in sin ne očetu. O popotnik, povej nam kaj za današnje dni!«

Popotnik je spet stopil na skalo, množica pa je čakala, kaj bo povedal.

»Za današnje dni in za vse čase vam povem prvo in glavno zapoved: Ljubite Gospoda, svojega bližnjega pa kakor samega sebe! Na to zapoved ste pozabili in zato je gorje večje kot kdaj koli. Slep ste in ne vidite, gluhi ste in ne slišite. Hudič je moral biti med vami in vam nataknil naočnike, da gledate isto stvar in vendar jo gleda in sprejema vsak po svoje. Hudič je sejal med vami sovraštvo in zvižajo, laž in hudobijo. Na slabosti svojega bližnjega gledate skozi povečevalno steklo, smradu pa, ki je v vaših srcih, ne čutite, in laži, ki so jih (Nadaljevanje na strani 208.)

Ta črna umetnost je zelo stara, njeni nagibi pa so mnogovrstni, kakor so številne človeške strasti. Najbolj pa je seveda pri njenem rojstvu odločilna tista simpatična, malce smešna, a včasih pogubna zbirateljska strast. Kdo še ni okusil sladkosti zbiranja kakršnih koli predmetov, od poštnih znamk, preko knjig, do »starin« in podobne krame? Kadar pa postane tako zbiranje strast, ki ubogemu zbiratelju ne da v upanju »dobrega lova« spati cele noči, kadar se pošteni zbiratelj zateče celo k malim ali velikim goljufijam, da si pridobi željeni predmet, takrat mu že po navadi sledijo temne sence črnih umetnikov in seveda skoraj redno tudi kazni. Kajti borba med od strasti zaslepljenim ljubiteljem umetnosti in med treznimi, pretkanimi ponarejevalci je zelo neenaka. Skoraj vedno ji podleže prvi. Mojrstrsko je opisal dušeslovno stran zbirateljskih bridkosti in veselja Balzac v »Stričku Ponsu«. Veliki pisatelj je bil sam navdušen zbiralec umetnin in čudovita galerija slik in antikvitet strička Ponsa je bila najbrž Balzacova last. Brezprimerno je opisano Ponsovo veselje, ko se mu posreči kupiti dragoceno, po Watteauju slikano pahljačo, ne da bi trgovec z umetninami slutil kakšno dragocenost prodaje. Z enakim mojrstrvom pa je tudi upodobljena temna postava zbiratelja Magusa, čigar zbirateljska strast naposled tudi soodloči v tragični usodi »kajfeža« Ponsa v okviru velike človeške komedije.

Največkrat odloča pri nastanku črne umetnosti ponarejanja želja in pohlep po dobičku. Ponarejevalci se z goljufivimi predmeti skušajo dokopati do velikih zaslužkov. Včasih pa je nagib ponarejanja tudi drugačen. Primerilo se je, da je dal n. pr. ponarediti arheološki predmet tudi znanstvenik, da bi na tak način dokazal znanstveniku-nasprotniku »pravilnost« svojih teorij. Med te vrste ponarejevalcev spadajo tudi taki, ki skušajo s podtaknjenimi, ponarejenimi predmeti osmešiti učenjake, ki zaneseni po teoretičnih razmišljanjih naivno pozabijo na ves svet okoli sebe in tudi na možnost goljufije. Lep tak primer se je zgodil nemškemu zdravniku Ludviku Huberju okoli l. 1726. v Würzburgu. Bil je strasten zbiralec in raziskovalec prazgodovinskih predmetov. Dva njegova tovariša sta se zmenila, da ga »potegneta«. Napravila sta iz ilovice ogromne »okamenine« školjk, čudovite metulje, orjaške čebele, hrošče, pustila vse skupaj na soncu, da se je strdilo, nato pa globoko zakopala, tam, kjer sta vedela, da bo entuziastični doktor kopal. Res je odkril te »predpotopne« živali, bil ves srečen in takoj napisal večje znanstveno delo v latinščini na sto folio straneh, ilustrirano s štiriindvajsetimi bakrorezi. Posvetil je to fundamentalno delo würzburškemu nadškofu. Medicinska fakulteta je vzela knjigo resno v pretres, tedaj pa je prišla šala na dan in fakulteta je napravila edino pametno gesto na tak način, da je pokupila vse še dosegljive knjige. Danes je seveda ta knjiga redkost — in tako ponovno izpostavljena šalam ali pa tudi »resnim« namenom ponarejevalcev. Med predmeti umetnostne, arheološke in zgodovinske pomembnosti skoraj ne najdemo vrste, ki bi jo ne skušali ponarejevalci »obdelati«. Ponarejajo prazgodovinske artefakte, veliko plastiko, egipčanske mumije, stare in moderne slike, pohištvo, porcelan, drage kamne, avtografe, knjige, grafiko itd., skratka vse, kar koli ima umetnostno ali zbirateljsko vrednost, od teh pa posebno tiste predmete, ki dobro »gredo«, po katerih je večje povpraševanje.

Žrtve te črne bratovščine so po navadi posamezniki — ljubitelji, pa tudi ustanove, kot n. pr. muzeji in galerije. Res je, da varuje te ustanove kader poznavalcev starin in učenjakov, vendar se zgodi, da tudi ti nasedejo genialnim ponarejevalskim trikom. Seveda sta v tem primeru, ko se vsa stvar odkrije, blamaža in posmeh toliko večja, ker so pač prizadeti strokovnjaki in znanstvene ustanove. Včasih se taki primeri razvijejo v pravcate procese s svetovnim odmevom. Taka je bila n. pr. afera tako imenovane »Saïtaferneve tiare«, ki je zbudila izredno zanimanje v svetu in ki zasluži, da si jo priključimo nekoliko v spomin.

Leta 1896. je dopotoval na Dunaj neznan trgovec iz Rusije s čudovitim, izredno vrednim zakladom arheoloških predmetov. Krona vse te zbirke, ki da je bila izkopana na mestu porušene grške kolonije Olbie, pa je bila velika zlata tiara, poklonjena, sodeč po grškem napisu, od grških kolonistov skitskemu kralju Saïtafernu leta 200 pred Kr. rojstvom. Ves zaklad je ponudil judovski trgovec Kochmann iz Orčakova v nakup cesarskemu dvornemu muzeju. Večina znanstvenikov, pa tudi večjih zbiralcev je bila navdušena nad krasnim umotvorom, le ravnatelj muzeja B. Bucher in svetnik Leisching sta dvomila o pristnosti izkopanine ter sta nakup odklanjala. Prvemu je bila tiara sumljiva predvsem zaradi tega, ker je bila sicer poškodovana na mnogih mestih po udarcih in vzboklinah, toda noben bistveno važen del reliefne obdelave, ki je sicer najbolj eksponirana, ni bil poškodovan. Vendar bi muzej kljub temu tiaro kupil, če bi najditelji ne zahtevali previsoke kupščine. Tiara je nato z ostalim zakladom potovala v Pariz. Bila je ponudena v nakup loubreskem muzeju. Po natančnem pregledu s strani strokovnjakov jo je kupila komisija, ki so jo tvorili evetovi vse tedanje francoske znanosti, za vsoto 200.000 fr. Posredovalec Vogel je prejem denarja hitro potrdil in izginil iz Pariza. Kasneje je izjavil, da je pri stvari zaslužil le 74.000 fr. Medtem pa je tiara romala v Louvre v stekleno vitrino, razstavljena na ogled obiskovalcem. Toda glasovi, ki so trdili, da je krona ponarejena, niso utihnili. Posebno ruski znanstveniki so trdili, da je tiara moderen falzifikat. Prof. Stern, ravnatelj muzeja v Odesi, je to misel povsem jasno izrazil na kongresu ruskih arheologov v Rigi. Seveda je temu odločno ugovarjala skupina francoskih učenjakov in tiara je ostala v Louvreu. Do leta 1905. je vprašanje okrog zagonetne krone ostalo nerešeno. Medtem so bili ponarejevalci tako nesramni, da so ponudili zopet sličen zaklad Britskemu muzeju, ki pa je nakup takoj odklonil. Nenadoma pa so v ta idilični

Saïtafernova tiara, eden najznamenitejših primerov iz ponarejene umetnosti.

mir vdrle temne govornice o nepristnosti tiare. Višek so dosegle, ko je neki boem-umetnik z Montmartra izjavil, da je on sam tiaro napravil. Kasneje je to zanikal in je smehljalje dejal, da je to govornico začel zato, da bi se dokončno rešilo to vprašanje. In kakor potres je delovala povest nekega pariškega juvelirja, da je sam videl v Odesi, ko je to tiaro izdeloval ruski zlatar in graver Ruhomovski. Pričela se je srdita borba za in proti pristnosti tiare. Zagovorniki njene pristnosti so med drugim tudi trdili, da je to taka umetnina, da, odkar je mrtev Benvenuto Cellini, ne poznajo nobenega živečega umetnika, ki bi jo bil v stanu izvršiti. Kljub temu pa je vodstvo louvreskega muzeja tiaro odstranilo iz zbirke in pričelo iskati zveze z Odeso. Dne 25. marca 1903 pa so dobili iz Odesa sledečo brzojavko: »Odesa, 25. III. 03. Graver Izrael Rouhumovski, stanujoč v Odesi, Uspenskaja Nr. 36, izjavlja z vso gotovostjo, da je avtor tiare. Izpoveduje, da jo je izvršil l. 1896, po naročilu nekega moža iz Kerča. Rouhumovski izjavlja, da je pripravljen potovati v Pariz, da bo tam dokazal svoje trditve, če se mu hoče dati kot sredstvo za potovanje 1200 frankov.«

Razumljivo je, kako je ta vest vplivala na razgrete duhove pariške družbe. Casopisne polemike so se še pojačale in naposled je bil graver povabljen v Pariz, kjer si je inkognito najel sobo v hotelu Central. Kljub temu pa so ga novinarji hitro poiskali, vsi ilustrirani časopisi so objavili njegov portret in podobo tiare. Kmalu je bil oblegan od množice radovednežev, ki so iskali njegove avtograme. Preiskava, h kateri je bil klican Rouhumovski, je nato dognala sledeče: Tiaro je v resnici napravil graver po naročilu nekega človeka, češ da jo misli darovati kot jubilejno darilo nekemu arheologu. Prinesel mu je tudi literaturo, kjer si je lahko poiskal primerne vzorce. Komisija je kasneje te knjige tudi odkrila. Graverju so dali nato neko delo v preizkušnjo in hitro spoznali, da je njegovo delo s tiaro sorodno, sicer pa je Rouhumovski krono točno v podrobnostih opisal, čeprav mu je niso pokazali. Tako se je končala doslej ena največjih ponarejevalskih afer, tiara je romala v muzej dekorativne umetnosti. Louvre je bil ob denar, vse skupaj pa je že močno prekril prah pozabljenja.

Ponarejanje umetnin je posebno narastlo v 19. stoletju, ko so se pričeli na veliko formirati muzeji, javne in privatne galerije in ko je izredno narastlo zanimanje za starine. Posebno vdor ameriških »ljubiteljev« v Evropo je rodil nov val ponarejanja. Amerikanci v veri, da se dá z denarjem doseči vse, hočejo dobiti tudi umetnostne zbirke kar »na veliko« in ker so v zadnjih desetletjih dobra umetnostna dela že redkost, je jasno, iz kakšnega blaga so sestavljene ameriške kolekcije. Znana je šala, ko je neki znani slikar po ogledu ameriške umetnostne zbirke dejal gospodarju, da je on pač edini original vse kolekcije. Na velike zahteve bogatih Amerikancev so odgovorili ponarejevalci umetnin tudi v velikem stilu. Njihova iznajdljivost je včasih naravnost genialna. Vso spretnost teh »umetnikov« izpričuje sledeča zgodba, ki se je odigrala v glavnem v Ameriki in Italiji. Nek trgovec z umetninami je naročil dobremu kopistu, naj na staro slikarsko osnovo kopira neko Rembrandtovo podobo. Seveda tudi slikarjevo signaturo. Trgovec je nato sliko »popravil«. Preložil je Rembrandtovo signaturo s tempero, to polje je poslikal z oljnatimi barvami in napravil novo signaturo nekega izmišljenega slikarja s poštenim dodatkom: »kopija po Rembrandtu«. Podobo je nato poslal v Ameriko nekemu svojemu »zaupniku«, istočasno pa je poslal na ameriško carinsko postajo anonimno pismo, kjer svari uradnike pred tako in tako podobo, ki da je prava Rembrandtova umetnina, pa jo hoče nekdo vtihotapiti kot malovredno kopijo. Glavno vlogo je nato odigral »pošteni zaupnik«. Ko je prišel na carinarnico po podobo, so ga sprejeli uradniki z zmagošlavnim smehljanjem — češ oni že vedo, kakšno kopijo da je naročil v Italiji. Mož se je upiral, ugovarjal, toda spretni mejači so izbrisali »lažno« signaturo in pod njo odkrili pravi, pristni Rembrandtov podpis. Nerad se je »zaupnik« vdal ter plačal kazni okrog 15.000 dolarjev, a prejel zato tudi uradno potrdilo o plačanju globe. Sedaj mu je bilo treba iti le do najbližjega zbiratelja, o katerem je vedel, da že dolgo želi dobiti Rembrandtov original, potožil mu je

Ponarejena Raffaelova slika Leona X.

svojo »smolo«, pokazal uradno potrdilo — in prodal falzifikat za 80.000 dolarjev.

Se eno zgodbo homo omenili, ki je zanimiva zaradi slavnih oseb, ki v njej nastopajo, kjer pa je imela besedo prav tako črna umetnost. Vsem je znana slavna Raffaelova slika Leona X., ki visi danes v galeriji Pitti v Firenzah. Leta 1523. je ta papež umrl in sledil mu je Klemen VII. iz rodu Medicejcev. Da bi se poklonil novemu papežu, je potoval v Rim mantovski vojvoda Federico II. iz rodbine Gonzaga. Na svojem potovanju se je ustavil v Firenzah, kjer je v medicejski palači videl ta sloviti Raffaelov portret. Ko je prišel v Rim, je izrazil papežu željo, da bi mu to podobo poklonil. Ta je ustregel njegovemu želji in je naročil Ottavianu de Medici, da sliko vojvodi izroči. Toda umetnost ljubečemu Medicejcu ta stvar ni šla v račun. Poklical je Andrea del Sarta ter ga prosil, naj mu sliko natančno kopira, vojvodi pa se je izgovoril, da mu bo sliko kasneje poslal, češ da mora popraviti okvir. Sarto je naročilo izpolnil tako popolno, da ni bilo med podobama skoraj nobene razlike in kopija je romala v Mantovo. Kakšnih dvajset let kasneje je prišel v Mantovo G. Vasari, ki je bil učencem Andrea del Sarta. Ko si ogleduje v družbi z Raffaelovim učencem Giuliom Romanom umetnostno zbirko, se ustavi slednji pred domnevnim Raffaelovim originalom in poln hvale govori o podobi. Vasari ga prekine, češ da je podoba kopija. G. Romano se upre, češ on dobro ve, da je original, saj vidi vendar na podobi svoje lastne poteze s čopičem, ko je pomagal mojstru izvrševati sliko. »Potem pa ste pozabili svoje lastne poteze,« mu odgovori Vasari ter mu pove vso zgodbo. Kasneje so vzeli podobo iz okvira in v resnici na robu opazili signaturo Andrea del Sarta. In v resnici je kopija tako popolna, da so še v 19. stoletju mislili, da je to Raffaelov original.

Teh nekaj zgodb naj skromno ponazori umetnost ponarejevalcev. Naj bodo te vrstice tudi našim zbiralcem v memento, kako ne morejo biti nikoli pri nakupih umetnin dovolj previdni, da se obvarujejo proizvodov črnih umetnikov. Sicer pa pri nas ta obrt še ne cvete v tako bujnem cvetju kakor drugod po svetu. Vrh tega pa naši zbiralci gotovo niso tako lahkoverni kakor tisti tuji ljubitelji, ki je kupil krasno grško vazo, posebno vredno še zaradi tega, ker je bila datirana, in sicer: »350. leta pred Kristusovim rojstvom«.

(Podatki po P. Endel: »Fälscherkünste«, Leipzig 1909.)

Ljubezen rož je sladka

Stvarstvo, to čudovito božje stvarstvo, ki ga mi ljudje še tako malo poznamo in razumemo, se je v svojem večnem boju za obstanek tako izpopolnilo, da moremo nad njim samo strmeti. Posebno rastline se razlikujejo od ostalih živih bitij po svoji izredni prilagodljivosti podnebnim in zemeljskim prilikam. V svojem boju za obstanek imajo rastline najbolj čudovite, tehnično in praktično najpopolnejše priprave, ki služijo oploditvi oziroma razmnoževanju.

Vprašanje, ki nastane, zakaj so prav rastline tako iznajdljive v boju za ljubezensko in materinsko doživetje, si lahko tolmačimo samo tako, ker se rastline ne morejo premikati iz kraja v kraj in torej nujno potrebujejo naprave in pomočnike, ki jim lahko nudijo vir življenja — cvetni prah. Pomočnikov, prinašalcev peloda, imajo cvetice pač mnogo, saj jih za cvetni prah goste s sladkim nektarjem. Tudi vonji, oblika in barva cvetov ter pri nekaterih rastlinah celo brstje imajo samo namen privabiti čim več svatov s pelodom. Velik dobitnik cvetic je tudi veter oziroma zrak, ki nosi v toplih majskih nočeh na milijarde zrnč življenjskega prahu preko gozdov, njiv in trat.

Da si bomo mogli ustvariti vsaj nekoliko jasno sliko o ljubezenskih tajnah in o svatbenih običajih pri naših domačih in tujih rastlinah, si oglejmo nekaj primerov.

Po naših vrtovih vzgajajo kaj radi lepo okrasno rastlino juko (yucca), ki spada v družino lilij in je v tesnem sorodstvu s draceni. Tudi listi so draceninim še najbolj podobni, le da so jukini sivkastomodri, ostri in se končujejo v trdo in ostro bodico. Ko je rastlina dovolj stara, prične cveteti. Iz srca požene 1—1½ m visoko steblo, ki nosi več velikih belih zvonastih cvetov, ki so dvo-spolni in se sestojijo iz venca prašnikov in pestičev, na katerih imajo brazde posebno brazdno jamico. Posebne priprave ni in bi morala ostati rastlina neoplojena, če ne bi narava preskrbela na drug način za njene potomce.

V topli poletni noči, ko si zaželi ljubezni jukin cvet, se zbudi materinstvo v drobni beli ali sivkasti žuželki, ki je čez dan mirno sedela na cvetu, ne da bi jo kdo opazil. Žuželka je še najbolj podobna molju in se tudi imenuje jukin molj. S posebno cevko prebode cvet in jo zarije v neoplojeno plodnico. Tu zaleže drobna jajčeca. Do tu ni nič nenavadnega. Toda drobna žuželka še ni zadostno preskrbela za svoj zarod, ki bi moral poginiti, ko bi se posušil neoplojeni cvet. Zato zleze s cveta in se povzpne na drugega, kjer ne izleže novih jajčec, marveč nabere lepljivega cvetnega prahu in ga s pomočjo glavnice in prednjih nog zgnete v kroglico, ki jo zanese nazaj k prvemu cvetu, kateremu je zaupala svoj naraščaj, in jo vloži v brazdno jamico ter tako oprši cvet. S tem je jukin molj zadostil svoji materinski dolžnosti, obenem pa je kot ženitovanjski posredovalec zadovoljil po ljubezni hrepeneči cvet.

Oprašeno semenje se v plodnici naglo razvije in služi tudi kot hrana ličinkam jukinega molja. Vendar ostane

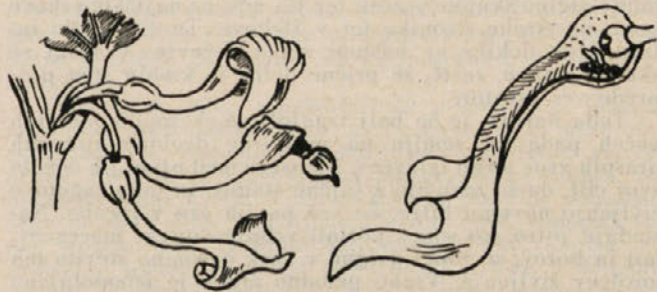
dobra polovica semena celega, ker prej dozori. Iz zrele plodnice se spuste ličinke na zemljo, kjer se v primeren skrivališču zabubijo. Ko pa se naslednje leto odpro jukini cvetovi in hrepene po ljubezni, izleze iz bube njihov dobitnik in krvnik, da opravi v temni noči skrivnostno delo.

Naše vrbe, te mirne in žilave rastline, ki krase izvirke, potoke in reke, poznajo celo vrsto zvijač, kako pridobiti cvetni prah in tako zagotoviti življenje potomcev.

Kaj bi rekli ljudje, če bi se n. pr. kakšen 30letni mož naenkrat spremenil v žensko, ali ženska v moža? To bi bilo razburjenja in pisanja! Pri vrbah pa se to dogodi, čeprav bolj redko.

Kot vsi vemo, so vrbe dvodomne rastline in ima vsak grm ali drevo le cvete enega spola. Ti cveti so brez vsakih privlačnih cvetnih listov, torej izrazita vetrocvetka. Ker pa je njen pelod lepljiv in ga veter ne more odtrgati od prašnice in z njim oploditi pestičnih cvetov, si mora vrba pomagati na drug način — z žužkami. Vsak cvet, moški in ženski, izloča iz posebnih žlez sladki nektar, poleg tega pa nudijo prašni cvetovi čebelam še hrano — cvetni prah. Čebele, te najboljše opraševalke, letajo od prašnega na pestični cvet in ju oprašujejo. Medsebojna oprašitev, ki tako slabi pleme, je torej popolnoma izključena.

Vrbe pa gredo v svoji umetnosti še dalje. Ker so silno odporne, so se njihove družine naselile daleč na sever. Zaradi mraza in neugodnih vremenskih razmer pa manjka v teh krajih njihovih ljubezenskih pomagačev — čebel. In kaj napravi vrba? Enotavno ne proizvaja več klejastega cvetnega prahu, ampak suhega, ki ga lahko tudi veter raznaša. Torej se je vrba iz žužkocvetke spremenila v vetrocvetko.

Podraščevi cvetovi.

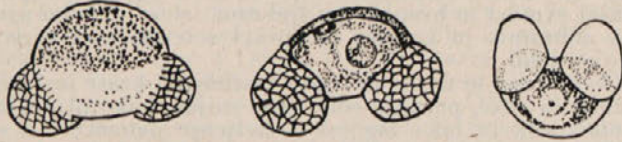
Sem ter tja po naših gozdovih raste nekaj vrst nekakšnih vzpenjalk, ki jih prištevamo v družino aristolohij in se jim pravi po naše podrašci. Te rastline so nekoliko strupene in jih v zdravilstvu rabijo proti kačjemu piku. Podraščevo cvetje je nezatno in se sestoji iz podolgovate cevke, ki se na koncu končuje v jezičkast listek, pri plodnici pa se razširi v okroglasto votlino. Barve je rdečkastoumazanorjave ali zelenkastorumenkaste in spominja na gnijoče organske snovi. Ta barva je glavna vaba za mušice, ki se preživljajo z gnijočimi snovmi. Tudi vonj, ki ga cvetje razširja, spominja na gnijoče meso. Notranjost cvetne cevke je porasla z dlačicami, ki so obrnjene navznoter. Zaradi smradu in barve obkroža cvetje podrašca polno mušic, ki silijo tudi v cvetno čašo, da bi se napile le njim prijetnih sokov. Mušica ima pot v cvet odprto, toda ko je enkrat v njem, ne more zaradi nasproti ji stoječih dlačic več oditi. Uboga jetnica prične obupen ples po odprtini in išče izhoda. Rešitev je le ena: ako je bila mušica že prej v kakem drugem podraščevem cvetu, kjer se je naprašila s cvetnim prahom, ji ta da ključ do svobode. V obupnem kroženju po votlini se mušica dotakne večkrat pestiča, ki tiči v sredi, ter ga oprši. Takoj po oprašitvi se prično v

Jukin molj oprašuje.

cvetu bistvene izpremembe. Na razburjeno jetnico se osuje nov cvetni prah, dlake, ki so doslej branile izhod, ovenejo in se zvijejo, tako da najde mušica pri ponovnem obupnem kroženju izhod prost. Takoj po končani ljubezni se jeziček na zunanji strani cevke zvije in jo zapre. V cvetu je umrla ljubezen, v njem pa se budi nov čut — materinstva.

Mušica pa je kot moški. Ne spametuje je nobena zabloda in past, temveč sili še naprej v druge cvetove, v novo nevarnost.

»Zvepleni dež«. Cvetni prah smreke, bora in jelke.

Še preden so rastline prestopile iz morja na kopno, je bilo njihovo spolno življenje skoraj čisto živalsko. Semenske stanice so priplavale s svojimi bički k jajčni stanici in ženitovanje je bilo opravljeno. Zanimivo je, da najdemo še danes pri niže organiziranih rastlinah, pri mahu in praprotilih, da se izvrši oploditev potom deževnih ali rosnih kapljic.

Pri naslednji vrsti rastlin, pri više organiziranih gobah, pa prenaša cvetni prah veter oziroma zrak. Vendar so prevzele gobe tudi to navado od najmanjših živih bitij enostaničnih alg.

Po mlakužah žive te alge, ki se izredno hitro razmnožujejo, tako da prepredejo kmalu vso površino. Toda sonce in veter posušita mlakuže in ves zarod bi moral poginiti, če bi ne iznašel drugega sredstva, ki mu omogoči prav za prav večno življenje. Ko sonce in veter pričneta sušiti mlake, se združijo posamezne stanice v skupek, ki se obda s precej močno kožico, ki jih varuje pred pekočimi sončnimi žarki. Ko je voda že izhlapela in se je dno razsušilo in zdrobilo, dvigne veter izsušene in lahke algine skupke v zrak ter jih nosi na najvišje vrhove gorá, na strehe, zvonike ter v žlebove. Tu životarijo toliko časa, dokler ne nastopi zopet deževje. V vlagi se skupek napne, raste, se prične deliti in kmalu spet preprede ves prostor.

Toda narava je še bolj iznajdljiva. V toplih poletnih nočeh pada na zemljo na milijarde drobnih rumenih prašnih zrn naših iglavcev. Na tisoče med njimi jih doseže svoj cilj, da se združijo z jajčno stanico in tako zagotove življenje novemu bitju. Še več pa jih gre v izgubo. Naslednje jutro, ko sonce pozlati vrhove smrek, macesnov, hoj in borov, se zopet dvigne v zrak ogromno število teh nosilcev življenja. Vsako pelodno zrnce je izpopolnjeno z mikroskopsko majhnim balončkom, napolnjenim z zrakom. Zaradi sončne toplote se zrak v tem balončku razgreje, zaradi česar postane lažji ter se dvigne v zrak. S seboj pa nosi za ljubezni željne pestiče vir življenja — cvetni prah. Kot vidimo, ni tehnika z izumom zračnih balonov dosegla ničesar novega, vse je že stara znanost matere narave.

Kdo še ni preživel lepe poletne noči v gozdu? Topli zrak prinaša poleg prijetnih gozdnih vonjev še ogaben duh po mrhovini. Če bi premagali stud in si v bledem luninem svitu ogledali kraj, od koder ta vonj prihaja, bi v svoje začudenje opazili, da proizvajajo neprijetni vonj vitke, umazanobelkaste gobe — smrdljivi mavrahi. Narava je pač zagonetna. Nekatere rastline odeva v bogastvo barv in prijetnih vonjav, drugim pa nudi tudi za ljubezenske pripomočke ogaben smrad in barvo gnijočega mesa. Tako je tudi s temi smrkci. Na klobučku te gobe se svetijo drobne sluznate kapljice, ki počasi drse raz njega na zemljo. Smrad je že privabil celo vrsto raznih hroščkov, ki se goste s tem le njim prijetnim sluzom. V svoji razigranosti zaradi obilne pojedinje se prekučujejo in prerivajo, tako da se vsi pomažejo s sluzom. Toda narava ne da ničesar zastoj. S prvim svetlikanjem pospravijo hroščki zadnje kapljice z že razpadajočega mavraha, ki je žalostno nagnil klobuček ter bo po opojnih urah ljubezni truden razpadel. Nastajajoča svetloba

prežene ponočnjake, ki nosijo na svojem telesu s sluzom vred tudi nešteto trosov razpadlega smrkca. Ker žive ti hroščki večinoma po luknjicah v zemlji in si doma tudi čistijo svoje obleke, raztresejo okoli sebe nešteto trosov, ki poženo novo podgobje smrdljivega mavraha.

V naravi pa ne teče vse tako gladko. Cestokrat so cvetke tudi opeharjene, kajti med njihovimi stalnimi gosti je tudi precej tatov, da celo roparjev, ki nočejo z oprasovanjem plačati sladkega nektarja, temveč iščejo le dobička, pa napadajo ubogo cvetko in jo v svoji sladkosnedni strasti celo umore.

Med temi tatovi in roparji so najbolj znani debeli čmrlji, ki se v svoji požrešnosti ne boje niti uboja. Po vrtovih, na oknih in balkonih cveto vsem znani ljubki kapucinarčki. Ti cvetovi izločajo precej medu, ki se izceja v dolgo cevko. Cvetna čaša je prirejena le za sprejem drobnoglavih dolgorilčkarjev, ki jim nosijo cvetni prah, za plačilo pa dobe medicino. Pred tatovi je zavarovan vhod v cvet z daljšimi in krajšimi dlačicami. Tako tudi čmrlj zastoj poizkuša s svojo debelo glavico priti po naravni poti do medu. Toda brihtna glavica drznega roparja si pomaga drugače. Z ostrimi, kleščam podobnimi

Čmrlj se ne meni za prepovedan vhod, saj ima vsaka hiša še stranska vrata.

čeljustmi pregrizne na zunanji strani cevko, vtakne vanjo svoj rilček in posrka ukradeni med. Zadovoljno brundajoč poleti na drugi cvet, da še tega opehari.

Tisoče in tisoče je vrst ljubezni pri rožicah, druga lepša, skrivnostnejša in zanimivejša od druge. Roka, ki je vse to ustvarila in vse to vodi, mora biti res mogočna, vserezumevajoča in ljubeča. Med temi tisoči sem izbral le nekaj drobnih primerov, da jih premislimo in se poglobimo vanje, da vsaj nekoliko spoznamo veličastni, tako malo znani notranji svet onega dela stvarstva, mimo katerega hodimo brezbržno dan za dnem in ki mu pravimo — rastlinstvo.

(Nadaljevanje s strani 204.)

usta polna, zamenjujete z resnico. Laž vas razjeda, hudič vam moti pamet!»

Prekinila ga je žena s črno ruto na glavi, dvignila svoje žuljave roke in ga rotila: »Popotnik, ki govoriš, kakor da te je sam Bog poslal, povej nam ubogim, kdo si! Povej nam, dobri mož, kaj nam je storiti?»

»Razbijte naočnike, ki vam jih je sam hudič obesil, na tisočero koscev in glejte okrog sebe z očmi, ki vam jih je Bog dal. Ne verjemite hudiču, ki hodi po cestah, vas zaustavlja, šepče in hujska. Pljunite vsakomur v obraz in z bičem ga udarite, ko vam bo legal! In kje je resnica? Tudi ta je med vami, v evangelijih je zapisana.

Zadnje besede je spregovoril dobrotno, s toplim glasom krepkega starčka, pogledal še enkrat vsakomur v oči in izginil. Ni ga bilo več na skali, nikjer ga ni bilo.

Ljudje so klenili na zemljo, jo poljubljali in močili s solzami, mnogo pa jih je bilo, ki so godrnjali.

Brat moj, sin slovenske matere, premisli in premišluj, s kakšnimi očmi se oziraš okrog sebe. Ali si tudi ti zgrabil za vražje naočnike!?

Bajke in resnica o maratonskem teku

Ciril Šoukal

»Kdo je bil prvi maratonski tekač?«

Nešteto krat si to vprašanje zastavljajo športniki, toda le redkokateri zna pravilno pojasniti legendo o maratonskem tekaču.

V grški književnosti naletimo na lepo pripovedko o maratonskem tekaču samo na dveh mestih. Po tej pripovedki naj bi bil neki atenski vojščak po zmagi na Maratonskem polju v letu 490 pred Kristusovim rojstvom pritekkel z bojišča v Atene, da je meščanom javil zmago, nato se je mrtev zgrudil na tla. Zanimivo je, da nam o tem maratonskem tekaču prav nič ne ve povedati Herodot, dasi nam je podal klasičen opis maratonske bitke. Še posebno je zanimivo, da je Herodot zapisal o maratonski bitki nešteto prigod, ničesar pa ni povedal o maratonskem tekaču. Tudi ostali opisi maratonske bitke ne vedo nič o maratonskem tekaču.

Bajka o maratonskem tekaču je nastala šele 600 let po maratonski bitki, ko je bila Grčija že pod rimskim cesarstvom.

Grški pisatelj Plutarh, ki je živel od l. 46 do l. 120 po Kristusovem rojstvu, prinaša v svojem opisu: »Ali so bili Atenci slavnejši v vojnah ali v znanosti« naslednje: »Kakor pripoveduje Heraklides Pontikos, je prvi prinesel novico o zmagi na Maratonskem polju Thersipos, doma iz občine Eroidai. Večina zatrjuje, da je bil to Eukles, ki je po končani bitki na Maratonskem polju pobegnil z bojišča in ves v orožju in preznojen prišel do prvih atenskih hiš, kjer je spregovoril le besede:

»Veselite se, tudi mi se veselimo!« Nato se je zgrudil mrtev na tla.

Pri Lukianu, ki je živel od l. 120 do l. 180 po Kr. rojstvu, najdemo o maratonskem tekaču naslednjo pripoved: »O napakah pri pozdravljanju ljudi« razpravlja Lukian o okusu one dobe in se navdušuje za pravilno pozdravljanje. V tej razpravi je Lukian zapisal tudi nekaj primerov iz filozofije in iz zgodovine. Po zgodovinskem primeru zaključuje Lukian, da je bil prvi, ki je uporabil pozdrav: »Veselite se!«, tekač Filipides, ki je pritekkel z maratonskega bojišča in zaskrbljenim ljudem, ki so čakali na izid bitke, povedal: »Veselite se, mi smo zmagovalci!« Ko je izustil te besede, je padel mrtev na tla.

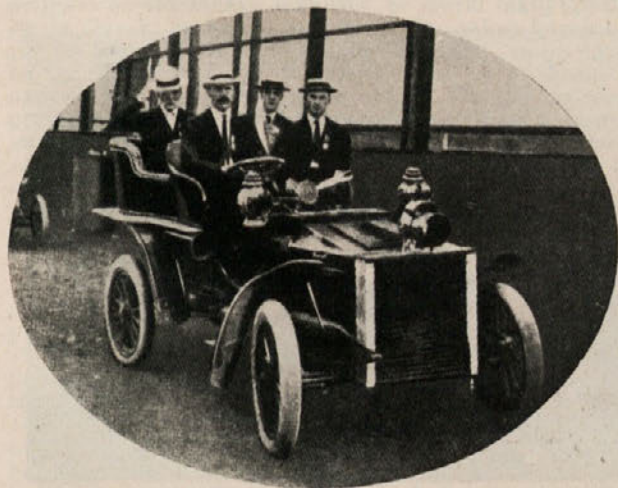
Iz obeh inačic te pripovedke je zanimiv zaključek, da se niti v enem opisu maratonski tek ne označuje kot športni napor, ampak je v obeh popisih predvsem poudarjeno narodno junaštvo. Maratonski tekač prinese novico o zmagi in z besedicama: »Veselite se!« na ustnicah umre. Etični smisel te pripovedke je zlasti poudarjen pri Plutarhu, ki je svojemu opisu dodal še nekaj podrobnosti.

Toda zgodovinska anekdota, četudi vzpodbudna, ne odgovarja vedno zgodovinski resnici. Anekdote in junaški opisi niso podvrženi ostri zgodovinski kritiki. Najprej nas preseneča ugotovitev, kdo je bil maratonski tekač. Dva opisa imata troje imen: Thersipos, Eukles in Filipides. Nedvomno je, da bi se bilo med ljudstvom ohranilo pravilno ime tekača, če bi bil ta dogodek ostal živ med grškim narodom. Filipides, ki ga v svojem opisu omenja Lukian, je znan tudi iz mnogih pripovedk. Filipides je bil po poklicu sel (hemerodromos, kar pomeni tekač); Filipidesa so poslali Atenci še pred bitko na Maratonskem polju v Sparto, kjer je prosil Spartance za pomoč proti Perzijcem. Spartanci tedaj iz verskih razlogov niso mogli priti na pomoč. O tem važnem političnem poslanstvu, ki nikakor ni bilo športno delo, pripoveduje Herodot mnogo romantičnih zanimivosti. Lukian je pa kar prenesel opis maratonskega teka na Filipidesa. Tudi Plutarhova pripovedka o maratonskem tekaču ni popolnoma zanesljiva.

Toda naj bo kakor koli, opis maratonskega teka ni zadostno izpričano zgodovinsko dejstvo in je samo ena izmed mnogih junaških bajk. Vendar zaradi tega narodnostni in etični pomen maratonskega teka ni nič manjši. V zgodovini je brez števila takih pripovedk, ki ne morejo prenesti zgodovinske kritike in vendar je prav v takih pripovedkah mnogo zgodovinske resnice. Narodna zavest in narodno čustvovanje se mnogo bolj budita z junaškimi pripovedkami, polnimi fantazije, kakor pa s suhimi in golimi zgodovinskimi dejstvi, katerim manjka slednji prizvok junaštva. V tem smislu želimo in tudi moramo gledati na maratonski tek in na maratonskega tekača.

Narodni in etični pomen maratonskega teka je imel pred očmi tudi ustanovitelj modernih olimpijskih iger baron Pierre de Coubertin, ko je to zgodovinsko bajko o maratonskem tekaču sprejel v redni spored olimpijskih iger. Vsa kratka zgodovina olimpijskih iger od leta 1896 dalje potrjuje pravilnost in daljnosežnost te njegove odločitve.

Tudi stara grška upodabljaljoča umetnost ne pozna nobenega umetniškega dela, ki bi govorilo o maratonskem tekaču. Sodobna upodabljaljoča umetnost ga že pozna. Prvi, ki je upodobil lik maratonskega tekača, je bil kipar Maks Kruse. Njegova sijajna plastika »Zmagali smo« je prvo delo tega kiparja v letu 1881. Umetnik se pri svojem delu ni držal književne oblike, ampak je svobodno upodobil golega mladeniča, ki teče z dolgimi nogami. V desnici drži lovorjevo vejico, z levico pa se pritiska na srce; njegove moči so na koncu.

Maratonski tek 1904: predpotopni avtomobil, ki je spremljal zmagovalca Hicksa vso dolgo pot brez defekta. Hicksu pomagajo pri teku — danes nekaj nemogočega.

Maratonski tek 1908 v Londonu: Dorandu pomagajo skozi cilj, zaradi česar je bil njegov uspeh razveljavljen.

Še v večji meri pa so maratonski tek in maratonskega tekača oživile moderne olimpijske igre. Član francoske akademije znanosti in umetnosti Michel Bréal je pokazal veliko psihološko razumevanje, ko je leta 1895 predlagal ustanovitelj modernih olimpijskih iger baronu Pierru de Coubertinu, naj v spored olimpijskih iger sprejme tudi maratonski tek.

S tem sta postala maratonski tek in maratonski tekač ne samo več ali manj verjetna povest iz prošlosti, ampak resnica ne samo za Grke, marveč za ves svet.

Na sporedu novih modernih olimpijskih iger je maratonski tek našel svojo pravo mesto kot nadaljevanje teka, o katerem nam govori bajka. To so pokazale že prve olimpijske igre v Atenah. Za Grke je tedaj ta tek pomenil več kakor ves ostali športni spored; to je bil vrhunec in središče vsega tekmovanja. Prvi maratonski tek v Atenah je imel zlasti narodnostni poudarek; slednji Grk, ki se sploh ni menil za obnovljene olimpijske igre, je želel, da bi pri maratonskem teku zmagal njegov rojak. Ta želja je bila tako goreča, da je postala naravnost narodna zahteva.

Prvi moderni maratonski tek je bil v okviru prvih olimpijskih iger dne 10. aprila 1896. Ta dan se v Atenah ni menil nihče za nič drugega kakor samo za maratonski tek. Že v ranih jutranjih urah je bilo vse mesto na nogah. Do popoldneva je razburjenost ljudi še narasla. Na stadionu je bilo čez 50.000 gledalcev — za tedanje športne razmere nekaj povsem neverjetnega — na tisoče ljudi pa je zasedlo bližnje vzpetine, drugi tisoči pa so napravili živ zid ob zadnjem delu proge, ki se je končavala v stadionu.

Tekači so začeli teči. Ob dveh popoldne se je iz malega mosta na ravnini Maratonskega polja pognalo na skoraj 42 kilometrov dolgo pot do Aten 25 tekačev. Večina tekmovalcev je bila Grkov; med njimi so tekli še po en Francoz, Madžar, Amerikanec in Avstrelac. Proga je vodila od zgodovinskega Maratonskega polja mimo Charvatija, Arubelokipija do Aten; dolga je bila nekaj manj (nekako 40 km). Kot najresnejši tekmelec za prvo mesto je veljal Avstrelac Flack, ki je precej časa tudi tekkel kot prvi. Flack pa ni zdržal hitrosti, ki jo je uravnaval sam, in je onemogel, preden je prišel do cilja.

Nestrpno pričakovanje in nemir v atenskem stadionu in okolici sta rasla vsake četrte ure. Nihče se ni menil za tekme, ki so se odigravale v stadionski areni, čeprav so se tedaj Amerikanci proslavili s skoki, ki jih do tedaj ni še nihče videl. O poteku prvega maratonskega teka so občinstvu na stadionu poročali grški častniki, ki so na konjih hiteli nasproti maratonskemu tekaču.

Dolgo časa so bile vesti o poteku maratonskega teka za Grke zelo neugodne. Vodil je Avstrelac Flack. Ko pa je moral Flack zaradi izčrpanosti popustiti, je prišel na čelo vsem tekačem Grk — mlad kmet iz Amarusija, vasi blizu Aten. Ta vest je navdušila ves stadion. Sredi največjega pričakovanja je odjeknil topovski strel. To je bil dogovorjen znak, da je prvi tekač že blizu stadiona. Vsi ljudje so se dvignili s svojih sedežev in začeli siliti proti vhodu. Ljudje zunaj stadiona so navdušeno pozdravljali, mahali z robcami in narodnimi zastavicami. Razburjenost in veselje sta bila nepopisna.

Maratonski tek v Atenah 1906: tedanji grški prestolonaslednik teče s Kanadcem Sherringom na cilj.

V stadion je pritekel ves oznojen in zaprašen Luis, kmet iz atenske okolice, zavil en krog po tekališču in nato mimo kraljeve lože v cilj.

Grški prestolonaslednik Konstantin, pokrovitelj prvih olimpijskih iger, in knez Jurij sta čakala ob stadionskem vhodu in tekla ob Luisu vsak ob eni strani. Za njimi so tekli ostali sodniki. Grški kralj je vstal in pozdravljaj. Navdušenje je doseglo vrhunec. Stadion je grmel od navdušenih vzklikov, ljudje so od veselja jokali in se objemali. Na vsem stadionu ni ostal niti en gledalec ravnodušen.

Zmaga Luisa, ki je tekel 2 uri 58 minut in 50 sekund, za Grke ni pomenila samo športni uspeh, ampak je bil to zanje simbol stare in slavne grške zgodovine, ki je bil prenešen v sedanost. Navdušenje se je ponavljalo, kajti tudi drugi in tretji, ki sta prišla na cilj, sta bila Grka, šele četrti je bil Amerikanec.

Grški kmet Luis je prvi zares zgodovinski maratonski tekač. Bajeslovni, pravljичni tekači maratonski Thersipos, Eukles ali Filipides iz davnih dni grške zgodovine so postali resničnost. Iz Aten — s klasičnih tal filozofije, umetnosti in športa — je maratonski tekač tekel v vse velike in majhne države sveta, iz mesta v mesto, iz vasi v vas, od enega športnega kluba v drugi. Kmalu je poznal maratonskega tekača ves svet.

V dobi hitrosti, vozov, avtomobilov, letal in vseh sredstev mednarodnega prometa, ki zaradi naglice ubijajo človeka, je dobil pravljичni maratonski tekač svoje odlično mesto. Znova je zaživel v vsem svetu; nihče ga ni zasmehoval zaradi tega, ker je vreden pomilovanja in ker je prepočasen, ko se podi po daljni dolgi cesti, namesto da bi se peljal in tako hitreje prišel do svojega cilja. Ljudje so ga razumeli in so začutili, da more zares zmagati le oni, ki v trudu in znoju prebrodi vse težave in ne odneha toliko časa, dokler ne zmaga. Zaradi tega je vsak narod hotel imeti svojega maratonskega tekača, ki naj bi nekoč pritekel povedat svojim rojakom:

»Veselite se! Zmagali smo!«

Predaleč bi nas vodilo, če bi hoteli opisovati veselje in razočaranje posameznih maratonskih tekačev pri olimpijskih igrah in pri drugih tekmovanjih. Preveč bi bilo tega. Zato bomo opisali veliko tragedijo enega izmed teh tekačev in še eno razočaranje, ki so ga morali doživeti Grki s svojim maratonskim tekačem.

Nepozabno bo ostal zapisan v športno zgodovino maratonski tekač pri olimpijskih igrah v Londonu leta 1908.

Prvi maratonski tekač — zmagovalca Luis — je v l. 1896 v Atenah doživel zmagoslavje, ki ga še dolgo pozneje ni doživel nihče. Toda njegovo zmago je komaj mogoče primerjati s tragičnim porazom Doranda pri maratonskem teku leta 1908 v Londonu. Dorando je po trdem boju zadnjih kilometrov pritekel kot prvi na londonski stadion. Toda kdor ga je videl, kako je z utrujenimi nogami, ki jih je komaj vlekel za seboj, pritekel na stadionsko tekališče, je moral takoj spoznati, da je človek na koncu svojih sil. Po nekaj korakih, ki jih je pretekel po stadionskem tekališču, se je zgrudil na tla. Utrujeno se je dvignil in z vso voljo skušal teči naprej, toda zgrudil se je še enkrat. Ob tem žalostnem pogledu na tekača, ki je bil popolnoma izčrpan, je moral sočustvovati slednji gledalec. Nad množico gledalcev je zavladała nema tišina, ki jo je zmotil samo kak krik strahu v tem ali onem prostoru stadiona. Vse se je od-dahnilo, ko sta dva reditelja dvignila Doranda in mu vsak na eni strani pomagala, da bi prišel v cilj, ki je bil komaj nekaj metrov pred njim.

Komaj pol minute za njim je pritekel v stadion drugi tekač Amerikanec J. J. Hayes. Sveže in elastično je pretekel zadnjih 200 metrov do cilja in pretrgal ciljno vrvico. Njegovi rojaki so ga burno pozdravljali. Ko sta nato pritekla v cilj kot tretji in četrti Južnoafrikanec Hefferson in Amerikanec Forshaw v dobrem telesnem razpoloženju, je bil neprijetni vtis zaradi Dorandove telesne izčrpanosti nekako popravljen. Dorando je moral biti diskvalificiran kot zmagovalca, ker so mu pomagali reditelji, čeprav se je boril bolj, kakor se more boriti človek. Za zmagovalca je bil proglašen Amerikanec Hayes, ki je prišel na cilj kot drugi.

Amerikanec Hayes, zmagovalca v maratonu 1908.

Tako kakor pri prvih olimpijskih igrah leta 1896, tako je bila tudi deset let kasneje vsa Grčija na nogah, ko je bil na sporedu atenskih športnih iger maratonski tek. Tudi to pot so hoteli imeti Grki — kakor pred desetimi leti — na klasični progi Maraton—Atene svojega zmagovalca. Že dolgo pred pričetkom maratonskega teka je bil ves stadion do zadnjega nabit. Celo na vseh obronkih doline, v kateri je bil zgrajen stadion, je bilo vse črno ljudi. Vse je čakalo zmagovalca.

Toda namesto grškega zmagovalca je sprejel grški princ ob stadionskih vratih Kanadčana Sherringa. Stadion je sprva obnemel. Razočaranje je bilo preveliko. Nato pa je izbruhnilo silno in navdušeno odobravanje, ki ni bilo umetno narejeno. Zmagovalca so zasuli s cvetjem, saj je pošteno zaslužil. 42 kilometrov dolgo klasično progo iz Maratona v Atene je v hudi vročini grškega sonca pretekel v 2 urah 51 minutah in 25 sekundah.

Mc. Arthur je 1912 pretekel maratonsko progo v 2.36.54.4 urah.

Lepa in praktična božična darila

Kaj naj podarim svojim dragim za božič, je vprašanje, ki se ob tem času oglašča vsako leto znova. Letos pridejo v poštev zlasti praktične stvari, kajti za razkošne luksuzne igračke ni ne razpoloženja, ne denarja. S tem pa nočemo reči, da naj ta darila na božični mizi ne bodo izbrana čimbolj okusno in z ljubeznijo, kajti vsak še tako stvaren predmet se da oviti z bleščečim, pozlačenim in pisano poslikanim papirjem ter okrasiti z zeleno smrekovo vejico. Tudi prejšnja leta so imela največ vrednosti darila, katera smo izdelali doma sami z naj-

manjšimi stroški, letos pa je to postalo že skoraj nujno. Vsaka izmed vas ima gotovo veliko staro skrinjo ali košaro, polno najrazličnejših ostankov svile, baržuna, trakov in volne. Preglejte enkrat vse to in če ste vsaj malo spretni, lahko pričarate iz teh neznatnih pisanih krp najrazličnejša in zelo uporabna darila, ki bodo gotovo zelo razveselila obdarovance. Naše skice naj zlasti pomagajo tistim, ki same nimajo dovolj domišljije in tudi ne izkušenosti. Preglejte jih skrbno in počasi, gotovo bo vmes kaj uporabnega tudi za vas in za vaše drage.

jem, napolnjenim z vročo vodo, veste, kako neprijetno in tudi nezdravo je, če se z bosimi nogami dotikate vročega gumi-ja. V dveh urah je sešit praktičen ovoj za termofoor, in sicer iz rožnate svile in podložen z vatelnom ali pa bolj preprost iz rožaste flanele, ki vam je ostala od vaše zimske pižame. Tudi vaši prijatelji napravite tak ovoj za božično darilce, gotovo ga bo vesela.

1. Vaša hčerka bo gotovo zelo vesela tega mehkega puloverja iz rjastorjave mehke kunčje volne. Pleten je popolnoma gladko, vsa lepota je v tvorivu.

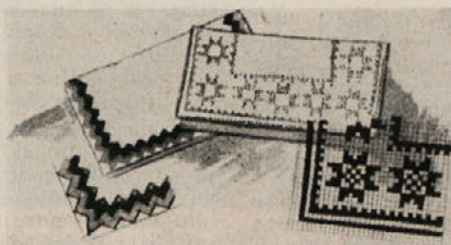

2. Iz raznobarnih trakov ali prog bleščeče svile lahko sami sestavite ta ljubki bolero, ki bo lepo izpopolnil vsako črno praznjo obleko. Kot barvne kombinacije pridejo v poštev svetloroza in vijolična ali črna in turkiznoodra ter druge.

3. Iz starih kartonastih škatel in kosa živopisanega kretona ali tobralka lahko

ustvarite sami to ljubko kaseto za šivalne potrebščine. Posamezne dele je treba najprej izrezati iz lepenke in jih prevleči z blagom. Pri pokrovu damo med blago in lepenko plast vate, katero pritrdimo z nekaj ubodi na lepenko. Posamezne, že prevlečene dele sešijemo z močno nitjo skupaj, na notranji strani pa pritrdimo pokrov.

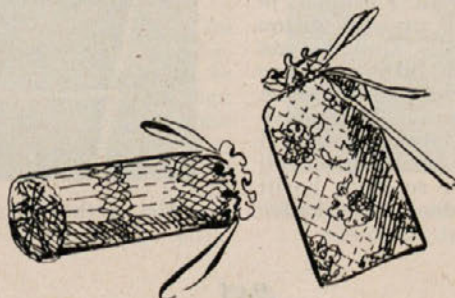

4. Zelo primerno božično darilce za vsakogar je na roko vezena torbica za servieto. Prva torbica na naši skici je okrašena z dvema vrstama krpic v rdeči in temnomodri barvi. Drugo pa krasi preprosta bordura križcev, ki so izvezeni z živobarvno pralno prejšico.

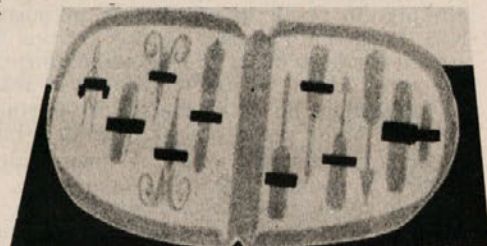

5. Topla vreča za noge, katero so poznale že naše babice, je postala letošnjo zimo zopet moderna. Sešita je iz temno-rjavega baržuna, podložena z debelo plastjo vatelina in obrobljena z ostanki kunčjega ali lisičjega krzna. Pri delu v hladni, nezakurjeni sobi bo neizogibno potrebna.

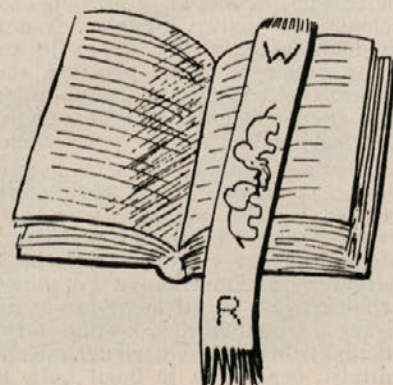
6. Če spite v nezakurjeni spalnici in si zvečer segrejete posteljo s termofo-

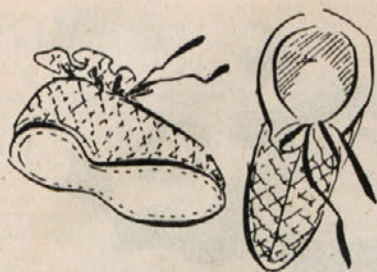
7. Dve ljubki moderni torbici: prva je iz rjavodrap karirastega volnenega blaga, druga pa iz vinkordečega baržuna ali diftina, bosta kot darilo dobrodošli vsaki mladi dami.

8. Vsaka žena bo prav posebno vesela enega izmed naslednjih darilc, predmetov, ki sicer niso neobhodno potrebni in prav zato se vsaka izmed nas tako težko odloči, da bi si jih nabavila sama. Na božični mizi pa bodo napravili veliko veselja. Najprej lepa in praktična manikira v etuiju iz živordečega mehkega usnja, ki se zapira s patentno zadrgo.

9. Če imate kake skrite risarske zmožnosti, lahko izdelate to lepo knjižno znamenje. Izrezano je iz debelega pergamenta naravne barve, poslikano s tušem.

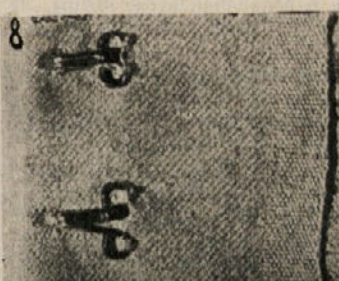
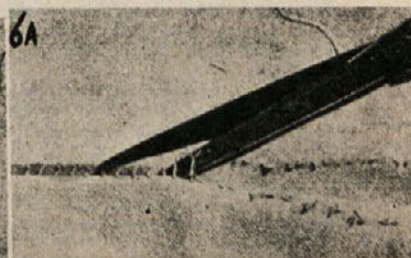
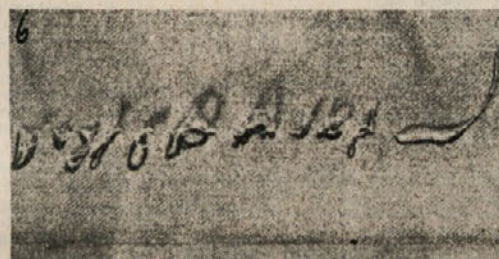
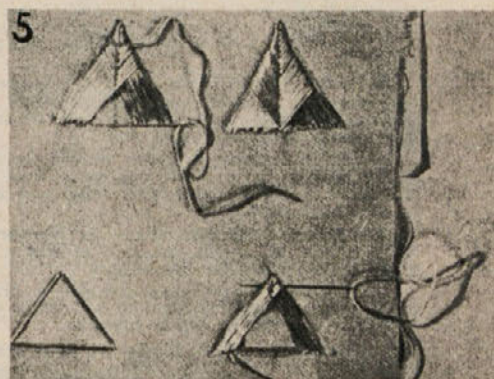
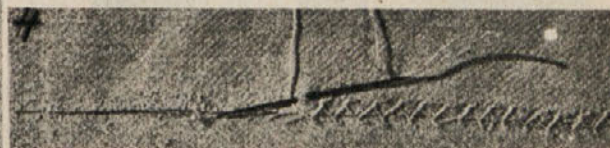
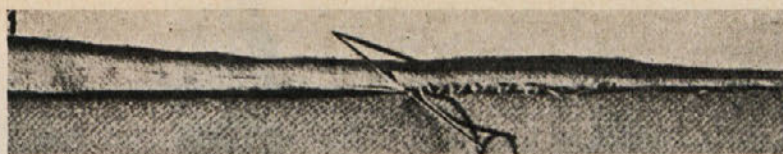

10. Tople nočne copatke iz prešite svile in podložene z vatelinom bodo gotovo osrečile vsako starejšo damo. Najprej je treba narediti kroj po kakoli stari copati ali čevlju, po katerem urežemo gornji del in podplat. Podložimo ju z vatelinom in prešijemo gornji del v obliki kvadratov. Nato prišijemo podplat na gornji del ter vpeljemo tri cm pod gornjim robom istobarvni trak, s katerim se copatka zavazuje.

11. Ljubek konjiček za vašega sinčka iz ostankov blaga ali kiobučevine. Mesto oči ima dva velika gumba, griva in rep sta iz črne volne. Nagačen je z vato ali starimi cunjami. Posamezni deli so sešiti skupaj z gostimi ovijalnimi vbodi.

12. Dobra krtača za lase in lep koščen glavnik ter stekleničica lasne vode bodo kljub svoji preprostosti razveselili vsako ženo, ki ima rada dobro negovane in bleščeče lase.

Šivalni vbodi, ki jih marate poznati

1. **Nevidni vbod**, s katerim sešijemo dva kosa volnenega blaga. Najprej zapognemo na vsaki strani dober centimeter nazaj, potem pa šivamo z lahimi vbodi, kakor kaže slika. Tak šiv je videti kot drobna guba in je obenem v okras.

2. **Krojaški vbod** (pikiranje) uporabimo, če hočemo pritrčiti krojaško platno na blago pri prednjiku in reverjih kostimov ali plaščev. Začnemo v levem kotu spodaj in šivamo precej gosto. Paziti je treba, da se vbodi na blagu ne poznajo.

3. **Ovijalni vbod**, s katerim pošijemo notranje robove obleke, da se blago ne cefra. Šivamo od leve proti desni. Pri gostih blagovih je dobro, da rob poprej nazobčamo (glej sliko), da se blago ne vleče.

4. **Križni vbod** uporabimo pri robljenju kril in plaščev, kjer je blago predebelo, da bi napravili dvojni rob. Paziti moramo, da šivamo dovolj plitvo, da se vbodi na pravi strani ne vidijo.

5. **Okrasne smuče** šivamo z debelo kordonet svilo v isti barvi kot je blago. Najprej napravimo trikot, kot ga vidite na skici levo spodaj, potem šivamo, kakor nazorno prikazuje naša slika. Pazite, da bodo vbodi dovolj ohlapni.

6. in 6A. **Navdarjanje**. Če hočete, da boste obe polovici prednjika, rokava ali krila vedno enaki, je dobro, da vpeljete po črti kroja dvojno nitko, in sicer tako nalahko, da se tvorijo majhne zanke. Nato nitke med obema kosoma blaga prerežite. Ostali vam bodo majhni koščki niti, ki jasno kažejo obrise črte ali risbe, ki jo potrebujete.

7. **Šivanje zank**. Najprej pritrčite 4 do 5 močnih nitk na dveh koncih, nato jih nagosto obzankajte. Najbolje je, če so zanke ozke in visoke, če so podolgovate, se slabo zapenjajo. Ko začnete šivati, pogledite gumb in pazite, da bo razdalja med obema koncema zanke manjša kot je širina gumba, če nečete, da se ne bo vedno odpenjal.

8. **Šivanje zaponk**. Prišijemo jo na treh koncih z gostimi, enakomernimi šivi. Vzamemo dvojni krojaški sukanec. Slika prikazuje eno dobro in eno slabo prišito zaponko.

Lepe praznje obleke

1. Zelo mladostna obleka iz vinskordečega krepa ima gornji del života in kratke rokavčke okrašene z istobarvnimi trakovi iz bleščeče svile. Iz istega tvoriva je tudi pas, ki se spredaj zavezuje v ljubko pentljo.

2. Praznična popoldanska obleka iz gladke črne svile ima gornji del života in dolge rokave iz črne volnene čipke. Vsa širina krila je zbrana na hrbtu. Obleka se zapenja spredaj z drobnimi črnimi gumbki.

3. Preprosta volnena obleka iz temnomodrega krepa ima plisirano krilo in jopico, ki je okrašena s širokimi našitimi progami iz istobarvnega krepsatena.

4. Mladostna praznična obleka iz črnega marokena ima v bokih precej nabrano krilo in kot edini okras veliko pentljo in drobne manšetke iz našite bleščice.

5. Elegantna črna dvodelna obleka ima popolnoma gladko ozko krilo in zelo dolgo jopico, ki je v pasu in na reverjih pošita s svileni vrivci. Kot dopolnilo nosimo v ta kostum mehko drapirano bluzo iz svetlorožnatega žoržeta (5a).

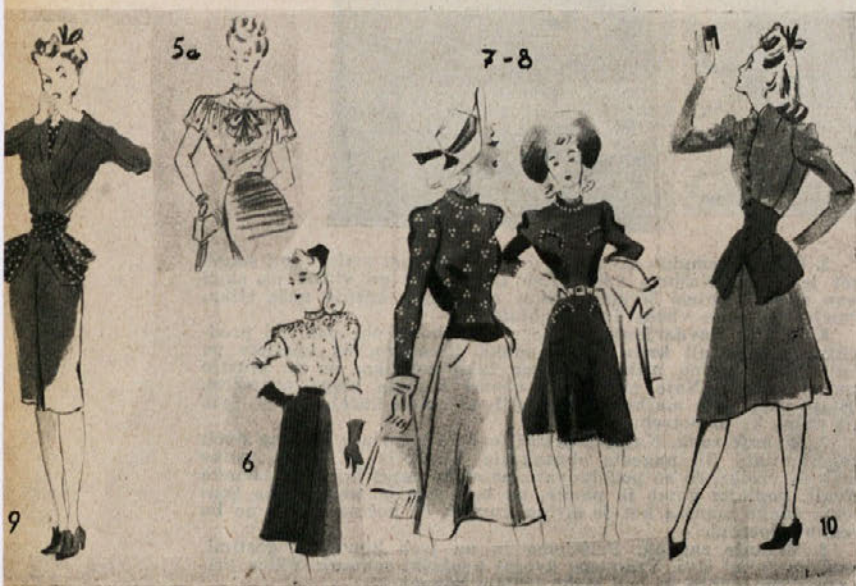
6. Gladko črno krilo lahko za gledališče ali koncert dopolnimo s svetlimodrim angora puloverjem, ki je slikovito pokrit s črno bleščico.

7. Vsak temnomoder ali črn pleten pulover bo kakor nov, če ga pošijete z drobno črno bleščico.

8. Zelo preprosta temnomodra obleka ima na spodnjem robu, okoli vratu, okoli rokavov in na žepkih drobno borduro iz živobarvnih biserov.

9. Ljubka volnena obleka iz temnomodrega krepa ima ovratnik in reverje krojene kot pri kostumu, v pasu pa široko drapirano pentljo, ki prehaja v dva proč štrleča žepa. Pas in drobna ovratna rutica so iz belomodre bleščeče svile.

10. Mladostna volnena obleka iz lešnikastorjavega krepa je krojena nad vse enostavno. Kot edini okras ima širok pas v obliki steznika iz čokoladnorjavega diptina. Na pasu sta pritrjena dva ogromna viseča žepa.

Božično pecivo

1. Lešnikovi piškotki. 150 g sladkorne sipe in 75 g drobno zmletih lešnikov je treba dobro vmešati s snegom 2 beljakov. Nato potresemo pekač z moko in razvrstimo za kavino žličko velike kupčke iz te mase po pekaču. Pečemo v zmerno razgreti pečici.

2. Lešnikovi rogljički. Vzamemo enake množine surovega masla, sladkorja, zmletih lešnikov in moke. Če vzamete vsakega 125 g, dobite približno 35 rogljičkov. Najprej mešamo surovo maslo, da se peni, dodamo potem vse ostalo in naredimo gladko testo, katero postavimo za pol ure na hladno. Nato testo tenko razvaljamo in izrežemo rogljičke v obliki polumesecev. Pekač potresemo z moko in pečemo 20 minut. Končno posipujemo rogljičke, ki naj bodo lepo zlatorumeno opečeni, s sladkorjem. Najvažnejše pri tem receptu je, da testo zelo hitro predelamo, da ne razpade.

3. Grenki mandljevi hlebčki. 375 g sladkorja mešamo z 2 jajci (ali jajčnim nadomestkom) pol ure, nato dodamo še 250 g drobno zmletih mandljev in nekoliko tanko nasekljane citronove lupine. Iz te mase naredimo drobne hlebčke, katere pečemo v zmerno razgreti pečici.

4. Cimetovi piškoti. Potrebujemo 3 cela jajca ali jajčni nadomestek, katera dobro umešamo s 100 g sladkorja, nekoliko vanilijevega sladkorja in zvrhano jedilno žlico cimeta. Nato dodamo 125 g moke, kateri primešamo veliko žlico pecilnega praška. Pekač rahlo namažemo s sirovim maslom ter razvrstimo po njem približno 6x8 cm velike pravokotnike iz te mase. Pečemo jih 10 do 15 minut, da dobijo lepo rjavo barvo, nato jih z ostrim nožem dvignemo s pekača in jih zavijemo, dokler so še gorki, v ozke zavojčke.

5. Medenjaki. Vzamemo 300 g enotne moke, 200 g sladkorne sipe, 2 celi jajci, 1 žlico medu, 8 stolčenih nagljevih žbic, za nožovo konico jedilne sode ter napravimo iz tega testo, katero zgnemo v za palec debelo štruco ter jo narežemo na 2 cm debele koščke. Pekač naj bo pomazan z maslom in posut z moko, preden položimo nanj te koščke, ki med peko zelo narastejo. Pečemo približno 25 minut v srednje razgreti pečici. Sveži medenjaki so zelo trdi, užitni so šele čez nekaj dni, ko malo odnehajo.

6. Orehove kroglice. 250 g drobno zmletih orehov, 250 g sladkorja v prahu dobro umešamo z 1 beljakom in 2 žlicama ruma ali kakega drugega žganja. Iz te mase oblikujemo kroglice, katere oblijemo s čokoladno glazuro in še vlažne povaljamo v naribani čokoladi. Na vrh vsake kroglice položimo košček oreha in pustimo, da se kroglice dodobra posuše. Če nimate čokolade za glazuro, pa povaljajte kroglice kar v sladkorni sipi.

7. Cimetove zvezdice. Potrebujemo 3 beljake, 300 g sladkorja, sok 1 citrone, 300 g mandljev in zvrhano kavino žličko cimeta. Sneg beljakov mešamo s sladkorjem 20 minut, nato dodamo citroninega soka. 4 velike žlice te mase damo na stran za glazuro. Nato primešamo še zmlete mandlje in cimet. Testo zvaljamo približno 1/2 cm debelo na deski, ki je potresena s sladkorjem. Nato izrežemo zvezdice, jih namažemo z glazuro in pečemo v ne preveč razgreti pečici 20 minut.

Moda po fantaziji: klobučki.
(Risba: Dagmar Kačer.)

Kuŕinja

Krompirjeva polenta. Skuhan in olupljen krompir pretlačimo, dokler je še gorak, na desko, kjer smo si pripravili četrtilogram enotne moke. Dodamo malo masla, eno jajce, za ŕcep soli. Testo hitro zgnemo, naredimo podolgovato ŕturo, ki jo narahlo zavijemo v moker prtii in jo kuhamo v slani vodi pol ure. Nato jo narežemo na prst debele rezine, ki jih zabelimo s praženimi drobtinami.

Zelo dober je domači zajec, če ga ocvremo kakor piŕčanca. Seveda ga je treba prej s soljo in limono natreti, da izgubi meso sladkoben okus. Ta naoin pripravljanja je pa za marsikoga v teh aŕasih nemogoē, ker zahteva preveē masti.

Mesni zvitki ali petelinēki. Ako nam je ostalo od peēnega zajca ali obare kaj mesa, ga lepo odloēimo od kosti, drobno zrežemo, osolimo, popoprano, dodamo peterŕilja in oprazene ēebulice, malo pretlaēnega kuhanega krompirja in eno jajce. Iz tega napravimo enakomerne kroglice, ki jih pokladamo v primerni razdalji na zvaljano testo. (Testo pripravimo iz enega rumenjaka, malo vode in 20 dkg moke.) Testo nato razrežemo, pomagamo robove v raztepenim beljakom in jih stisnemo skupaj. Te petelinēke skuhamo v slani vodi in zabelimo z ocvirki ali praženimi drobtinami. Zraven se poda solata.

Deset dobrif nasvetov gospodinji

1. Se tako staro in zamazano klobuēvinasto pokrivalo vam lahko služi na najrazliēnejŕe naēine, in sicer za podplate pri otroŕkih copatkah, za pas ali, če je lepe barve, za moderno mehko torbico. Klobuēvino je treba dobro namoēiti, potem se lahko razlika v vsako poljubno obliko.

2. Če vam je sir postal trd in suh, ga pomooite za trenutek v vrelo vodo, da se zopet osveži.

3. Če vas peēe v vratu, segrejte žliēico kisa in grgrajte kar se da vroēe, nato pogoltnite. Niē ne de, če malo peēe, pomaga pa le.

4. Zanesljivo preženete nahod, seveda če se vam ni ŕe dodobra razvil, ēe izpijete kozarec mlaēne vode, v katero ste kanili nekaj kapljic jodove tinkture. Če pa imate moēan nahod, ga preženete z vdihavanjem salmiakovega cveta.

Iz ostankov krzna

1. K strogo krojenemu ērnemu zimskemu kostumu z zanimivimi naŕitimi ŕepi bo izborno pristajal mladosten ŕirokokrajn klobuēek iz leopardovega krzna. Kot dopolnilo mehka torbica v obliki mufa iz istega krzna.

2. Elegantno pokrivalo iz ozelota, ki ima zadnji del drapiran iz mehkega blaga, lepo dopolnjuje mladosten temnorjav volnen plaŕeek z velikimi krznenimi gumbi. Tudi gornji deli praktiēnih in toplih rokavic so iz istega krzna.

3. K ērni ali temnosivi obleki iz vol-

nenega krepa izvrstno pristaja drobna ēepica, ki je napravljena iz repa srebne lisice ali kakega drugega dolgodlakega krzna. Obleka ima kot edini okras dve globoki preŕiti gubi, ki se zaēenjata pod vratom in prehajata v krilo. Pas iz ērnega semiŕa.

4. Preprosto temnorjavo popoldansko obleko iz krepsatena, katero krasijo le trije izrezljani kovinasti gumbi, dopolnjuje aparten klobuēek iz istobarvne klobuēevine, kombiniran s ŕiroko progo risjega krzna.

5. Malokatera moŕka srajca je tako obrabljena in razefrana, da se ne bi dala prenarediti v liēno ŕportno bluzo.

6. Ali veste, da peē veliko bolje gori, če zlijete na plamen nekoliko mrzle vode. Plin, ki se pri tem razvija, pospeŕuje gorenje.

7. Kadar je hud mraz, pazite zlasti na to, da nimajo otroci pretesnih ēviljev in rokavic, kar ovira krvni obtok in povzroēa ozeblino.

8. Kos prekajane slanine ali kaka suha klobasa ne bo plesnela, če jo dobro za-

vijete v bel papir in položite v zabojēek, ki je napolnjen z ŕaganjem. Hraniti ga je treba na suhem prostoru.

9. Pri obeŕalnikih za obleko je treba vsaj kovinaste dele oviti z blagom, drugaēe rjavijo in puŕajo madeže na oblekah. Zelo lepe pa so cele prevleke iz roŕastega kretona ali kvaēkane iz volne.

10. Če ste navajeni vsako jutro na mrzlo prho, s katero ne bi hoteli prenehati, tedaj postavite pri tem noge v vreēo vodo, tako da se vam bo zdela tudi prha toplejŕa.

Pleten ŕportni telovnik

Potrebujemo: 250 g rjastorjave srednje debele volne, dve pletilki ŕtev. 3, dve pletilki ŕtev. 2 $\frac{1}{2}$, pet rjavih lesenih gumbov. Vzorec: borduro, ki obroblja telovnik, rokavno odprtino in ŕepke pletemo gladko, to je same desne. Ostali telovnik pletemo v poljubnem vzorcu, n. pr. v vzorcu kite, kakor so pletene ŕportne nogavice. Spodnji rob hrhta pa pletemo dve desni dve levi, da se telovnik lepo oprijema. Hrhet: nasujemo 100 p. s pletilkami ŕtev. 2 $\frac{1}{2}$ in pletemo dve desni dve levi 6 $\frac{1}{2}$ cm visoko. Nato priēnemo z vzorcem. Pri 26 cm viŕine snamemo za rokavno odprtino na vsaki strani 3 p., nato 3 \times po 2 p., 1 p. Nato nadaljujemo ravno 4 cm, potem pa dodamo na vsak cm 5 \times po 1 p. Pri 14 cm viŕine zaēnemo delati ramo. Snamemo na vsaki strani 36 p. in sicer 6 \times po 6 p., konēno snamemo ŕe vse ostale p. Levi prednjik: pletni zaēnemo pri spodnjem vogalu. Nasujemo 6 p., nato dodajamo na levem koncu pletenja vsaki 2 vrsti po 1 p., 15 \times . Na desni strani dela pa dodamo 16 \times po 2 p. in sicer na vsako vrsto. Nato pletemo na strani, kjer bo ŕiv, 7 cm ravno ter zaēnemo dodajati na vsak 1 $\frac{1}{2}$ cm 1 p., 12 \times . Na nasprotni strani pletemo ravno, paziti je treba le na 5 gumbnic, katere naredimo za 6 p. od roba navznoter v razdalji 5 $\frac{1}{2}$ cm druga od druge. Pri 26 cm viŕine snamemo za rokavno odprtino 5 p., 4 p., 3 p., 2 p. in 2 \times po 1 p., nadaljujemo ravno 9 cm, nato dodamo 6 \times po 1 p. Pri 32 $\frac{1}{2}$ cm celotne viŕine zaēnemo delati vratni izrez tako, da snamemo 20 \times po 1 p. na vsak cm, nato nadaljujemo naravnost. Kadar bo imela rokavna odprtina 16 cm, snamemo za ramo 36 p. in sicer 6 \times po 6 p. Desni prednjik pletemo prav tako, le v obratni smeri in brez gumbnic. ŕepi: V primerni viŕini snamemo za vsak ŕep 21 p. in jih zopet nasujemo v naslednji vrsti. Ko konēamo prednjak, naberemo na robu ŕepa zopet tistih 21 p. na pletilke in pletemo 7 cm gladko, da dobimo notranji ŕep. Bordura: Nasujemo 9 p., pletemo same desne s pletilkami ŕtev. 2 $\frac{1}{2}$ in sicer poldrug m za okoli vratu in prednjik, 40 cm za vsako rokavno odprtino in 9 $\frac{1}{2}$ cm za vsak ŕep. Nato seŕijemo z drobnimi ubodi posamezne dele skupaj. Borduro najprej dobro zlikamo, nato jo naŕijemo na telovnik, kakor jo kaže slika. Konēno priŕijemo ŕe gumbe. Priēujoēi telovnik je primeren za manjŕo postavu, v drugih primerih je treba nasnuti primerno ŕtevilo pentelj veē.

Zagonetke za bistre glave

1.

Enega od osmih kaznjencev, ki jih vidiš razvrščene v krogu, hočejo spustiti na svobodo: moža s številko 8. Poveljnik straže sam šteje. Začne pri nekem izmed njih in šteje do štiri. Na desno ali levo, kakor mu šine v glavo. Vsak četrti se mora obrniti. Poveljnik nato spet začne pri katerem od njih in šteje do štiri na levo ali na desno in četrti mož

se mora spet obrniti. To štetje opravlja tako dolgo, dokler mož št. 6 ne ostane sam še neobrnjen. Zdaj pa še ti šteje! Ne smeš pa nikdar začeti pri kaznjencu, ki se je že obrnil, in se nikdar ne ustaviti pri obrnjenem kaznjencu. Pri štetju pa moraš vse kaznjence upoštevati, ne smeš nobenega preskočiti!

2.

Gospod Bahačnik je posebež. Januarja 1. 1932 je praznoval svoj 40. rojstni dan. Njegovi prijatelji so mu darovali pet čisto enakih zlatih skodel. Zvečer tega dne je po-

ložil svoj briljantni prstan v skodelo št. 1, naslednjega večera v skodelo št. 2, potem pa v skodelo št. 3 in tako dalje. Vsak naslednji večer je bil prstan v naslednji skodeli. Zdaj pa pride nerodno vprašanje: v kateri skodeli bo prstan na večer 50. rojstnega dne gosp. Bahačnika?

3.

Kakšna nezgoda se je pripetila gospodu Pisunu! Onegale večera je napisal pet pisem in jih odposlal: enega nevesti, drugega teti, tretjega prijatelju, četrtega gospodinji in petega svojemu gospodarju v pisarni.

Nevesti je pisal: »Tvoje zahteve so res preskromne. Saj veš, da sem velikopotezen, zato bom sam od sebe dal dvojno vsoto.« Teti je pisal: »Prisrčne čestitke k Tvojemu rojstnemu dnevu!« Prijatelju je sporočil: »Veselim se dneva, ko bom vse srečno prestal.« Gospodinji je pisal: »Ker so se naši odnošaji v posled-

njem času zelo poslabšali, menim, da bo boljše, če se ločiva.« Gospodarju v pisarni pa je sporočil: »Ali bi se v petek zjutraj lahko oglasil pri Vas za kratek razgovor? Gre za važno osebno zadevo.«

Naslednjega dne ga je že prijatelj poklical po telefonu, kaj da se je zgodilo in zakaj bi se rad pri njem oglasil ter za kakšno zadevo gre. Vprašal ga je, zakaj tako hlapčevsko vdano piše. Gospod Pisun ni mogel verjeti svojim ušesom.

Potem ga je poklical gospodar njegove pisarne in ga vprašal, kaj mu je prišlo na misel, saj vendar ne praznuje rojstnega dneva.

Drugo jutro se je pripeljala njegova nevesta in tako ihtela, da bi se je kamen usmilil. Zakaj da bi se rad ločil od nje, ko sta se vendar zmerom tako imenitno razumela.

Teta pa mu je sporočila, da ga je zaradi njegove nesramnosti razdedinila. Gospodinja pa mu je prinesla šop cvetja in rekla, da je vesela, kako velikopotezen mož da je gospod Pisun.

Pisun se je prijel za glavo. Spoznal je, da je vseh pet pisem vtaknil v napačne pisemske ovitke. Pismo prijatelju je dobila teta, pismo gospodarju je dobil prijatelj, pismo nevesti gospodinja, pismo teti gospodar in pismo gospodinji nevesta!

Pisun pa je seveda imel še veliko več možnosti, da bi zamenjal pisma. Ali veš, koliko? Veš morda še, katere možnosti bi bile za gospoda Pisuna razmeroma najbolj ugodne?

4.

V Panami (v srednji Ameriki) izdajajo znan dnevnik, ki izhaja vsako jutro okrog 10. ure. Ta list je nedavno priobčil tole zanimivo vest: »Danes zjutraj ob 11. uri bo v Kopenhagnu umrl znameniti iznajditelj aparata Vitrix.«

Vsi so debelo gledali. Kako debelo pa so šele gledali, ko je čez kako uro res prišlo iz dežele Danske poročilo, ki je potrdilo omenjeno vest.

Kako si razlagaš to zagonetko?

5.

Oni dan je Pepe svojemu prijatelju Lipetu pripovedoval tole zagonetno zgodbo:

»Videl sem štiri može, ki so igrali vso noč, in ko so zjutraj nehali, je vsak od njih videl, da je za 100 lir bogatejši, kakor je bil prej.«

»Kako pa so vendar igrali, da so vsi dobili?« je zazijal Lipe.

»To pa ugani, če imaš kaj soli v glavi!« mu je odvrnil Pepe.

Kako bi ti razložil globoko skrivnost?

6.

Tule imaš pred seboj čarovnika, ki začara in očara vse, kar si moreš misliti. Mož je seveda slepar. To lahko takoj ugotoviš, če si podobno malo natančneje ogledaš. Dve malenkosti sta namreč narobe. Le dobro poglej, potem pa povej, kaj na sliki ni prav!

Poučna partija

Igra kraljevega lovca

Dr. A. Aljehin — P. Réthy

1. e4 e5 2. Lc4 Sl6 3. d3 Sc6 4. Sc3 Le7?

Prevelika skromnost. V tej skorajda „kavarniški“ otvoritvi je bolj na mestu 4. ... Lc5, kar po 5. f4 d6 6. Sf3 vodi do zavrženega kraljevega gambita. V rabi pa je še 4. ... Lb4, ki zavije v stranpot dunajske otvoritve.

5. f4 d6 6. Sf3

Beli se že dobro počuti: pritisk s polja f4 na nasprotno središče je toliko bolj neprijeten, ker je Le7 zaprt.

6. ... Lg4

Na 6. ... Le6 bi bilo najbolje 7. Lb5. Lahko pa bi tudi igral 7. f5 Lc4; 8. dc4, ker je preprečeno 8. ... Lb4, kar bi vodilo do trojnega c-kmeta. A črni bi z 8. ... g6 vseeno prišel do sape.

7. 0-0! Sd4

Črni je s tem upal, da bo oslabil položaj belega kralja, a je le okrepil belo središče.

8. fe5! Lf3:

Izsiljeno, saj bi po 8. ... de5? 9. Lf7: +! ali 8. ... Sf3: +? 9. gf3: beli že odločilno napredoval.

9. gf3: de5: 10. f4

Uspeh zadnjih potez se že jasno kaže.

10. ... Ld6

Črni želi nasprotno moč v središču z vsemi sredstvi zadržati in upa, da bo obvladal polji e5 in d4.

11. Le3!

Mnogo bolje ko 11. fe5:, saj je poteza v prvi vrsti naperjena proti 11. ... ef4:, vrh tega pa se v njej skriva stalna grožnja Ld4:, po katerem bi se kmečka dvojica e4-f4 močno okrepila.

11. ... Sc6

Z novo grožnjo 12. ... ef4: in novim upanjem, da bo po 12. fe5: Le5: prišel do protigrice.

12. d4!!

Najlepša poteza v tej partiji! Beli se odpove lovskemu paru in se celo sprizajni z neenakimi lovci, da bi le prišel do premične kmečke dvojice v središču. Poteza ima taktično osnovo v spoznanju, da črni po 12. ... fe4: 13. Lf4: Lf4: 14. Tf4: ne sme vzeti kmeta na d4: 14. ... Sd4: +? 15. e5 in dobi figuro, ali 14. ... Dd4: +? 15. Dd4: Sd4: 16. e5 Sc2: 17. Tc1 in spet dobi figuro.

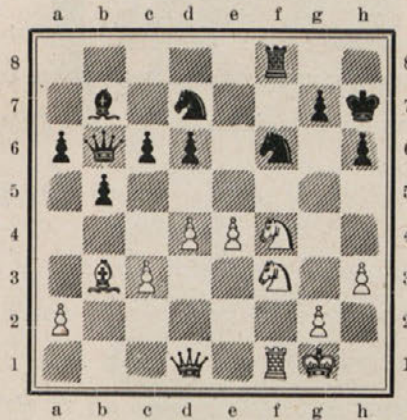
12. ... ed4: 13. Ld4: Sd4: 14. Dd4: De7 (grozi Le5) 15. Kht Le5 16. Dd3 Td8 17. De2

Čprav je bil beli po poslednjih potezah potisnjen nekoliko nazaj, je vendarle jasno, kako pravilno je prečnil posledice po 12. d4!! Središčna kmeta sta silna in že zdaj grozi 18. e5 s skorajšno odločitvijo (18. ... Sd7

Imaš čut za kombinacijo?

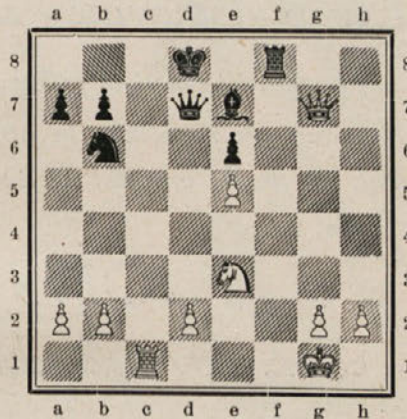
Pred seboj vidiš pozicije iz treh manj znanih partij. Preskusi svojo moč in glej, kako bi ti našel pot do zmage!

I.

I.: Črni se je polakomnil vabe na e4: 1. ... Se4: Kaj je sledilo?

II.

19. Sd5!). Črni ne sme rokirati in je v veliki zadregi za pametno potezo. S svojim bojem za središče je beli partijo nekako že odločil zase.

17. ... h5

Obupno zdravilo proti grožečemu 18. e5; črni bi rad nadaljeval z 18. ... Sg4.

18. Tf3

Ker se je črni po 17. ... h5 odvedal rokadi, se belemu z e5 ne mudi. Zdaj se odpira tudi naslednja pot: 19. e5 Sg4 20. Se4 Lb6 21. Th3 g6 22. Dg4: hg4: 23. Th8: + Kd7 24. Td1+ in dobi

18. ... Ld4 19. e5 Lc3: 20. bc3: Sd5 21. Tg1 Kf8 22. f5

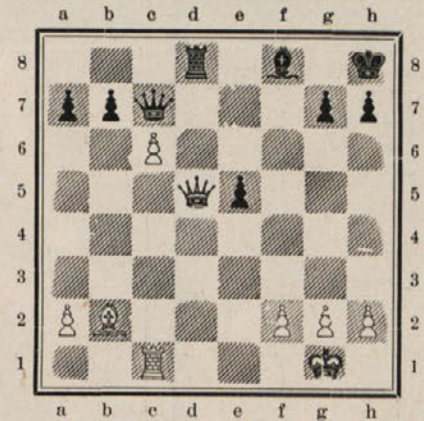
Zdaj grozi predvsem 23. Tg7: itd. Položaj črne vojske je že docela zrahljan.

22. ... f6 23. e6 h4 24. De4 c6 25. Td1 g5 26. Tfd3 Kg7 27. Ld5: cd5: 28. Td5: Td5: 29. Dd5: Te8 30. Dd7 Te8 31. Da4! Td8: 32. Td8.

Črni je položil puško. Na 32. ... Dd8: namreč pride 33. Dd7+!

II.: Beli ima tri kmete za figuro. Toda črni je belemu na mah prekrizal vse načrte. Kako?

III.

III.: Črni je v zadnji potezi igral Te8-d8, na kar je beli dobil. Kako je beli igral?

Rešitev:

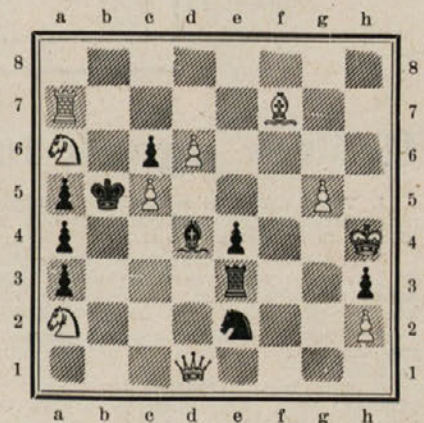
I. Na 1. ... Se4? je sledilo 2. Sg5+!! in črni se je vdal. Na 2. ... hg5: 3. Dh5 mat, na 2. ... Kh8 3. Sg6 mat, na 2. ... Sg5: 3. Dd5+ Kh8 4. Sg6+ itd.

II. Črni je igral 1. ... Dd2:!! Sledilo je 2. Td1 Dd1: + 3. Sd1: Le5+ 4. Sf2 (izsiljeno) Tf2:!! (ne pa Lf2: +?) 5. Dg5+ Kc7! in beli bo mat ali izgubi damo.

III. 1. Dd8:!! Dd8: 2. cb7:!! (grožnja Le5: odločuje). Na primer: 2. ... h6 3. Le5: Dd2 4. Tb1! itd., ali pa 2. ... Db6 3. Tc8 Db4 4. Tf8: +! Df8: 5. Le5: itd., ali pa končno 2. ... Dd6 (tako je bilo igrano v partiji) 3. h3! in črni se ne more več braniti proti 4. Tc8.

Problem št. 60

Rihard Borkovski

Beli vleče in dobi v 3 potezah

OBISK

**V LETU
1943**

Zaradi težav pri dostavljanju lista naročnikom ter plačevanja in pošiljanja naročnine bo »OBISK« v letu 1943 predvidoma izhajal četrletno v trojnih številkah, toda

v sedanjem letnem obsegu

kakor mu je oblastno določen. V tej novi magacinski obliki bo revija v vsakem zvezku imela 54 strani zanimive besedne in slikovne vsebine. Naročnina ostane nespremenjena, to je 40 lir letno ali 10 lir za vsak četrletni zvezek.

Uredništvo bo skrbelo, da ostane zvesto načelu, naj »OBISK« prinaša

»Lepote domovine = zanimivosti sveta«

v čim popolnejši obliki in prikazu.

Prosimo vse naročnike in prijatelje, naj ostanejo listu zvesti, ker jim bo prinašal dosti neprekosljivega razvedrila in berila, saj je

»OBISK«

edina slovenska družinska revija

Naročajte ga v upravi, Ljubljana, Kopitarjeva 2 (Ničman)

Rešitev ugank in šahovskega problema v 10. številki:

1. V uganki je bilo posebej naglašeno, da imajo hiše zaporedne številke, potemtakem more biti po opisu in podatkih le hiša št. 29 tista, v kateri straši.

2. Popotnik je seveda, vedel, da je prišel iz Doljnic. Zato mu je bilo treba samo dvigniti kažipot, tako da je ena od ročic kazala proti Doljnicam. Na ta način je potem prav lahko dognal, kam peljejo ostale tri poti in seveda tudi pot v Gornjice.

3. Strežnik je bil prav prisotnega duha. Ker je v hipu spoznal, da tigru drugače ne bo ušel, je hitro skočil v zaboj in pot za seboj zaprl.

4. Kam kaže kompasna igla? Proti severu! Če torej »kaže venomer proti krmilu«, se je družba veseljakov vozila v nasprotno smer, torej proti jugu.

Od mnogih reševalcev, ki so našli pravilne odgovore, bomo navedli imena tistih, ki jim je bil žreb naklonjen:

1. Podgornik Srečko, 2. Križar Lado, 3. Hmeljnik Justina, 4. Rabar Vekoslav, 5. Pernot Ciril, 6. Sraj Albina.

Vsi ti prejmejo običajne nagrade.

Rešitve ugank v tej številki pošljite do 20. januarja 1943 na uredništvo Obiska (uganke), Ljubljana, Kopitarjeva ulica 6. Med reševalce bo žreb razdelil lepe knjižne nagrade.

Rešitev šahovskega problema št. 59:

1. Tf2! Le8 (Le2), 2. Tg3! (Lf3) itd.

Ne gre pa 1. Tg3? Le2! 2. Tf2 Lf1...

Niti 1. Lf3? Lg4! 2. Tf2 Kh3!...

Problem je precej zapeljiv in dosti težak. Zato tudi ni bilo dovoljnih rešitev, tako da ostanejo knjižne nagrade za prihodnjo številko.

Rešitve problema v tej številki pošljite do 20. januarja 1943 na uredništvo Obiska (šah), Ljubljana, Kopitarjeva ulica 6.

Naročnina: za celo leto znaša 40—lir, za pol leta 20—lir, posamezna številka 4—lire. — Naročnina se plačuje vnaprej po položnici poštne hranilnice št. 17.915 ali pri upravi »Obiska« v Ljubljani, Kopitarjeva ulica 2 (Ničman). — Rokopisi se ne vračajo. — Urejuje Mirko Javornik. — Za uredništvo odgovarja Ludvik Klakočar. — Izdaja in tiska Ljudska tiskarna v Ljubljani (Jože Kramarič).

Skrivnostni cvet in čar...

KORUZE

Njena lepota, gledana s fotografsko lečo, je naravnost bajna. O njenih skrivnostih pa vas pouči nadvse zanimiv članek v letošnjem »KOLENDARJU« »Slovenca«, »Slovenskega doma«, »Domoljuba« in »Obiska«
(Foto J. Hafner)

Triglav, bajno kraljestvo Zlatorogovo
(Slika k bajki o Zlatorogu, ki jo prinašamo v tej številki)